

Oplæg

Internt ekspertmøde/høring om forslaget om en domstolsreform.

Formål:

Der ønskes en gennemgang og vurdering af nævningereformen i forslaget om en politi- og domstolsreform, herunder især spørgsmålet om forholdet til grundlovens § 65, jf. bemærkninger til udkast til lovforslag om politi- og domstolsreform side 257 – 283 og betænkningen om behandling af nævningesager (Betænkning nr.1352) især side 13 -21.

Ifølge § 65 i grundloven skal der i strafferetsplejen medvirke lægmænd. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninge skal medvirke.

Forslag til oplægsholdere:

Alle de foreslåede oplægsholdere har givet et forhåndstilsagn om at deltage.

Professor, dr. jur. Henrik Zahle, Københavns Universitet. Professor i alm retslære, forfatter til Dansk Forfatningsret 1-3. Henrik Zahle har tilkendegivet, at nævningereformen er problematisk i forhold til grundlovens § 65 (se bl.a. vedlagte artikel fra Politiken den 17/12 - 05, "Fremtidens politi: Ekspert: Reform kan udløse grundlovssag").

Professor, dr. jur. Eva Smith, Københavns Universitet. Professor i procesret. Forfatter til bl.a. kommentaren til grundlovens § 65, i Danmarks Riges Grundlov med kommentarer og har bl.a. skrevet kroniken "Skal nævninge afskaffes" i Politiken 17/11-05, hvor det bl.a. anføres, at nævningereformen formentlig er grundlovsstridigt.

Professor, lic. jur. Gorm Toftegaard Nielsen, Århus Universitet, Afdelingen for Proces- og Kriminalvidenskab. Gorm Toftegaard Nielsen var medlem af Retsplejerådet, som i 1998 afgav betænkning 1352/1998 om behandling af nævningesager. Et enigt Retsplejeråd fandt, at en ordning, hvorefter der indføres fælles vøtering mellem nævninge og dommere vil ligge indenfor de rammer, som lovgivningsmagten har efter grundloven, i det mindste hvis det sikres nævningerne en afgørende indflydelse på afgørelsen af skyldsspørgsmålet (se Betænkning 1352/1998 s. 13-20). Jf. også "Nævninger og grundloven" Advokatsamfundets festskrift for grundlovs jubilæet 1999.

Dommer Peter Garde, Hillerød Kriminalret. Jf. en artikel af Peter Garde om nævninger med særligt henblik på den norske reform (Ufr. 1994 B 119). Endvidere "Siamesiske tvillinger" Ufr nr. 38, 21. september 2002 og "Halvfjerds år for Rakel – om reformer i nævningesystemet" Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2003.

Form/tidspunkt:

Det foreslås, at mødet afholdes som et internt ekspertmøde af højst 2 timers varighed, dvs. at der ikke bliver adgang for offentligheden eller pressen til at overvære mødet. De 4 oplægsholdere vil blive bedt om at komme med et mundtligt oplæg hver af max. 10 minutter. Herefter kan medlemmer og stedfortrædere stille spørgsmål til oplægsholdere. Oplægsholdere bliver ikke anmodet om at give et skriftligt oplæg.

Mødet forsøges afholdt snarest efter den tekniske gennemgang af udkastet til lov om politi- og domstolsreformen i Justitsministeriet og efter lovforslaget er fremsat.

Embedsmænd fra Justitsministeriet inviteres til at overvære mødet på lyttebasis.

Artikelvisning

Tilbage til liste | Ny søgning | Rediger søgning | Print | Hjælp

L

« Vis forrige | **Artikel: 4 ud af 76** | Vis næste »

» Gå t

POLITIKEN

» Down

e0512920

» F.A.Q

Fremtidens politi: Ekspert: Reform kan udløse grundlovssag

» Se em

Politiken 17. december 2005, 1. sektion, side 2

» Kontak

Regeringens reform af nævningsystemet er i strid med grundloven, siger statsretsekspert.

» Tilme

Af Henrik Groes-Petersen

Regeringen får en ny grundlovssag på halsen, hvis den står fast på sit forslag til at ændre nævningsystemet, forudser statsretseksperten, professor Henrik Zahle, Københavns Universitet. Regeringen vil afskaffe reglen om, at nævningerne skal være alene, når de afgør, om en tiltalt er skyldig eller ej. I stedet skal de juridiske dommere deltage i afgørelsen.

»Grundloven forudsætter, at man opretholder nævningsystemet. Men det kan man ikke gøre på den her måde. Hvis regeringen opretholder forslaget, vil det helt sikkert blive indbragt for domstolene«, siger Zahle.

Grundlovens paragraf 65 fastslår, at der skal medvirke lægmænd ved afgørelsen af straffesager, og at det ved lov fastsættes »i hvilke sager nævninger skal medvirke«.

Men når nævningerne mister den vigtigste funktion - nemlig at afgøre skyldsspørgsmålet uden indblanding fra dommerne - mener flere topjanseter, at det er ensbetydende med at afskaffe nævningsystemet.

Både retsplejeeksperten, professor Eva Smith, Københavns Universitet, og Folketingets Ombudsmand, Hans Gammeltoft-Hansen, har tidligere advaret om risikoen for et grundlovsbrud.

Og den vurdering er statsretseksperten og tidligere højesteretsdommer Henrik Zahle enig i:

»Jeg mener, at grundloven forudsætter, at nævningerne er adskilt fra de juridiske dommere, når de tager stilling til skyldsspørgsmålet. Meningen med nævningsystemet er at skabe en fuldstændig selvstændig og uafhængig ikkeprofessionel bedømmelse inden for lovens og retsbelæringens rammer. Det er sådan, vi kender nævningsystemet i England, som er inspirationen til de danske regler. Og det er det, der svarer til den gængse opfattelse af nævningebegrebet«, siger Henrik Zahle.

Justitsminister Lene Espersen (K) afviste, at der er problemer i forhold til grundloven, da hun i går præsenterede regeringens udspil til en reform af politi, domstole og retspleje.

»Jeg står meget fast på, at der ikke er noget at komme efter«, sagde Lene Espersen og påpegede, at Justitsministeriet vurderer, at alt er i orden.

Reformen af domstolene indebærer, at landets 82 retskredse lægges sammen til 22. Det skal skabe større og mere effektive domstole.

Fakta: Nævningesager før og efter reformen

Jens Ole bliver tiltalt for en forbrydelse, der kan give over fire års fængsel. Han erklærer sig ikke skyldig.

NU:

1 Jens Ole bliver stillet for et nævningeting med tolv nævninger og tre juridiske dommere fra enten Østre eller Vestre Landsret.

2 Nævningerne går i enrum for at afgøre, om Jens Ole er skyldig eller ikke skyldig. Der skal mindst otte nævninger til at kende Jens Ole skyldig.

3 Hvis nævningerne frifinder Jens Ole, er afgørelsen endelig.

4 Hvis nævningerne finder Jens Ole skyldig, kan de juridiske dommere afvise afgørelsen. Hvis anklagemyndigheden så fastholder tiltalen, skal sagen begynde forfra ved et nyt nævningeting.

5 Hvis Jens Ole bliver dømt skyldig, udmåler de juridiske dommere og nævningerne i fællesskab straffen.

6 Dommen kan frit ankes til Højesteret, men Højesteret kan ikke tage stilling til skyldsspørgsmålet – kun straffens længde, og om der er begået juridiske fejl af landsretten.

EFTER REFORM

1 Jens Oles sag begynder i byretten foran seks nævninger og tre juridiske dommere.

2 Dommerne og nævningerne skal i fællesskab afgøre, om Jens Ole er skyldig eller ikkeskyldig. Der skal mindst fire nævninger og to juridiske dommere til at kende Jens Ole skyldig.

3 Hvis Jens Ole bliver frifundet, er afgørelsen ikke endelig.

4 Hvis nævningerne og dommerne finder Jens Ole skyldig, udmåler de i fællesskab straffen.

5 Både Jens Ole og anklagemyndigheden kan frit anke dommen til landsretten, hvor der medvirker tre juridiske dommere og ni nævninger. De afgør i fællesskab, om den tiltalte er skyldig og udmåler en eventuel straf. Det kræver, at mindst seks nævninger og to juridiske dommere stemmer for det.

6 Dommen kan kun ankes til Højesteret, hvis Procesbevillingsnævnet giver såkaldt tredjeinstansbevilling. Højesteret kan ikke tage stilling til skyldsspørgsmålet – kun straffens længde, og om der er begået juridiske fejl af landsretten.

henrik.groes.petersen@pol.dk

Stednavne:

DANMARK

Emneord:

NÆVNINGE RETSPOLITIK

Personer:

Virksomheder:

Titler:

Alt materiale i InfoMedia er omfattet af lov om ophavsret og må ikke kopieres uden særlig tilladelse.

En del artikler i InfoMedia indeholder links til andre websites. InfoMedia påtager sig intet ansvar for, at sådanne links fungerer, eller at de angivne web-adresser er korrekte.

« Vis forrige | **Artikel: 4 ud af 76** | Vis næste »

Tilbage til liste | Ny søgning | Rediger søgning | Print | Hjælp

Nørre Søgade 35, 2., 1370 Kbh. K, Tlf.: 33 47 14 50, Fax: 33 11 56 28, info@infomedia.dk, CVR-nr: 26937

Folketinget – Retsudvalget
Christiansborg, den 11. januar 2006

Til

udvalgets medlemmer og stedfortrædere.

Kronik: Skal nævninger afskaffes?

Vedlagt omdeles en kronik skrevet af professor, dr. jur. Eva Smith om nævnin-
geinstitutionen. Kronikken blev bragt i Politiken den 17. november 2005.

Med venlig hilsen
Nelly Terlaak,
udvalgssekretær

Artikelvisning

Tilbage til liste | Ny søgning | Rediger søgning | Print | Hjælp

| Artikel: 1 ud af 5 | Vis næste »

POLITIKEN

e04d6546

Kronik: Skal nævninger afskaffes?

Politiken 17. november 2005, 2. sektion, side 11

Nævningeinstitutionen er truet af et lovforslag fra Retsplejerrådet. Det kan ramme en af grundpillerne for det demokratiske samfund. Kronikøren er professor, dr. jur.

Af Eva Smith

På Folketingets bord ligger for tiden et lovforslag fra Retsplejerrådet. Formålet er at sikre, at nævningesager herefter kan behandles i to instanser, og at der vil være begrundelse også i nævningesager.

Formålet er således udmærket. Problemet er blot, at lovforslaget er udformet på en sådan måde, at nævningesager reelt afskaffes, selv om navnet bevares. Dette er i mine øjne både uhensigtsmæssigt, unødvendigt for at opnå formålet og formentlig grundlovsstridigt.

Den ene halvdel af forslaget, hvorefter nævningesager fremover skal starte i byretten og derefter kan appelleres til landsretten, giver ingen betænkeligheder.

Problemet opstår, når man vil fjerne nævningernes selvstændige overvejelser om skyldspørgsmålet og i stedet lade disse overvejelser træde sammen med domsmændenes overvejelser.

I Danmark har man i øjeblikket to systemer med lægdommere (ikke-juridiske dommere). I de fleste straffesager medvirker lægdommere som domsmænd, hvilket betyder, at de foretager alle deres overvejelser sammen med den juridiske dommer. I de alvorligste straffesager har der hidtil medvirket 12 nævninger, der foretager deres overvejelser (votering) adskilt fra de juridiske dommere. Retsplejerrådet foreslår dette system ændret, således at nævninger fremover - ligesom domsmændene - skal votere sammen med de juridiske dommere (fællesvotering).

Baggrunden for forslaget er, at det vil gøre det muligt fremover at begrunde afgørelser truffet af et nævningeting. Hidtil har man ment, at det ville være for vanskeligt for et panel af lægmænd at formulere en holdbar juridisk begrundelse. Så vidt jeg kan se, er det imidlertid ikke nødvendigt med fællesvotering for at opnå dette resultat. Nævningerne kan - som nu - votere alene og derefter forelægge deres resultat for de juridiske dommere. Er disse enige, kan dommerne hjælpe nævningerne med at formulere begrundelsen. Er de ikke enige, kan man bede en anden jurist fra domstolen om at hjælpe nævningerne med en korrekt formuleret juridisk begrundelse.

Forslaget er således ikke nødvendigt for at opnå formålet. Og dertil kommer et ikke uvæsentligt aspekt: Hvis vi følger Retsplejerrådets forslag, vil det betyde, at vi reelt afskaffer nævningeinstitutionen i Danmark. I stedet indfører vi en stor domsmandsret - som vi bare kalder et nævningeting. Retsplejerrådet finder ganske vist, at der stadig er tale om nævninger, fordi andelen af lægfolk er så stor, men de fleste af de jurister herhjemme, der beskæftiger sig med procesret, er enige om, at det, der adskiller nævninger fra domsmænd, ikke er deres antal, men den omstændighed, at nævningerne voterer om skyldspørgsmålet alene.

Dette er også den terminologi, der anvendes internationalt. Der findes mange forskellige systemer rundt omkring i verden. Der kan være 12, 7 eller 2 lægdommere. De kan deltage i strafudmålingen eller udelukkende beskæftige sig med skyldspørgsmålet. Derfor omtales systemer, hvor lægfolk voterer alene, som 'jury' (nævninger) og systemer med fællesvotering som 'mixed court' (domsmænd). Franske jurister anerkender således, at deres system blev ændret fra 'jury' til 'mixed court' i 1941. Man beholdt imidlertid navnet, *cour d'assises*, af politiske grunde. Præcis det samme vil ske i Danmark,

» Gå t

» Down

» F.A.Q

» Se em

» Konta

» Tilme

hvis Retsplejerådets forslag gennemføres.

Dette leder over til spørgsmålet om grundlovsstridighed. I grundloven står der: »Det fastsættes ved lov, i hvilke sager nævninger skal medvirke« (paragraf 65). De fleste opfatter dette sådan, at nævningemedvirken kan begrænses til visse sager, men nævninger kan ikke helt afskaffes. Og som sagt, det er det, der foreslås.

Men hvorfor er det en dårlig ide med fællesvotering? Lad os først se på, hvorfor vi overhovedet har nævninger. Grundlovsfædrene var ikke i tvivl:

»Jeg er tværtimod overbevist om og har i mange Aar været overbevist om, at den hele Institution er bygget på en højst rigtig Grundtanke, nemlig at Afgørelsen af det Spørgsmaal, om de Handlinger der ere uøvede udgør en Forbrydelse er bevist eller ikke, saavel som de oplyste Omstændigheders Henførelse under et almindeligt Begreb mindre forudsætter Retsstudier end en rigtig Dømmekraft, og at den sunde men dog dannede Forstand som med et uhildet og redeligt Blik betragter Forholdene vil komme til det rigtigste Resultat«.

N.F.S. Grundtvig supplerede:

»Det kan jo ikke nægtes, at den som udelukkende helliger sig til et Fag let forledes til Ensidighed. De Begreber, man lægger til Grund for sin Bedømmelse, bliver mere og mere udviklede, og man tillægger visse Begreber måske alt for megen Magt uden at tage Hensyn nok til Virkeligheden«.

Det var sandt dengang og er ikke mindre sandt i dag. Vi har brug for lægmænd i strafferetsplejen. De er mindst lige så gode som vi jurister til at vurdere, om et bestemt hændelsesforløb er sandsynligt, om et vidne taler sandt osv. - måske endda bedre, fordi de lever i en hverdag tættere på de mennesker, der optræder i straffesager, end de fleste juridiske dommere.

Dertil kommer, at i et demokratisk samfund er det af største betydning, at befolkningen er en levende del af retssystemet og er med til at vurdere, hvornår skyld er bevist, og hvilken straf den skyldige skal ifalde. Det må ikke blive en disciplin kun overladt til jurister, hvoraf nogle lever et liv meget fjernt fra almindelige menneskers livsvilkår.

Men hvorfor skal de votere alene? Er det ikke bedre, at den juridiske dommer er til stede, så han kan vejlede dem, hvis de kommer i tvivl? Efter min mening er det langt fra bedre. Det skyldes en række forhold:

Den psykologiske faktor. Uanset at lægdommere er lige så gode - af og til måske bedre - til at vurdere, om et bestemt hændelsesforløb er sandsynligt, om et vidne taler sandt etc. - så tror mange lægdommere (og mange juridiske dommere), at jurister er bedre. Det er jo deres job, som de sidder med hver dag, og som de derfor synes, de har bedre forstand på end en gymnasielærer eller en cykelsmed. Lægdommerne, derimod, er på usikker grund. De er tynget af det store ansvar og ofte mange modstridende oplysninger. Naturligvis lytter man, i en sådan situation, til den, der er på hjemmebane. Derfor er der for mig at se ingen tvivl om, at lægdommerindflydelsen kommer langt stærkere frem, når lægdommerne sidder alene, end når der sidder en dommer for enden af bordet. Sidste forår sendte P1 en radiodokumentar, hvor en række lægdommere beskrev, hvorledes de var blevet overset og frataget ordet af dommerne i landsretten. Men selv hvis en dommer lytter oprigtigt interesseret til domsmændene, kan det ikke undgås, at hans opfattelse får en særlig vægt. Man kunne endda hævde, at jo fornuftigere dommeren er, jo mere sympatisk og jo bedre til at lytte til lægdommerne, til at »have en god dialog«, som mange dommere formulerer det - jo farligere er det i virkeligheden. For jo mere sandsynligt er det, at lægdommerne forlader egen opfattelse og følger dommerens. Skal vi sikre os den folkelige vurdering, er det nødvendigt at dommeren forlader

viste, at de var helt i lommen på dommerne. Under den nye forfatning har man genindført nævningeinstitutionen, hvor nævningerne voterer alene.

Respekten for lægdommerne. Der er ingen tvivl om, at nævningeinstitutionen er en torn i øjet på dommerstanden. På det mest spændende og afgørende tidspunkt i retssagen bliver initiativet taget fra de professionelle dommere og overladt til nogle andre. Jeg husker fra min tid i landsretten, hvor irriterende det var, at nævningerne gik derind for sig selv, og man kunne kun gå og bide negle udenfor. Jeg tror imidlertid, at det er sundt for dommerne af og til at blive sat uden for døren, at tøjlerne af og til overtages af andre, hvis afgørelse man må tage til efterretning. Det kan hjælpe med til, at dommerne bevarer den ydmyghed over for deres virke, der er en nødvendig forudsætning for, at samfundet tør overlade dem at bestemme over andre menneskers skæbne. Og jeg tror, at nævningernes rolle i forhold til dommerne smitter af på den indstilling, dommerne har til lægdommerne i andre situationer, hvor de er domsmænd. Det er vigtigt, at dommerne bevarer respekten for domsmændene, hvis domsmændene skal fungere efter hensigten.

Det er de to vigtigste årsager. Dertil kommer et par andre forhold:

Viden om det strafferetlige system. Eftersom nævninger voterer alene, giver retsformanden et offentligt resumé af sagen og en offentlig retsbelæring, inden nævningerne trækker sig tilbage. Det er en enestående mulighed for pressen til at følge med og forstå, hvorledes straffesystemet er opbygget. Som det vil være enhver avislæser bekendt, er der langt større fokus og medieinteresse på nævningesager end på almindelige straffesager. Dette skyldes naturligvis dels, at der ofte er tale om meget spektakulære sager med alvorlige forbrydelser og strenge straffe, men jeg tror også, det har betydning, at journalisterne får et bedre indblik i, hvad der skal træffes afgørelse om, og hvilke regler der ligger til grund for denne afgørelse. Og i et retssamfund er det af stor betydning, at befolkningen kender og forstår retsreglerne.

Hensynet til en enkel og forståelig straffelov. Et kompliceret samfund medfører stadig mere komplicerede love. Men så længe vi har nævningeinstitutionen, vil det være sådan, at straffeloven skal

kunne forklares, således at 12 almindelige mennesker uden særlige forudsætninger kan forstå, hvad det drejer sig om. Dette system er med til at sikre, at straffelove ikke bliver så indviklede, så det er umuligt for almindelige mennesker at finde ud af, hvad der er strafbart, og hvad der ikke er strafbart. Og forståelige straffelove er en retssikkerhedsgaranti for os alle i et demokratisk samfund. Det er åbenbart, at der er behov for at forny nævningeinstitutionen i lyset af et moderne samfunds krav og de internationale konventioner, Danmark har underskrevet. Det er derfor et klart fremskridt, at der fremover er planlagt nævningebehandling i byretterne, så disse sager kan behandles i to instanser. Som påvist ovenfor kan en sådan tiltrængt fornyelse imidlertid uden vanskelighed gennemføres, uden at man ligefrem afskaffer nævningeinstitutionen.

Der er mange gode grunde til at bevare nævningeinstitutionen i Danmark. Først og fremmest fordi det ville være grundlovsstridigt at afskaffe den. Men dertil kommer, at grundlovens regler ikke blot er tilfældige forskrifter. De står i grundloven, fordi de er af afgørende betydning i et demokratisk samfund. Nævningeinstitutionen sikrer almindelige mennesker en plads i straffesystemet og markerer lovgivningsmagtens tillid til den almindelige borgers sunde fornuft. Nævningeinstitutionen er efter min opfattelse en af grundpillerne i et demokratisk samfund. Vurdering af skyld og fastsættelse af straf er simpelthen for vigtige spørgsmål til at blive overladt til juristerne alene. Nævningerne skal bevares, fordi det er sundt for de juridiske dommere af og til at måtte overlade førertrøjen til andre. Og fordi den magt, nævningerne har, vil smitte af på domsmændene og sikre, at dommerne har en vis respekt for dem.

Hvis forslaget gennemføres, må jeg ved det næste internationale møde fortælle mine kolleger, at vi ikke længere har nævninger i Danmark. Som Frankrig har vi afskaffet systemet, men beholdt navnet.

EVA SMITH

KRONIKEN I MORGEN

JØRGEN KNUDSEN

'Terr'

- om vores sprog og de andres virkelighed

Stednavne:

DANMARK

Emneord:

RETSPLEJE LANDSPOLITIK

Personer:

Virksomheder:

Titler:

Alt materiale i InfoMedia er omfattet af lov om ophavsret og må ikke kopieres uden særlig tilladelse.

En del artikler i InfoMedia indeholder links til andre websites. InfoMedia påtager sig intet ansvar for, at sådanne links fungerer, eller at de angivne web-adresser er korrekte.

[| Artikel: 1 ud af 5 | Vis næste »](#)

[Tilbage til liste](#) | [Ny søgning](#) | [Rediger søgning](#) | [Print](#) | [Hjælp](#)

Nørre Søgade 35, 2., 1370 Kbh. K, Tlf.: 33 47 14 50, Fax: 33 11 56 28, info@infomedia.dk, CVR-nr: 26937

Nævninger og grundloven

Af professor, lic. jur.
Gorm Toftegaard Nielsen

Læggerne er ikke mindre egnede end juridiske dommere til at udmåle er, straf, og de giver domstolene det demokratiske mandat, de juridiske dommere ikke har. Selv i tilståelsessager er lægdommere derfor med til at behandle sagen i ankeinstansen. I nævningesager er lægdommerne imidlertid holdt uden for indflydelse i ankeinstansen. Skønt strafudmålingen er et af de varmeste retspolitiske emner, er der ingen debat om dette demokratiske underskud og lægdommernes betydning for strafudmålingen, konstaterer professor Gorm Toftegaard Nielsen. Han tilslutter sig et forslag om at indføre et nyt nævningesystem med lægdommere i begge instanser, fordi de eksisterende er for stift, formelt og mangelfuldt.

Der er i Danmark tre fora for domstolsbehandling af trafikkesager. Bødesager og sager, hvor den tiltalte tilstår, behandles af en byretsdommer. Langt de fleste sager om spirituskørsel afgøres i samme forum.

Sager med påstand om frihedsstraf, hvor der ikke foreligger tilståelse, behandles af en byretsdommer og to domsmænd. Det gælder f.eks. langt de fleste tyverier, voldtägers- og voldsager. Sager om økonomi-

misk kriminalitet behandles også i dette forum.

De alvorligste sager behandles i landretten af tre landsdommere og 12 nævninger. Der gælder primært sager, hvor anklagemyndigheden påstår den tiltalte idømt mindst fire års fængsel.

Også sager mod personer, der p.g.a. sindssygdом påstås dømt til anbringelse i institution, eller personer, der påstås dømt til forvaring (indsusbestemt), behandles af nævninger. Endelig er sager om politiske overtrædelser nævningesager.

I praksis vedrører de fleste nævningesager drab og narkotikaforbrydelser. Som nævnt behandles sager om økonomisk kriminalitet ikke som nævningesager, men som domsmandsager. Det skyldes, at disse sager ofte er så komplicerede, både hvad angår de faktiske og de juridiske spørgsmål, at lovgiver har fundet dem uegnede til afgørelse af nævninger.

I antal betyder nævningesager meget lidt. Der er i hele landet under 100 om året, medens der er ca. 8.000 domsmandsager og nogenlunde samme antal sager, hvor der p.g.a. den sigtedes tilstedelse ikke medvirker domsmænd. Men nævningesager har altid tiltrukket sig stor opmærksomhed. Dels er drabssager godt pressetof, og dels er det ifølge sagens natur typisk de alvorligste sager, der er nævningesager.

Nævningesagerne må også betragtes som straffesagernes flagskib. Det er meget væsentligt for bedømmelsen af straffesystemet, hvorledes de største og sværeste sager behandles. Det er vel også rimeligt at antage, at det forhold, at disse sager afgøres af folket selv og ikke af juristerne, er med til at øge befolkningens tiltrækning af disse sa-

ger. Ligesom mange nok – omend med tvivlsom ret – føler, at de kender disse sagers behandling fra utallige amerikanske og engelske film.

Når det afgøres, hvem der skal behandle straffesagerne, er det som anført afgrænset, om den sigtede tilstår eller ej. Tilstår han, behandles sagerne af en jurist alene, nægter han, behandles sagerne – hvis de ikke er af begrænset betydning – af jurister og lægdommere i fællesskab. Dette peger klart i retning af, at lægdommerne er med, fordi det er bevisproblemer i sagerne. Det er også en nærliggende antagelse, at menigmand ofte kan være lige så god som jurister til at vurdere, om en tiltalt er skyldig eller ej. Det er netop i benægtelsesagerne, at der er særlig risiko for et justismord, og derfor i disse sager, at der er særligt behov for retssikkerhed. Lægdommernes deltagelse anses da også primært for at tjene til at øge den tiltaltes retssikkerhed.

Et andet væsentligt argument for lægdommernes deltagelse ved straffesagers behandling er, at det er demokratisk. Folketinget har et klart demokratisk mandat. Regeringen har i dag p.g.a. parlamentarismen også et klart demokratisk mandat. Selv om det ikke svarer til grundlovens ordning, er folketingsvalg i dag reelt oftest et regeringsvalg. Befolkningen opfatter med rette situationen sådan, at valget handler om, hvilken statsminister, man ønsker.

Da regeringen leder administrationen, har administrationen også et demokratisk mandat. Det er derimod svært at finde et demokratisk mandat for domstolene. Tidligere blev de udnævnt af justitsministeren og havde derfor et – omend svært – demokratisk mandat. Ved indførelsen af et dom-

menudravningsråd er det meget svært at se et demokratisk mandat hos dommerne.

Ved at lægge lægdommere deltagende i straffesageres behandling sker der en vis demokratisering af denne. Denne deltagelse antages at ville øge befolkningens tillid til domstolene og også at give borgerne større forståelse for, hvordan straffesager afgøres. Dette kan måske virke til at fremme borgerens accept både af straffereglerne og af reglerne for, hvordan sagerne behandles. En accept, der er nødvendig i et moderne demokrati.

Både nævninger og domsmænd er også med til at få satte straffen. At lægdommere ikke blot medvirker for at bedømme, om tiltalte er skyldig eller ej, er måske mere tydeligt, hvis man ser på, hvorledes sagerne behandles, når de ankes. Har der medvirket domsmænd i byretten, medvirker der også domsmænd i landsretten. Har der ikke medvirket domsmænd i byretten, fordi tiltalte tilstod, medvirker der alligevel domsmænd i landretten. Nævningesagerne kan kun i meget begrænset omfang ankes, og det sker til Højesteret, hvor der aldrig medvirker lægdommere.

At der medvirker lægdommere i tilståelsesagerne, der næsten altid alene handler om, hvor høj straffen skal være, kan kun forklares ved, at lovgiver finder det væsentligt, at lægdommerne er med til ikke blot at undgå justismord, men også at fastsætte straffen.

Netop vedrørende straffesættelse har domstolene et meget stort spillerum. Ved en normal voldelig begreb er straffen mellem 30 dages og seks års fængsel. Der findes næppe andre områder, hvor domstolene har så frie hænder til at træffe samfundsrelevante afgørelser. Samtidig kan man med god ret

hævde, at en jurist ikke har mere forstand end en lægmand på at afgøre, om straffen for voldlagt, som i Danmark, typisk skal være halvandet års fængsel eller, som i Skotland, fire års fængsel.

At fastlægge selve straffiveauer er ikke noget, man bliver bedt til, fordi man har læst jura. Det er i stedet et spørgsmål af moralsk eller politisk natur. Hvor grov synes man, at denne overtrædelse er? Der er således fuldt forståeligt, at dommerne i landretten ikke alene afgør dette spørgsmål, selv i tilståelsesager.

Det er et område, hvor det er helt relevant at inddrage lægdommere. Det kan derimod undre, at den straf, der i nævningesager er udmålt af dommere og nævninger i fællesskab, kan prøves af Højesteret. Her går systemet altså den stik modsatte vej af systemet med tilståelsesagerne. Og der er ikke tvivl om, at Højesteret i praksis foretager en rimelig tæt prøvelse af strafudmålingen i disse sager. Det er overraskende, hvor lidt dette ud fra et demokratisk synspunkt væsentlige spørgsmål har interesseret offentligheden og for den sagskyldige også juristerne. Dog behandlede Bent Umack Larsen spørgsmålet indgående i Juristen 1977.

Netop strafudmålingen er ellers et af de varmeste emner inden for den politiske debat om straffesystemet. Lovgiver har i mange tilfælde inden for de sidste ti år forsøgt at få skærpet straffene.

For nylig har dette både vedrørende våbenlovsovertrædelser og voldssager resulteret i ret præcise motiverede rapporter til domstolene. Begge landstretter har kritiseret dette kraftigt og endog anført, at det tenderer en krænkelser af magtadskillelseslæreren efter

grundlovens § 3. Man får nærmest indtryk af, at dommerne mener, at grundloven sikrer den retten til et ret frit skøn ved strafudmålingen. Synspunktet er uden enhver forfatningsretlig substans.

Omvendt er det tydeligt, at Højesteret i en lang række sager i de sidste ti år ved en strafudmåling har skælet klart til lovgivers tilkendegivelser om strafudmålingen. Ofte er motiudtalelser herom gengivet i Højesterets præmisses. Man kan således sige, at Højesteret søger det demokratiske mandat for sin strafudmåling ved at følge den demokratisk valgte lovgivers ønsker. Man må alligevel undre sig over, at der aldrig har været nogen principiel diskussion om lægdommers betydning for strafudmålingen i Danmark. Det kan meget vel hænge sammen med den historiske baggrund for nævninge- og domsmandsinstitutionerne herhjemme.

Historien

Udvalget på Den Grundlovgivende Rigsforsamling foreslog, at grundloven skulle indeholde en bestemmelse om nævninger: »I Misgerningssager og i Sager, der rejses af politiske Lovovertrædere, skulle Nævninger indføres.« Man tilføjede, at heraf ville med nødvendighed følge, at der ville blive indført mundtlighed, offentlighed og anklageproces i hele straffetvisten.

Udvalget anførte, at man ikke var i tvivl om, at nævningeinstitutionen burde indføres. Den kom fra England og havde bredt sig til Amerika og Frankrig; videre til de tyske Rhinprovinser og derfra til alle tyske delstater. Den var et kraftigt middel til »Retfærdighedens Haandkrævelse og som

et af Folkefrihedens Sikreste Værn«. Dog kunne det ikke være grundlovens opgave at give de nærmere regler om den nærmere gennemførelse af institutionen.

Under debatten på den grundlovgivende rigsforsamling var meningerne delte endog inden for regeringen. Således talte justitsministeren imod og indenrigsministeren for, at bestemmelsen blev optaget.

Der var en betydelig diskussion, om det var den engelske eller den franske model, der var udgangspunktet, men der blev ikke på nogen måde opnået en afklaring af spørgsmålet. Det blev af Ørsted naturligvis også hævdet, at man ikke kunne stemme for noget, som man ikke vidste, hvad egenlig var.

Ørfteren afviste disse betragtninger: »Der har i Udvalget slet ikke været Tale om hele Detaillen heraf, og der har ganske naturligt ikke kunnet være Tale derom paa nærværende Standpunkt, da det, hvorom Spørgsmålet dreier sig, er, om man anseer Tanken for at være saa rigtig, at man bør vedkjende sig den i Grundloven; men man har netop meent, at der ikke paa nogen officiel Maade burde finde Forhandlinger Sted om alle Enkeltigheder, der ville blive at gjenemarbejde ved Institutionens Optagelse, og mindst har man meent, at man i Betænkningen skulde antyde nogen Forikjærlighed for den ene eller den anden Form, hvorunder Institutionen skulde indføres her i Danmark.«

Ørsted gav sig ikke og ønskede en mere præcis formulering om, at spørgsmålet om skyld skulle afgøres af nogle dertil udmeldte mænd af folket, og man kunne så i en parentes skrive jury, sandemænd eller hvilken betegnelse, man ønskede.

Dette blev afvist af et andet medlem af udvalget, H. J., der bemærkede, at meningen netop var at holde spørgsmålet åbent: »... det er ganske overladt Fremtiden at tage i Formere Bestemmelse om den hele Detail af Udførelsen. Det er overladt til hele Udvalget Mænd, som tildeels bekympede Insiruntions Indførelse, med al deres Dygtighed, med al deres Indsigt i og Overskuelse af Forholdene at gjenneførelse Indretninger i paa den Maade og i de Former som de i erkjende som fortrinlige.«

Forslaget blev vedtaget med overvældende flertal, uden at man på noget tidspunkt diskuterede det senere så omdiskuterede punkt, om nævningerne skulle votere alene eller sammen med de juridiske dommere. Først ved retsplejeloven i 1916 blev den fornødn lovgivning vedtaget.

Nævningerne skulle behandles ved landstretten af tre landsdommere og 12 nævninger. Nævningerne udgjorde et særskilt panel, som selvstændigt og isoleret afgjorde, om i talte var skyldig eller ej. De juridiske dommere hverken deltog i eller overværede nævningernes rådslagning. Nævningerne afsluttede deres rådslagning med en afstemning. For at kende til talte skyldig krævedes otte af de 12 stemmer. Når nævningernes formand havde afgivet nævningernes afgørelse, var deres rolle udsplillet og de tre juridiske dommere afgjorde straffasts retsen.

I 1932 blev indført en anden lægdommerinstitution: domsmænd. Lovgiver ønskede at lade lægdommere medvirke i flere sager end nævningssagerne. Domsmandenes medvirken adskiller sig klart fra nævningernes ved, at domsmændene behandler sager sammen med den juridiske

dommer og deltager både i afgørelsen af skyld- og straffespørgsmålet på lige fod med dommeren. Dog med hver én stemme, således at de kan domme tilfælde mod dommerens stemme.

I 1936 ændredes behandlingen af nævningssagerne, således at nævningerne nu også var med til at afgøre straffespørgsmålet. Hver nævning fik én stemme og hver dommer fire stemmer, således at nævningerne som gruppe fik samme vægt som dommerne som gruppe. Baggrunden for ændringen var, at man mente, at nævningerne i nogle tilfælde havde svaret nej til skyldspørgsmålet, selv om de mente, at tiltalte var skyldig, men var bange for, at de juridiske dommere ville idømme for streng en straf. For at redde tiltalte fra denne, var de altså nødt til at svare nej til skyldspørgsmålet.

Der er ikke senere sket væsentlige ændringer i reglerne om, hvordan nævningssagerne behandles. Derimod er der flere gange sket ændringer i hvilke sager, der behandles som nævningssager. I Frankrig blev derimod i 1941 indført fælles votering mellem nævningerne (jurs) og dommerne. Dette var i Tyskland allerede sket i 1924 (Geschworen). Begge steder med bevarelse af de nationale betegnelser for nævningeinstitutionen.

Grundlovens bestemmelse om nævningssager blev fra Junigrundloven overført til de følgende grundlove, indtil formuleringen blev ændret i 1953: »I straffetvisten skal lægmand medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke.« Forfatningskommissionen angav i sin betænkning, at formuleringen forpligter til at

bevare nævningeinstitutionen. Der anføres intet om, hvad der nærmere skal forstås ved nævninger, men modsat 1848 er der nu klart to forskellige lægmandsinstitutioner: domsmandsretter og nævningeting. I forfatningskommissionens bemærkninger ligges altså en tilkendegivelse af, at man ikke kan overføre nævningesagerne fuldstændigt til domsmandsbehandling. Selv om både Tyskland og Frankrig for længe havde indført fælles votering, omtaler forfatningskommissionen ikke spørgsmålet.

Nærmere om nævningssystemet

Det forhold, at nævningerne isoleret afgør skyldspørgsmålet, medfører, at dette skal formuleres meget præcist i et eller flere spørgsmål. Spørgsmålene skal formuleres så enkelt, at der kun er mulighed for at svare ja eller nej: »Er tiltalte T skyldig i manddrab efter straffelovens § 237 ved natten til den 16. oktober 1994 eller samme dags morgen på adressen ... at have dræbt A, idet tiltalte efter at have lagt et reb om halsen på A hæængt ham op i rebet, hvorved han blev kvalt?»

Dette spørgsmål kaldes et hovedspørgsmål, fordi det vedrører selve spørgsmålet, om T har udført drabs handlingen forsærligt. Hvis den tiltalte f.eks. hævder, at der foreligger nødværge eller andre grunde, der udelukker straf, stilles tillægsspørgsmål efter samme mønster. De skal altså også være formuleret så enkelt, at de kan besvares med ja eller nej. Hvis den tiltalte benægter f.eks. at have haft forsæt til drab, kan stilles et subsidiært hovedspørgsmål om uagtsomt manddrab.

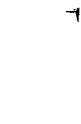
Dette viser grundtrækene i spørgsmålsystemet. Der findes et ual af variationer, og

de gør systemet mere uoverskueligt. Men det citerede hovedspørgsmål viser et af de væsentligste problemer ved systemet. Hvis vi antager, at fire nævninger vil svare ja til spørgsmålet, og at otte nævninger vil svare nej, er svaret nej til, at tiltalte er skyldig. Dette gælder også i den situation, hvor seks af de otte mener, at T dræbte A, men finder, at dette skete ved at kvæle ham med rebet, før han blev hængt op.

Det samme er tilfældet, hvis syv nævninger vil svare ja til spørgsmålet, men fem vil svare nej, fordi de mener, at tidsangivelsen er forkert. Døden indtrådte efter deres opfattelse først ved middagstid. Eksemplerne er muligvis ikke realistiske. Det ved vi ikke, for nævningernes votering er hemmelig. Men givet er det, at spørgsmålsystemet binder nævningernes afgørelse til et formelt system.

Nævningerne får ikke noget spillerum for at skelne imellem det, der er væsentligt for skyldspørgsmålet, og de forhold, der alene er biomsændigheder. Hvis der svares nej p.g.a. biomsændigheder – altså forhold, der ikke påvirker selve skyldspørgsmålet – sker frifindelse. Dette medfører, at anklageren og retten er nødt til at formulere spørgsmålene forholdsvis bredt.

Enhver detalje, som måske kan have betydning for, hvor groft forholdet er og dermed for strafudmålingen, bør overvejes nøje. Jo mere præcist forbyrdselsen angives, jo større er risikoen for, at nævningerne svarer nej. I andre sager end nævningesager kan retten altid dømme for det mindre i det mere og se bort fra biomsændigheder. Er der rejst tiltale for at have tildelt den overfaldne seks slag, kan retten dømme for fire.

Ud over spørgsmålsystemet medfører det forhold, at nævningerne isoleret skal afgøre skyldspørgsmålet, at den ene af de tre juridiske dommere, retsformanden, skal give en redegørelse for sagens problemer. Efter at anklager og forsvarer har procederet for nævningerne, skal retsformanden dels give en redegørelse for sagens bevisproblemer og dels en redegørelse for de relevante juridiske problemer. Retsformanden skal således objektivt redegøre for, hvilke bevisproblemer der er i sagen, og hvilke beviser eller indtægter er i sagen.

Det antages, at han har ret til at give udtryk for, hvorledes han selv bedømmer beviserne. Blot skal han klart fortælle nævningerne, at det er dem, der afgør skyldspørgsmålet. De er således ikke på nogen måde bundet af hans redegørelse. Derimod antages nævningerne at være bundet af retsformandens redegørelse for de juridiske regler, retsbelæringen, f.eks. hvad der forstås ved, at et drab er begået forsætligt. Denne redegørelse kan derfor blive afgørende for nævningernes afgørelse.

Både anklager og forsvarer kan derfor forlange, at lige af retsbelæringen skrives ned og gengives i retsbogen. Parterne har derimod ikke krav på at få retsbelæringen optaget på bånd, men det er sket flere gange i Vestre Landsret. Den tredje konsekvens af, at nævningerne træffer deres afgørelse isoleret, er, at den ikke begrundes.

Hvis nævningerne svarer nej til, at tiltalte er skyldig, skal han straks frifindes, og sagen er færdig. De juridiske dommere har ikke herhjemme den mulighed, der er i Norge, for at forkaste nævningernes nej og bestemme, at sagen skal gå om. Hvis nævningerne der mod svarer ja til, at tiltalte er

skyldig, skal de tre dommere afgøre, om de kan tilslutte sig dette resultat. Loven er formuleret således, at retten kan beslutte, at sagen skal gå om for et nyt nævningeting, hvis der ikke har været tilstrækkeligt bevis til domfældelse. Der har været nogen diskussion, om denne regel giver retten en ret til at forkaste nævningernes afgørelse, eller om retten har pligt her til, hvis de tre dommere ikke selv ville dømme tiltalte på det grundlag, der er i sagen. Udviklingen er nok gået i retning af den sidstnævnte løsning.

En enkelt handstrætsafdeling, med Peter Rørdam som retsformand, har taget konsekvensen af dette synspunkt og fundet, at dommerne også burde give en begrundelse for deres standpunkt. Selv i en tid, hvor enhver dommer forventer, at administratoren begrunder sine afgørelser, har de af Rørdam introducerede begrundelser ikke påvirket hans kolleger.

Hvis nævningerne har svaret ja til skyldspørgsmålet, og dommerne har tiltrådt dette, foretages strafudmålingen som nævnt i fæltesskab.

Den bevisbedømmelse, der er foretaget af nævningerne og dommerne, kan ikke appelleres i sig selv. Hvis en tiltalt føler sig dømt med urette, har han altså ikke den normale mulighed at appellere til en højere instans, som efterprøver bevisbedømmelsen. Hvis tiltalte vil prøve at få ophævet domfældelsen, skal dette typisk begrundes med, at der er begået processuelle fejl under sagsbehandling i landretten.

Meget ofte bliver dette i Højesteret til et spørgsmål, om retsbelæringen har været rigtig. Der kan også være spørgsmål om de formelle problemer ved formuleringen af spørgsmålene osv.

Den gældende retstilstand kan hæves ofte at presse den dømte til at anke domfældelsen på formelle spørgsmål og således gennemtvinge en situation, hvor sagen behandles i Højesteret på nogle meget formelle præmisser uden mulighed for stillingtagen til sagens egentlige problem: om domfælde virkeligt var skyldig.

Den dømte har imidlertid også den mulighed at anke til Højesteret, alene fordi han er utilfreds med dommerens og nævningernes fælles strafudmåling. Det samme kan anklagemyndigheden gøre. Højesteret har forholdsvis mange af disse sager. På grund af den ovenfor fremhævede, formelle fremgangsmåde i nævningssager har Højesteret ofte ikke et helt klart billede af, hvad nævningerne har lagt til grund. Har de f.eks. anset moordet for planlagt eller spontant? Har de anset det for begået med hensigtsforsett eller alene med dolus eventualis? Disse mangler gør, at Højesteret ofte er afskåret fra at trænge til bunds i sagen. Som nævnt er det i øvrigt også besynderligt, at man tager lægdommerne med ved strafudmålingen i landstretten, og hvis man er utilfreds med resultatet, kan man appellere og få en ren juristvurdering af straffærdigheden.

Retplejerådets reform-forslag

Højesteret gav i 1994 i en skrivelse til Justitsministeriet udtryk for, at man fandt, at Højesteret som rigets øverste domstol i højere grad burde beskæftige sig med sager af betydning for retssikkerheden, herunder »spørgsmål af generel betydning for retsændelsen og retsudviklingen eller i øvrigt af væsentlig samfundsmæssig rækkevidde.«

Det blev fremhævet, at to tredjedele af alle straffesagerne i Højesteret var nævningssager, og at størstedelen af disse sager vedrørte konkret strafudmåling uden principiel betydning. Højesteret opfordrede til overvejelse af en egentlig to-instansbehandling af nævningssagerne.

På denne baggrund had Justitsminister Retsplejerådet om at udarbejde et forslag til ændret nævningbehandling med udgangspunkt i en 1. instansbehandling ved byretterne med mulighed for fuldstændig anke til landstretterne.

Rådet blev bedt om at overveje mulighederne for fælles votering med dommere og nævninger og spørgsmålet om begrundelse af afgørelserne. Rådet blev bedt om at vurdere de grundlovsrættssige og menneskeretlige problemer ved en eventuel ændring, herunder mulighederne for at op hæve de danske forbehold til artikel 14, stk. 5 i Den Internationale Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder, og til artikel 2 i Den 7. Tillægsprotokol til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

I den forfatningsretlige teori havde Poul Andersen og Max Sørensen klart udtrykt, at grundloven forpligtede til at bevare nævninginstitutionen, men ikke udtalte sig om grænserne for eventuelle ændringer i den.

Max Sørensen nævnte dog, at det ville være svært at håndhæve grundlovens regel, hvis lovgiver afskaffede nævninginstitutionen. Ross satte spørgsmålstegn ved, om grundloven overhovedet forpligtede lovgiver til at opretholde nævninginstitutionen og fastslog, at grundloven i hvert fald ikke forpligtede til at bevare formen, hvor nævningerne udgjorde et afsondret kollegium, der selvstændigt afgjorde skyldsspørgsmålet

og kun dette blot skulle kernens bevares at nævningerne som kollektivt organ afgjorde skyldsspørgsmålet.

I 1. udgave af sin statset fulgte Zahle nærmest Ross' og anførte, at det var tvivlsomt, om grundlovens forudsætning om nævninger fortsat ville blive respekteret. Der var ingen begrundelse af eventuelle grænser for lovgivers ændring af institutionen.

I 2. udgave ændres linjen, så det nu næppe er foreneligt med grundloven at op hæve nævninginstitutionen, og det hævdes, at nævningerne må bevares som »et selvstændigt kollegium vedrørende skyldsspørgsmålet«. Hermed er muligvis ment et selvstændigt og afsondret kollegium. Spørgsmålet er overhovedet ikke nævnt i Peter Germe's Statsforfatningsret.

I den pressensuelle litteratur har meningerne været delte. Gomard, Peter Garde og Henning Krutz har fundet fælles votering fuldt foreneligt med grundloven, medens Eva Smith har fundet en sådan ordning i strid med grundloven. Gammeltoft-Hansen har befuldet sig i en mellemposition.

Han udtaler klart større sympati for domsmandsinstitutionen end for nævninginstitutionen og finder, at fælles votering »næppe« vil være i overensstemmelse med grundlovsbestemmelsen og forfatningskommissionens bemærkninger.

Retplejerådet antog i betragtning nr. 825/1977 om retternes kompetence og arbejdsform, at fælles votering er foreneligt med grundloven, medens rådet i betragtning nr. 994/1983 om lægdommerordningen i straffesager nok kunne tiltræde argumenterne for fælles votering, men fandt, at en sådan ændring »muligvis kunne give anledning til forfatningsmæssige invendinger«.

Retplejerådet fandt på denne baggrund, at grundloven kræver opretholdelse af nævninginstitutionen i den form, at nævningerne afgør skyldsspørgsmålet som et kollegium. Nævningernes stemmer skal opgøres for sig, men kan afgives efter en fælles votering.

Rådets forslag blev herefter, at nævningssager behandles i byretterne i de retskredse, hvor der i forvejen findes nævningesætsale. Der medvirker to dommere og seks nævninger. Der voteres fælles. Til domfældelse kræves forsat, at to tredjedele af nævningerne stemmer for (altså fire).

En afgørelse om skyldigt kan forkastes af de to dommere, hvis de er uenige med nævningerne. Afgørelsen af skyldsspørgsmålet skal i alle tilfælde oplyse stemmetallene og indeholde en udførlig begrundelse. Dernæst afgøres spørgsmålet om sanktionsfartsartelsen af dommere og nævninger i fællesskab, således at hver gruppe fortsat har lige stor vægt.

Som følge af fællesvoteringen falder spørgsmålsystemet og retsformandens formelle resume og retsbelæring væk. Det er dog naturligvis meningen, at retsformanden leder voteringen og herunder giver nævningerne den fornødne information. Den kan dog i denne situation gives, efterhånden som voteringen skrider frem, således at nævningerne ikke på én gang skal kappere hele lektionen, ligesom der bliver bedre mulighed for at afklare eventuelle tvivlsspørgsmål.

Sagerne skal efter forslaget kunne ankes både på beviset og vedrørende strafudmålingen. Både den dømte og anklagemyndigheden kan anke.

Ved bevisanker afgøres sagen af et nyt

nævningsting med tre landsdommere og ni nævninger. Sagerne vil stort set blive behandlet som andre ankesager. Således vil nævningerne blive gjort bekendt med den allerede afsagte dom og dens præmisser.

Allerede p.g.a. pressetæknningen er der ikke mulighed for at holde denne skjult for nævningerne, selv om man måtte finde det mere tilfredsstillende. I anken skal stadig to tredjedele af nævningerne stemme for skyldig, for at tiltalte kan dømmes ligesom to af de tre juridiske dommere skal stemme for dette resultat. Finder to af de juridiske dommere ikke grundlag for domfældelse, skal der efter forslaget ikke ske henvisning til et nyt nævningsting, men ske frifindelse. Dette skyldes, at sagen nu har været behandlet to gange.

De juridiske dommers mulighed for at forcaste nævningernes skyldafgørelse, den såkaldte dobbelgaranti, anses undertiden for en erstatning for ankaedgangen. Dobbeltgarantien er imidlertid bevaret. Den, der kendes skyldig af nævningerne i byretten, har således både chancen for, at byretsdommerne forcaster afgørelsen og chancen ved en anke. Tilsvarende har han i landsretten både chancen for, at nævningerne ikke finder ham skyldig, og at de juridiske dommere ikke finder grundlag for nævningernes skyldafgørelse. Omvendt har den, der er frifundet i byretten, efter forslaget den risiko, at anklagemyndigheden anker afgørelsen.

Hvis anken alene omfatter strafudmålingen, behandles sagen i landsretten som en domsmands sag.

Efter de nugældende regler har den tiltalte valget mellem at tilstå og at få sin sag behandlet med nævninger. Efter forslaget

er nævningebehandling en ret for den tiltalte. Han har således mulighed for at vælge at få sagen behandlet med domsmænd i stedet.

Et mindretal i Retsplejerådet, nemlig de to medlemmer fra advokatstanden, har tilsluttet sig, at forslaget er foreneligt med grundloven, og at tiltalte får ret til at fravælge nævningebehandlingen. Men mindretallet finder, at den gældende ordning er at foretrække. Dog bør de juridiske dommere pålægges at begrunde, hvorfor de tiltræder eller forcaster nævningernes afgørelse, ligesom det bør præciseres, at dommerne kun kan tiltræde en skyldig-afgørelse, hvis de selv ville have dømt ud fra beviserne i sagen. Retsbællingen bør oprages på hånd.

Det er især fællesvoteringen, mindretallet er imod. Denne modstand begrundes med den centrale placering, lægdommerlementet har haft gennem tiden inden for strafferetsplejen, og at fælles votering vil indebære, at enkelte lægdommere vil censurere egen overbevisning i respekt for opfattelsen hos de juridiske dommere.

Kritik af forslaget

Betænkningens forslag har udløst betydelig kritik. Uanset det ringe antal nævningssager er det naturligt, at netop nævningssituationen tiltrækker sig stor interesse. Det er både retsvidenskabeligt og en hjørnestein i demokratiet. Det er også naturligt, at de, der har yret sig om forslaget, overvejende har været kritiske. Det er dem, der har haft særlig anledning til at udtale sig. Det er næppe heller for meget sagt, at størstedelen af kritikken har været forudsigtelig. Den processinteresserede kreds er herhjemme ikke større end, at alle kender alle.

Den væsentligste del af kritikken er vendt mod forslaget om fælles votering og særligt dem: voteringsforhold til grundloven. Indledningsvis er der dog grund til at fremhæve kriminaldommer Peter Gardes kritik (Ugeskrift for Retsvæsen 1998 B.215 ff.). Den går væsentligst på, at det havde været bedre at bygge på det nye norske system. Norge har rettop ændret et system, der ligesom vores. Det norske system trådte i kraft i august 1995, og Retsplejerådet har således ikke haft mulighed for at studere, hvorledes dette system virkede i praksis.

I Norge er indført en særlig domsmandsberetning i byretterne med to dommere og tre lægdommere. Herfra kan sagerne ankes af begge parter til Lagmannsretterne med tre dommere og ti nævninger. Nævningerne voterer her isoleret. Hvis dommerne ikke finder, at der er grundlag for nævningssagens skyldig-afgørelse, kan de ved flertal beslutte ny behandling.

Hvis omvendt dommerne (enstemmigt) er uenige i nævningernes ikke-skyldig-afgørelse, kan de beslutte, at sagen skal gå om. I begge tilfælde behandles den nye sag ved Lagmannsretten af tre dommere og fire lægdommere, altså en domsmandsret. Når Retsplejerådet ikke vælger denne model, skyldes det primært, at man fandt det rigtigt at fastholde, at man ved sagens behandling i førsteinstansen burde tilstræbe den bedste retlige behandling. Vidneudsagnene er her frie, og chancerne for at finde den materielle sandhed vil alt andet lige forringes, jo længere sagsbehandlingen har trukket ud. Ved et betydeligt antal anker ville man lægge tyngden på det senest mulige tidspunkt i processen.

Garde er også kritisk over for andre de-

le af forslaget. Primært finder han det uheldigt, at nævningssagerne koncentrerer til nogle få byretter, hvorved der skabes forskel på byretsdommerne. Han finder desuden, at forslaget med sin dobbelte dobbelgaranti giver en tiltalt for mange chancer.

Efter forslaget kan både nævningerne i byret, dommerne i byretten og nævningerne i landsretten stemme for, at tiltalte er skyldig, og han vil blive frifundet, hvis to af de tre landsdommere ikke finder grundlag for at dømme. Dette kan ubestrideligt blive konsekvensen af forslaget, men er foreslået for netop at opretholde systemet med den dobbelte garanti, som hele tiden har været en del af den danske nævningssituation.

Advokatrådet har i sit hørings svar klart vendt sig mod fællesvoteringen og således tilsluttet sig mindretallet – de to advokater. Ligeledes finder man kritikken af spørgsmålsystemet overdræven. Vedtørende grundlæggelsesproblemet anfører Advokatrådet, at præciseringen af skyldafgørelsen kan gøres til en del af grundlovens for strafudmålingen, således at den udfærdiges af dommerne på grundlag af drøftelse med nævningerne. Advokatrådet går imidlertid et skridt videre end Retsplejerådets mindretal, idet man udtaler, at det er »meget tvivlsomt«, om fællesvoteringen er forenelig med grundloven.

Dette sidste spørgsmål er behandlet mere udførligt af Eva Smith (Ugeskrift for Retsvæsen 1998 B.470 ff.), der finder, at forslaget er grundlovsstridigt. Hun påberåber sig i denne forbindelse hele den forfatningsretlige litteratur.

Ross er som nævnt citeret i betænkningen, men ikke direkte til dette spørgsmål, og hverken Max Sørensen, Germer el-

ler Zahle, der alle finder, at fælles votering formentlig vil kræve en grundlovsændring. er citeret i dette afsnit. Det havde i mine øjne været mere loyal, om man havde nævnt, at samtlige de statsretsksakter, der har udtalt sig om spørgsmålet, hælder til den opfattelse, at fælles votering kræver en grundlovsændring.»

Det er spændende læsning. Desværre angives ingen kildesteder. Germær omtaler i sin Statsforfatningsret, 1995, alene § 65 s. 79, hvor hverken nævninger eller fælles votering omtales. I Max Sørensen, Statsforfatningsret, 1973, nævnes § 65, stk. 2, s. 161, hvor alene anføres, at det er grundlovsstridigt helt at afskaffe nævningen, men inret om voteringen. Ross anfører i Dansk Statsforfatningsret II, 1966, s. 554, at grundloven ikke kræver det klassiske nævningebegreb respekteret. Han nævner som del af dette direkte, at nævningerne er et »afsondret kollegium, der selvstændigt afgør skyldspørgsmålet og kun dette« (min fremhævelse). Det konkluderes, at grundloven formentlig forudsætter, at »nævningerne som kollektivt organ afgør spørgsmålet om tiltales skyld.«

Som ovenfor nævnt synes Zahle at have skiftet standpunkt, medens Retsplejerådet arbejdede med spørgsmålet, og mener sandsynligvis, at grundloven kræver, at nævningerne voterer afsondret. Det siges blot ikke klart: »nævningerne må bevares som et selvstændigt kollegium vedrørende skyldspørgsmålet.« Det turde være klart, at den af Eva Smith anvendte brug af den forfatningsretlige litteratur afviger fra almindelig accepteret juridisk metode.

Som medlem af Retsplejerådet er jeg naturligvis inhabil og skal ikke forfølge spørgs-

målet om fælles votering og grundlovens § 65, stk. 2, nærmere. Det er derimod måske værd at trække et aspekt frem, som ikke har været inddraget i debatten. Det nuværende nævningesystem er i sin binding til spørgsmålsystemet og med de meget begrænsede ankegrunde med til at fastholde fokus på en række formelle spørgsmål og problemer. Jo flere formelle regler, jo større chance for formelle faldgruber. Umiddelbart synes nævningeinstitutionen at være netop den sunde fornufts bedste fornum. Men alle, der beskæftiger sig med straffesager, ved, at nævningesagerne er omgærdet af så megen formalia, at formalia ofte tager overhånd.

I de fleste angelsaksiske systemer har disse forhold bevirket, at både anklager, forsvarer og dommer i meget vidt omfang indgår forskellige aftaler – plea bargaining – med det ene formål at undgå jurybehandling.

I nogles øjne er det flot jura at have et fint system. I andres øjne er det relevante ikke institutionen, men hvordan sagerne faktisk afgøres. Jeg siger ikke, at vi risikerer at havne i den angelsaksiske grøft, hvor det ofte er svært at se forskel på strafferet og købmandsskab.

Professor Andrew Ashworth, Oxford, beskriver i *The Criminal Process*, 1994, det re system således, at roulettehjulet har erstattet rule of law. Den største ulukke for dansk straffeproces vil være en tendens mod øget formalisme med deraf følgende øget risiko for uformelle arrangementer. Den, der vil bedømme det angelsaksiske jurysystem, bør nok se lidt bredere på tingene ■

Gorm Heftegaard Nielsen, født 1947. Professor i strafferet ved Juridisk Institut, Århus Universitet. Lic. jur. i statsret og medlem af Retsplejerådet.

Om nævninger med særligt henblik på den norske reform[*]

Af dommer Peter Garde, Hillerød kriminalret

Den omfattende og stadig fortsættende debat om nævningesystemet står i omvendt proportionalt forhold til ordningens ringe praktiske brug. I 1991 foretoges kun 63 nævningesager mod 7.696 domsmandssager, 17.697 tilståelsessager, 41.324 politisager uden domsmænd og 951 godkendelser af tiltalefrafald.[1] Tallene er ikke meget større i tidligere år, omvendt ses blot inden for de sidste 5-6 år fire artikler om nævningesager i Ugeskriftet[2] ud over indlæg andetsteds i fagpressen[3] samt dagspressen - jeg erindrer en nylig artikel i Weekend-Avisen[4] under overskriften »En dinosaur i retsplejen«.

Baggrunden for den stadig standende debat trods spørgsmålets beskedne numeriske betydning er naturligvis, at de få nævningesager er nogle af de alvorligste straffesager overhovedet, de største økonomiske sager alene undtagne. I visse måder er nævningesystemet strafferetsplejens galionsfigur. Diskussionen opblusser da også efter næsten hver større nævningesag, senest efter domfældelsen af den femte mand i Blekingegadekomplekset, hvor den manglende appelmulighed af skyldspørgsmålet på ny fremdroges. Min egen undskyldning for netop nu at bebyrde Ugeskriftets læsere med et yderligere indlæg er, at der for nylig i Norge er gennemført en væsentlig reform af ankeordningen i strafferetsplejen, herunder juryordningen, som man kalder den der. Om de norske regler bør inspirere til ændring af det danske system, er bestemt en overvejelse værd.

Mit indlæg udmunder ikke i en anbefaling af nævningesystemets totale afskaffelse. Det tør jeg simpelthen ikke. Nok ville et flertal af Ugeskriftets læsere formentlig støtte et sådant forslag, herunder det store flertal af strafferetsplejens professionelle aktører, men det ville ikke have blot den fjerneste mulighed for at blive gennemført i Folketinget, ja intet medlem ville vel overhovedet fremsætte det. I politiske kredse anses nævningeinstitutionen formentlig som et næsten lige så vitalt led i dansk folkestyre som f.eks. menighedsrådene.

Medens højresiden formentlig har været mest skeptisk over for nævningeinstitutionen inden dens indførelse, har den i den senere tid i højere grad støttet ordningen, således ved den væsentlige reform i 1981, hvor størstedelen af sagerne om voldtægt, røveri og brandstiftelse undtoges fra nævningebehandling mod Konservatives, Venstres, Fremskridtspartiets (og Venstresocialisternes) stemmer.[5]

At de medvirkende politikere selv er jurister som f.eks. Konservatives og Venstres ordførere i 1981, har ikke gjort dem mindre positive over for nævningeinstitutionen. Det er en kendt sag, at den mangeårige konservative justitsminister, landsretssagfører E. Ninn-Hansen, er en overbevist tilhænger af ordningen. Det tilsvarende sås i Norge ved en lovændring i 1989, som medførte en klart sjældnere anvendelse af juryen, og hvor fire af otte jurister blandt Stortingets medlemmer tog ordet imod reformen, delvis som udbrydere fra eget parti (Høyre).[6] En sociolog ville kommentere, at socialiseringen i det politiske milieu var stærkere end i det juridiske.

Derimod kan der være grundlag for en drøftelse om eventuelle reformer af ordningen samtidig med en principiel opretholdelse af væsentlige dele af den. Efter en omtale af nogle af de klassiske kritikpunkter (nedenfor under I) behandler jeg spørgsmålet om fællesvotering (II) og anke af skyldspørgsmålet (III) samt sluttelig spørgsmålet om de anbefalede ændringers forfatningsmæssighed (IV).

I. »Forkerte« nævningeaftagelser

Den klassiske kritik imod ordningen går på, at nævningeaftagelser influeres af tilfældigheder, følelser, indtryk af parternes veltalenhed etc., hvilket særlig, men bestemt ikke udelukkende, medfører forkerte frifindelser. I nyeste tid fremføres i højere grad processuelle synspunkter,

hvor særlig spørgsmålssystemet og den manglende begrundelse for afgørelserne kritiseres jfr. under II.

<120>

Omvendt fremhæver ordningens forsvarere, at særlig i de alvorligste sager bør en tiltalt kun dømmes, når selv de strengest tænkelige betingelser er opfyldte og særlig en ikke helt ringe gruppe af hans medborgere er overbeviste om hans skyld, samt at den suveræne og ikke af grunde ledsagede nævningekendelse muliggør en frifindelse, når den strikte juridiske afgørelse strider flagrant imod den folkelige retsbevidsthed.

De »forkerte« afgørelser - hyppigst som frifindelser, alvorligst som skyldigkendelser - er et vægtigt argument uden for Danmark og Norge. Den mest overbevisende undersøgelse[7] jeg kender til, omfatter 370 nævningekendelser i Birmingham, herunder 114 frifindelser, hvor de professionelle aktører efterfølgende udspurgtes om deres bedømmelse af udfaldet. Blandt frifindelserne anerkendtes kun omkring en tredjedel som utvivlsomme, og som direkte tvivlsomme betegnede forf. 41 efter det for mig at se umiddelbart fornuftige kriterium, at både dommeren, som jo overværede hele domsforhandlingen, og uafhængigt heraf mindst een yderligere iagttager udtrykte tvivl. Hertil kommer, at de svageste sager allerede var udskilte gennem dommerens egenmægtige afgørelse om at frifinde eller afvise sagen, hvilket skete 116 gange (ud over de 370), således at kun sager med et vist hold resterede. Bedre stod det til med skyldigkendelserne, hvor tvivl kun udtryktes af en eller flere aktører i 34 af 256 sager, ca. 12%, men også dette tal er naturligvis alt for stort. Forf. fandt ingen linie, og ganske særlig var der ingen tendens til, at såkaldt professionelle forbrydere havde lettere ved at slippe fri.[8] Der var en svag, ikke statistisk signifikant, tendens til overrepræsentation af farvede blandt tvivlsomme domfældelser, men ikke blandt tvivlsomme frifindelser; tallene var dog meget små.

Pladshensyn forbyder nærmere gennemgang af andre fremstillinger, men både »Jury Trials« og det store samleværk »The Jury under Attack« har næje omtale af andre undersøgelser og en udførlig litteraturliste, hvortil henvises. Jeg vil alene fremhæve den meget omfattende Chicagoundersøgelse fra 1950'erne og 1960'erne, visende den samme tendens til tvivlsomme frifindelser.[9]

En kritik af afgørelsernes indhold har langt ringere vægt, om overhovedet nogen, i Danmark og Norge. Selv vil jeg fremhæve reglerne om udtagning af lægdommere som en væsentlig grund til, at det går godt hos os. At egnethed[10] kræves jfr. rpl. § 68, og at grundlisterne sammensættes ved udpegning, giver ganske simpelt et langt bedre udgangsmateriale end lodtrækning f.eks. efter folkeregistrene som i de angelsaksiske lande, hvor tilfældighedsprincippet tværtimod synes styrket i nyeste tid. At alsidighed i udvalget understreges stadig mere i Justitsministeriets skiftende bestemmelser om grundlister - bekendtgørelse nr. 809 af 5. december 1990 § 4 (»... skal udgøre«) er langt mere eksplicit end cirkulære nr. 46 af 10. marts 1980 § 4 stk. 4 (»... må anses for ønskeligt«) - er uden afgørende betydning, når blot den positive udvælgelse fastholdes.

Vi risikerer ikke, hvad jeg hørte fra en indigneret engelsk middagsværtinde, som dagen forinden havde været nævning i en jury, nemlig at een ikke forstod engelsk og en anden var døv.

Heldigt er det også, at vi modsat særlig den amerikanske »voir-dire« ordning, hvor parterne, og vel særlig forsvareren, udspørger de udtagne nævninger om deres holdninger for ikke blot at sikre en upartisk jury, men helst en for egen part særlig venligt indstillet jury, hvilken teknik i U.S.A. ofte kan udøves på grundlag af anvendt forskning,[11] alene har rudimentære regler om udskyd-

ningsret. Omvendt synes i England og Australien anklagemyndighedens forudgående gennemgang, »vetting«, af hele nævningematerialet - som kan være legitim, hvis formålet alene er at udelukke straffede personer - i visse tilfælde at have udviklet sig til et misbrug af udskydningsretten.[12]

Medens 1980-cirkulæret § 8 kræver de udtagnes »livsstilling« anført på listen, anfører 1990-bekendtgørelsen § 5 alene navn, personnummer og postadresse. Landsretten synes at være i tvivl om, hvorvidt stillingsbetegnelserne alligevel kan kræves oplyste.[13] Jeg læser 1990-bekendtgørelsen derhen, at oplysninger ud over de fremhævede

<121>

ikke kan kræves, men jeg skal ikke nægte, at min stilling kan være farvet af min generelle opfattelse, hvorefter udskydningsretten burde afskaffes og alene de sædvanlige regler om personlig inhabilitet gælde tillige med forudgående fjernelse af straffede fra grundlisten.

Med den indbyggede usikkerhed ved, at enhver foretrækker sit eget system, er det også min opfattelse, at de processuelle regler i øvrigt giver langt større sikkerhed for et rigtigt resultat i et nordisk nævningeting end i en angelsaksisk jury, først og fremmest på grund af den manglende forekomst af stive evidence-regler med deraf følgende risiko for senere omstødelse af dommen, men også ved reglen om dobbeltgarantien, som, rigtigt anvendt, burde minimere risikoen for en urigtig domfældelse; jeg forudsætter naturligvis, at fagdommerne opfylder, hvad der efter herskende opfattelse i dag må anses som deres selvfulgelige pligt til at vurdere og afgøre sagen på nøjagtig samme måde, som hvis de sad med ansvaret alene.[14]

I norsk ret fortolkes derimod »kan . . . beslutte« i den til rpl. § 904 svarende § i straffeprocessloven som i tidligere dansk teori, dvs. »kan, men ikke skal«.[15]

Medens den sjældne anvendelse af dobbeltgarantien i praksis utvivlsomt er et vægtigt indicium for, at nævningerne i hvert fald ikke domfælder i videre omfang end embedsdommerne og domsmandsretterne, er det et relevant spørgsmål, om de frifinder hyppigere. Sikkerhed kan aldrig opnås - vi kan jo ikke eksperimentere med en sag fra det virkelige retsliv ved at føre de samme beviser for domsmandsret og nævningeting, og jeg kender ingen danske undersøgelser, hvor hypotetiske nævninger og domsmandsretter afgør samme sag, hvilket efter min opfattelse også ville være af begrænset vægt, særlig da forsøgspersonerne véd, at deres votum er uden praktisk betydning. Det er dog min opfattelse, som formentlig de fleste practici deler med mig, at frifindelsesmyndigheden er stærkt forsigtigere end domsmandsretterne på samme måde, at bevisbedømmelsen generelt er forsigtigere.

Argumentation på grundlag af egne sager har begrænset gyldighed og anføres kun i petit. Jeg vil dog nævne, at jeg under min konstitution i landsretten var yngste dommer i den meget omfattende nævningesag Ufr 1980.499 H, hvor en centralt placeret narkotikahandler i vidt omfang var sin egen pusher, hvilket medførte ikke mindre end 80 forhold og lige så mange spørgsmål til nævningerne. Inden retsbelæringen noterede vi tre fagdommere i spørgsmåls hæftet, hvor vi ville acceptere en fældende nævningekendelse, og hvornår ikke. I 42 forhold stemte retten og nævningerne i enighed for skyldig og i 19 forhold i enighed for frifindelse. I 17 forhold voterede nævningerne for frifindelse, hvor vi ville have accepteret en skyldigkendelse. I så godt som alle tilfælde gjaldt dette små forhold, hvor det afgørende, af anklagemyndigheden påberåbte bevis var en medskyldigs forklaring.

Mit største narkotikakompleks nogensinde omfattede nøjagtig 50 sigtede, hvoraf jeg gennemførte 48 sager selv - det skete i 1986-89, altså før de ny inhabilitetsregler - medens 2 tiltaltes for nævningeting på grund af strafpåstanden. I begge sager viste nævningerne tydelig uvilje imod at domfælde på grundlag af medskyldiges forklaringer - i et tilfælde en tidligere, men nu ændret forklaring - og domfældte i ringere omfang, end hvad en domsmandsret formentlig ville have gjort, også en domsmandsret med sættdommer efter de nye regler. Dette medførte atter den uheldige konsekvens, at muligt mindre belastede personer, som enten stod til straffe lige under 4 år eller havde accepteret § 925-behandling,

straffedes relativt strengere end de 2, som i hvert fald anklagemyndigheden anså som hovedmænd.

I mit seneste narkotikakompleks har statsadvokaten derimod valgt at tiltale også den hovedkurér, som meget muligt kunne have risikeret 4 år 6 måneders fængsel, for domsmandsret (sættdommer), hvor han idømtes 3 år 9 måneder. En vis skævhed i forhold til de værst belastede af de øvrige kunne hermed ikke undgås, men jeg vil ikke kritisere anklagemyndighedens ønske om ensartet sagsbehandling trods den indbyggede skævhed.

Ifølge dagspressen fravælger i hvert fald een regional statsadvokat nævningebehandling, når det er muligt, for at opnå sikkerhed og forudsigelighed.[16]

Det er endelig min erfaring både fra egne sager og lejlighedsvis underhåndsdokumenter med kolleger i andre retskredse, at parternes ønske om § 925-behandling ofte er særlig stor, når alternativet er nævningebehandling. Tiltalte er mere villig til at tilstå et eller andet, og anklagemyndigheden slår mere af, end hvis blot en domsmands sag ellers ville blive udgangen. Det er lige ved at ligne pleabargaining.

Nok så væsentligt er spørgsmålet, om nævninger er tilbøjelige til at dømme afvigende fra fagdommere (og domsmænd) i særlige sagsgrupper, således at der gennem et antal frifindende kendelser aftegnes et generelt mønster af forskellige retsopfattelser. I 1920'erne og 1930'erne ville de fleste formentlig have tænkt på sager om barnemord og fosterfordrivelse,[17] to i dag helt betydningsløse sagsgrupper. I dag vil man snarere tænke på, hvad man kunne kalde det udvidede nødværgebegreb, hvor en hustru, en samleverske, eventuelt en næsten voksen søn, efter langvarige plagerier, måske endog voldsudøvelse og trusler om yderligere vold, sluttelig i desperation dræber den voldelige ægte-mand m.v., i enkelte tilfælde

<122>

medens den pågældende sov, hvor i hvert fald den klassiske nødværgeret er uanvendelig. Flere nævningesager er faldet ud til frifindelse eller strafbortfald, herunder ved liberal anvendelse af straffelovens § 84 stk. 2 eller § 85 sidste pkt., jfr. rpl. § 886, 1. pkt.» et eksempel herpå er den ganske opsigtsvækkende sag fra Odsherred Ufr 1986.251 Ø. Bortset fra denne afgørelse glimrer disse sager ved deres fravær fra de trykte domssamlinger, men redaktøernes modvilje imod at tillægge dem præjudikatets blå stempel hindrer ikke, at de eksisterer og utvivlsomt påberåbes på ny af forsvarer i tilsvarende sager. Dette medfører skævhed i forhold til gængs praksis i domsmandsretterne, hvor nødværge uhyre sjældent anerkendes i en almindelig voldssag. Lidt paradoksalt kunne man sige, at en mishandlet hustru har større mulighed for at undgå straf for drab af sin plageånd, end hvis hun »kun« stikker en kniv i maven på ham uden alvorlig skade, hvor domsmandsretterne formentlig fortsat vil straffe, om end naturligvis under antagelse af formildende omstændigheder; ved fuldbyrdet drab i denne tilfældegruppe kan varetægtsfængslingen op til domsforhandlingen meget vel blive den eneste straf.

Førstestatsadvokat Anstein Gjengedal har for Norges vedkommende ligeledes fremhævet tilsvarende sager med anvendelse af et stærkt udvidet nødværgebegreb og drager den indlysende rigtige konsekvens, at anklagemyndigheden har forsømt sit arbejde ved at koncentrere sig om drabshandlingen og give forsvarer frit spil til uimodsiget at fremhæve den tiltaltes opfattelse af drabsofferet, som af gode grunde ikke kan »forsvare« sig selv i retten.[18]

Det klareste eksempel på juryens konsekvent afvigende retsopfattelse i norsk praksis er sager om uagtsomt drab, særlig i færdslen, hvor domfældelse igennem hundrede år så godt som aldrig opnåedes og lovgiver sluttelig gjorde kort proces og fjernede området fra lagmannsretterne, utvivlsomt den eneste realistiske løsning.[19]

Jeg skal ikke her gøre gældende, at nævningernes synspunkter om vægten af medskyldiges forklaringer eller om det udvidede nødværgebegreb nødvendigvis er forkerte[20] - bemærk anførselstegnene i kapitelloverskriften - men de er i hvert fald afvigende fra praksis i det store flertal af sager og skaber en kronisk skævhed på et område, som nok

er begrænset, men omfatter vigtige og store sager. Retsordenen kan godt leve med singulære, spektakulære frifindelser i drabssager, men som praktisk dommer har jeg vanskeligere ved at forlige mig med skævheder inden for samme sagskompleks og taktisk tiltalerejsning, når den hypotetisk »rigtige« straf ligger i området lige over nævningegrænsen.

Mest betænkeligt er det, at procesformen i mange tilfælde fravælges af de praktiske brugere, ikke blot anklagerne, men også forsvarerne, uden hvis medvirken § 925-afgørelse aldrig kan opnås. Når lovgiver og ordningens tilhængere blandt teoretikere ikke kan motivere til hyppigere brug, forekommer det på høje tid at tænke på praktiske reformer.

II. Mulige processuelle reformer i første instans, særlig fællesvotering

1. Som bekendt er det karakteristisk for juryordningen i de fleste retssystemer, hvor de findes (om det franske system jfr. senere), at nævninger voterer alene. Stemmer de for frifindelse, er sagen normalt afgjort - her er den norske ordning den store undtagelse - men voterer de for domfældelse, giver flere, om ikke alle, retsordninger embedsdommerne et korrektiv imod domfældelse på utilstrækkeligt grundlag, for Danmarks vedkommende den såkaldte »doble garanti«. Nært sammenhængende med nævningernes votering i enrum er spørgsmålsystemet, altså at nævningerne alene svarer ja eller nej til specifikke spørgsmål fra retten eller parterne og ikke begrundes, modsat domsmændsretterne med fælles votering mellem fag- og lægdommere og en efterfølgende begrundet afgørelse. Medens vejledning til domsmænd altid gives for lukkede døre under voteringen, modtager nævningerne den efter dansk ret dels i offentlighed som forudgående sammenhængende retsbelæring, dels på begæring under senere tilkaldelse af retsformanden til nævningeværelset eller under genoptagelse af domsforhandlingen jfr. §§ 895 og 898. Egentlig fællesvotering sker kun efter en kendelse om skyldig og da alene om sanktionsspørgsmålet.

Spørgsmålet om en tilnærmelse mellem nævningeting og domsmændsretter ved indførelse af fællesvotering mellem nævninger og fagdommere om samtlige spørgsmål, både skyld og straf, har svirret i luften omtrent en snes år. Gomard foreslog det, så vidt jeg kan se som den første, kortfattet i 1976.[21] Retsplejerådet greb tanken og argumenterede 1977 udførligt for den:[22] Rådslagningen ville blive givende og frugtbar; misforståelser kunne undgås

<122>

tillige med afgørelser stridende imod lovgivningens intentioner og retspraksis; spørgsmålsystemet kunne afskaffes; afgørelsen om skyldspørgsmålet kunne begrundes, hvilket atter ville lette Højesterets eller den særlige klagerets senere arbejde. Samtidig kunne nævningernes afgørende indflydelse på skyldspørgsmålet bevares ved en bibeholdelse af afstemningsreglerne, altså ved krav om (to tredjedele) majoritet hos både nævninger og fagdommere som betingelse for en for taltale ugunstig afgørelse heraf.

Den senere danske debat er vidtløftig og utvivlsomt Ugeskriftets læsere bekendt, så jeg vil nøjes med næsten nøgne henvisninger. Krog gik som den eneste stærkt ind for ordningen, i øvrigt under inddragelse af udenlandske erfaringer. O. Unmack Larsen[23] - som ønskede større åbenhed om den forventede sanktion inden afgørelsen om skyldspørgsmålet, så at nævningerne ikke skulle stemme om dette i uvidenhed om konsekvenserne af en domfældelse - von Eyben og særlig Eva Smith var imod. En mellemposition indtoges af Gammeltoft-Hansen, som ønskede nævningerne afløste af domsmænd helt til Grundlovens grænse,[24] men fandt fællesvotering næppe stemmende med Grundloven.[25] Retsplejerådet - 7 af 8 medlemmer var udskiftede siden 1977 - nævnte kort spørgsmålet i en betænkning[26] inden lovændringen af 1984. Man trak lidt i land og ønskede spørgsmålet udskudt til senere generel revision, hvorimod der argumenteredes udførligt imod en antagelse om risiko for utilbørlig påvirkning fra fagdommerne over for lægdommerne under en domsmænds-

ordning. Ligeledes i forbindelse med lovændringen af 1984 nævnte justitsministeren og retsudvalget, at der »kunne være anledning til at overveje, om der bør gennemføres en ordning med fællesvotering eller en ordning, hvor retsformanden leder nævningernes votering«.[27] Sådanne overvejelser har ikke senere givet udslag udadtil.

Jeg kan ikke tilføje hidtil usagte argumenter til støtte for den af mig foretrukne ordning, fællesvoteringen, alene mine praktiske erfaringer. I mine snart elleve år som kriminaldommer har jeg haft mindst tusind voteringer som retsformand i domsmandssager, lige fra femminuttersvoteringerne, hvor skylden - eller, sjældnere, manglen på fældende beviser - er åbenbar og straffastsættelsen utvivlsom, og hvor domsmændenes umiddelbare opfattelse, som jeg altid beder om først, er sammenfaldende med min egen, til time-, ja næsten daglange voteringer i de store økonomiske sager.[28] Jeg anser det som næsten absurd, at en dommer i dag skulle ønske eller særlig være i stand til at gennemføre en utilbørlig dominans over lægdommere. Skulle han endelig forsøge det en enkelt gang, ville rekylen ramme ham enten med det samme, idet domsmændene i trods kunne nedstemme fagdommeren, eller, hvad der er mere sandsynligt, domsmændene ville bøje sig denne gang, men deres naturlige ressentiments over behandlingen ville ødelægge forholdet i resten af perioden, hvor denne dommer og disse domsmænd var tvungne til at samarbejde; gennemsnitligt forretter en domsmand jo tjeneste en gang i kvartalet igennem mindst fire år.

I mine bemærkninger om manglende dominans ligger naturligvis ikke, at fagdommeren skal give afkald på al indflydelse over domsmændene.[29] Også tilhængere af ligestilling mellem fag- og lægdommere må anerkende, at dommeren må formodes at kende loven og praksis bedre end domsmændene; det er dommerens pligt at redegøre for særlig de foreliggende retsspørgsmål, men også for den gængse udmåling af en eventuel straf, og jo bedre han gør det, des mere beredvilligt følger domsmændene ham, og derved får dommeren en faktisk indflydelse, som går ud over hans numeriske vægt i kollegiet. Ønsker vi at eliminere også denne indflydelse, måtte vi instituere rene lægmændsretter som de engelske Magistrates' Courts med 3 læge såkaldte fredsdommere, men selv der undgår man ikke, at »the clerk of the court« (nærmest en dommerfuldmægtig, om end uden advancementsmulighed), som ærbødigt sidder på et lavere sæde foran og under fredsdommerne, af og til i fuld offentlighed vender sig mod disse og påpeger formfejl, udmåling uden for rammerne eller i strid med deres egen antagelse om et tidligere afgjort spørgsmål etc. i tide til at opnå korrektion på stedet og undgå omgørelse senere. Jeg har set det selv.

Det er min erfaring, at jo større og vanskeligere sagerne er, des mere gribes domsmændene af opgaven, vokser med den så at sige. Men netop i de store og langvarige sager er det nødvendigt, at fag- og lægdommere taler sammen ikke blot ved voteringen, men undervejs. Både under Kronebank-sagen med ca. 70 dage bevisførelse og en nylig sag om momssvindl med ca. 26 dage bevisførelse blev forståelsen skærpet af, at rettens medlemmer i kaffepauserne (domsmændene og domsmandssuppleanten skiftedes til at komme med termokander) kunne drøfte det

<124>

fremkomne, medens indtrykkene var friske, i stedet for at retsformanden skulle resumere det hele på den 71. eller 27. dag for nævninger, som næppe anstændigvis kunne forventes at huske, hvad et bestemt vidne havde sagt eller måske fragået ved sagens begyndelse (jeg ved godt, at økonomiske sager ikke er nævningesager, men mutatis mutandis gælder det samme f.eks. Blekingegadesagerne). Når travlheden er værst, kunne jeg godt ønske at spare tid ved at sidde alene i de mindste domsmandssager f.eks. de få resterende frakendelsessager med domsmænd efter færdselsloven, hvor lovgiver burde have skåret helt igennem ved lovændringen i 1990 og afskaffet domsmandsbehandling bortset fra sager i kombination med straffelovens § 241; men i de regulære straffesager er samarbejdet værdifuldt, og mest i de store sager.

Lad mig sluttelig om dette punkt sige, at fagdommeren har to legitime våben under en votering, hvor han er uenig med domsmændene. For det første kan han dissentiere og fastholde sin dissens udadtil; selvom dissensen kun sker ved navn i den sjældne, for mig aldrig indtrufne, situation, hvor dommeren dissenterer for frifindelse jfr. rpl. § 214 stk. 1 sidste pkt., vil også den anonyme dissens være tilstrækkelig, hvis flertallets votum modsat dissensen divergerer kraftigt fra gængs praksis. Jeg dissentierer kun, når uenigheden er alvorlig nok til at fortjene at komme frem i lyset; ellers taler vi os til rette, eller jeg bøjer mig. Et par gange er det sket, at min fastholdte dissens har fået domsmændene til at ændre deres første opfattelse. Domsmænd kan lide at overtale dommeren, men bryder sig ikke om at overstemme ham formelt (jeg foretrækker også enighed frem for at nedstemme den ene domsmand med den andens hjælp). For det andet kan dommeren i ekstreme tilfælde meddele domsmændene, at det af dem valgte resultat må forventes anket og sandsynligvis ændret i landsretten. Også dette våben anvender jeg kun, når domsmændenes påtænkte afgørelse om et meget væsentligt punkt er flagrant stridende imod gældende ret; man skal ikke bruge en damascenerklinge til brændehugning, så sløves den.

Som andre tilhængere af fællesvotering ønsker jeg de eksisterende afstemningsregler videreført, dvs. at fældende dom kræver majoritet i begge delkollegier, mindst 2 (af 3) fagdommere og 8 (af 12) nævninger, eventuelt 6 af 9 eller 4 af 6, hvis antallet nedsættes. 15 er unægtelig et meget stort kollegium. Det er ikke hensigten at bevare en større vægt for nævningerne, men at kræve mere til fældende dom, da også fagdommernes blokerende vægt er tungere end ved krav alene om en samlet majoritet.

Dette må foretrækkes for den franske ordning, hvor »la Cour d'Assises« består af 3 fagdommere og 9 »jurés«, direkte oversat nævninger.[30] Siden 1941 er der fællesvotering, og en for tiltalte ugunstig afgørelse kræver 8 stemmer, dvs. mindst 5 nævninger, hvorved det læge elements magt er sikret. Derimod kan fagdommerne ikke blokere en fældende dom, hvilket giver tiltalte en ringere retsbeskyttelse end efter dansk ret, både aktuelt og efter den foreslåede reform. I øvrigt har fransk ret bevaret spørgsmålsystemet med de ubegrundede svar trods fællesvoteringen, hvilket forekommer lidet rationelt.

Jeg er godt klar over, at indførelse af fællesvotering har lange udsigter, og på kortere sigt må det være muligt at se på spørgsmålet om den manglende begrundelse. Jeg er enig med Eva Smith[31] om, at nævningernes kendelse efter den nuværende ordning ikke bør begrundes, og ganske særlig kan jeg tiltræde, at risikoen for formfeil og omværelse i højesteret eller allermest for en løsere praksis i den særlige klageret taler afgørende imod en begrundelse af nævningekendelsen. Derimod finder jeg det åbenbart, at der bør indføres en pligt for fagdommerne til at begrunde i egentlige præmisser - og gerne bedre end i de for dansk praksis karakteristiske kortfattede og ofte lidetsigende præmisser - deres stilling til nævningernes fældende kendelse, både ved tiltræden og ved afvisning.[32] En sådan reform kan gennemføres straks.

2. Af ikke ringe interesse er, om nævningerne selv ønsker fællesvotering eller bibeholdelse af den gældende ordning. I Wilhelms materiale[33] ønskede 68,7% opretholdelse af status quo; de 26,5%, som ønskede fællesvotering - 4,8% fandt spørgsmålet uden betydning - er immervæk en fordobling i forhold til en tidligere undersøgelse i 1968.[34]

I Norge er foretaget flere opinionsundersøgelser, særlig op til de store reformer i 1981 og 1993, og udfaldet er uniformt til gunst for fællesvotering. Allerede en undersøgelse i 1952[35] blandt nævninger, som for manges vedkommende havde deltaget både i klassisk jury og »stor meddomsret« (nemlig i retsopgøret efter besættelsen), havde flertal, 139 mod 89, for fælles afgørelse af skyldspørgsmålet. Et nyt rundspørge i 1970[36] blandt et tilfældigt udsnit af

<125>

befolkningen, omtrent 1.600 personer, gav 52% for »meddomsret« og 16% for jury; forf. tilføjede, at den ringe grad af engagement hos

mange af de spurgte kunne antyde, at juryen ikke længere var den demokratiske mærkesag, den engang var. Blandt lægdommere[37] (svar fra 473 domsmænd og 907 nævninger) foretrak 81% af domsmændene domsmandsret, 6% jury; af nævningerne foretrak 53% domsmandsret, 28% jury, men flertallet var størst blandt dem, der tillige havde virket som domsmænd.

Den seneste undersøgelse[38] fandt sted i 1988 blandt 310 (252 svarede) nævninger ved Frostating (Trondhjem med Trøndelagen), som nyligt havde virket både i jury og domsmandsret. 35 havde været udsatte for dominerende juridiske dommere i blandet ret (212 ikke), men 54 havde været udsatte for enkelte dominerende nævninger i jury (192 ikke). 141 (mod 97) ville som jurymedlemmer gerne have stillet spørgsmål til de juridiske dommere. Tilfredsheden med begge systemer var stor, marginalt højere for domsmandsretten. Det afgørende spørgsmål var det sidste, nemlig hvor man fandt det tryggest og sikrest at træffe afgørelsen, hvortil 23 svarede jury uden jurister, 179 i retten sammen med jurister, 16 lige godt og 34 ikke svarede. Jeg kan ikke se rettere end, at opfattelsen af juryen som et folkekrav snarere er en holdning blandt politikere end i befolkningen, endsig lægdommerne selv, i hvert fald i Norge.

3. Blot et resumé af den uhyre omfangsrige norske debat helt fra 1920'erne ville sprænge denne afhandling totalt.[39] Flertallet med norsk strafferets og straffeproses' to store gamle mænd Andenæs og Bratholm i tjen har angrebet juryordningen, medens enkelte dommere og en del forsvarere, særlig fra den retspolitisk radikale »Forsvarergruppen av 1977«[40] har talt for den. Argumenterne er stort set de samme som i Danmark om end ofte formulerede med større skarphed end hos os; man mindes uvilkårlig Holbergs bemærkning (i »Dannemarks og Norges beskrivelse«) om, at den danske nation »sielden falder udi extremiteter«, modsat den norske.

Et enkelt indlæg vil jeg fremhæve, nemlig fra et af de to læge medlemmer af komitéen bag indstillingen af 1969, den mangeårige formand for Stortingets justiskomité Lars Ramndal, gårdbruger fra Vestlandet, valgt af partiet Venstre, som i 1887 havde gennemført juryordningen som en af de væsentligste demokratiske landvindinger. At også han gik ind for stor domsmandsret i stedet for jury, vakte betydelig opsigt. I en artikel fra 1970[41] - på fuldtonende landsmål, fra midten af forrige århundrede et kendemærke for embedsmandsskeptisk folkelighed - redegjorde han for, hvor utilfredsstillende det er for en nævning ikke at kunne begrunde sin afgørelse udadtil. Nok er forhrvdselsen som oftest »ogaaet« i quismak, men det nærer ingen steder hjemme, at dommen skal fældes på samme måde. Skellet mellem fag- og lægdommere er ikke nu som i 1887. Andenæs[42] har resumeret synspunktet derhen, at der sættes »mindremannsstempel« på lægdommerne, når de ikke er betroet at være med i retten på lige fod med embedsdommerne.

Jeg er totalt enig.

Jurysagens praktiske historie i Norge i vort århundrede kan kort beskrives således, at så godt som alle detaillove skærer lidt af ordningen, men at frontalangreb slår fejl.[43] Inden begge store reformlove, nemlig den ny straffeprosesslov af 1981, afløseren af 1887-loven, og reformen af ankeordningen i 1993 foreslog den sagkyndige komité i udførlige betænkninger - med dissens fra forsvarerrepræsentanten, men med tilslutning fra størstedelen af høringsorganerne - afskaffelse af juryordningen, men begge gange fremsatte justisdepartementet og vedtog Stortinget lovforslaget med bibeholdelse af juryen.[44] Det var lige ved at lykkes første gang, da det ikke er umuligt, om end en udenforstående ikke kan bedømme det med sikkerhed, at det tilfældige forhold, at den ved lovforslagets stærkt forsinkede fremsættelse siddende minister modsat sine umiddelbare forgængere var tilhænger af juryen, har haft væsentlig betydning,[45] men et kraftigt indlæg fra fire fremtrædende forsvarere har mulig haft nok så afgørende vægt.[46] Den

<126>

sidste lov nr. 80 af 11. juni 1993 nødvendiggør betydelige og bekostelige forberedelser, hvorfor dens ikrafttræden er udskudt til senere, endnu ej udstedt Kgl. resolution.

De vigtigste praktiske indskrænkninger og ændringer er følgende:

Hævning af jurygrænsen fra maksimum over 3 år til over 5 år 1933 og over 6 år 1989.

Ophævelse af jurybehandling i sager om bedrageri m.v. i 1933.

Ligeledes 1933 supplerung af fagdommernes ret til at kassere en fældende nævningekendelse med en adgang til kassation af en frifindende kendelse, når retten finder tiltaltes skyld utvivlsom og eenstemmigt beslutter at tilsidesætte kendelsen, hvilket trods de i formen strengere krav i praksis spiller en langt vigtigere rolle end den dobbelte garanti.[47]

Domsmandsbehandling i retsoppgøret efter besættelsen - ligesom i Danmark - og permanent i spionagesager herefter. At Quisling-styret havde afskaffet juryen, gjorde ingen ændring.

Ophævelse af juryen i sager om uagtsomt manddrab i 1988 og visse mellemvordlige voldssager i 1989, ligeledes i 1989 i sager, som skulle gå om efter fagdommernes tilsidesættelse af juryens kendelse, altså også efter tilsidesættelsen af en frifindelse.[48]

Juryen er indræget i strafudmålingen ved 1981-loven, ikke som hos os samtlige nævninger med reduceret stemmевægt, men ved tre jurymedlemmer, udpegede ved lodtrækning og med krav om repræsentation af begge køn.

De successive ændringer i ankerreglerne omtales i næste kapitel.

III. Anke og andre retsmidler

1. At en straffedom i første instans ikke bør være det eneste og sidste ord i sagen - eventuelt med undtagelse af bagatelsager - er anerkendt i alle civiliserede retssystemer. Disse har valgt enten fuldstændig anke (bevisanke) eller kassation (ophævelse, »Revision«). Her spiller genoptagelse en større rolle end i den første situation.

Særligt i et system, hvor lægdommere har en afgørende indflydelse, og da mest udpræget med en juryordning, kan et ønske om at bevare denne indflydelse tale for afskæring af bevisanke, men også andre gode grunde kan anføres. Ofte er der ikke bevisumiddelbarhed i den højere ret, og selv hvis vidnerne føres på ny som normalt i danske ankesager for landsretten, vil forklaringerne typisk være svagere på grund af den hengæede tid, hvis forklaringerne da ikke ligefrem er tilpassede situationen, som tilfældet ikke sjældent er med tiltaltes forklaring - enhver straffedommer kender det psykologiske fænomen, at tiltalte, som ved anholdelsen var for fuld til at huske, successive opnår en stadig skameresefektiv erindring om omstændigheder i hans favør. Den fremtrædende tyske strafferetslærde Herbert Tröndle har spottende sammenlignet appelrettens dommer under bevisanke med en kok, »von dem man erwartet, dass er mit weniger Fleisch und geringeren und schlechteren Zutaten einen besseren Braten bereitet«.[49]

Ved det nylige 33. Nordiske Juristmøde i København var »Rdten till appell från domstol i första instans« et emne, og den svenske referent, advokat Lars Laurin, selv forsvarer, ønskede størst mulig retssikkerhed, realiter ret til anke uden begrænsning. Jeg talte tidligt i debatten for begrænsning i mindre sager, eventuelt med et bevillingssystem (»dispens«), og jeg var forberedt på modsigelse og kritik fra teoretikere i retssikkerhedens navn. Til min overraskelse talte den ene norsk-svensk-finlandske retspræsident eller højesteretsdommer efter den anden for langt videregående indskrænkninger i appeladgangen. Resultatet i anken var næsten aldrig bedre end i første instans; ressourcer spildtes på håbløse sager. »Vi håndhæver ikke Guds retfærd, men menneskeskabt virksomhed«, »retsstaten er blevet en retsmiddelstat«. Den generelle holdning var, at man burde bestræbe sig på bedst mulig sagsbehandling i første instans.

Der er stadig - og efter min mening tungerevejende - gode grunde for at lægge vægten på bevisanke snarere end kassation og genoptagelse. Et i realiteten forkert resultat, særlig domfældelse af en uskyldig, forudsætter ikke nødvendigvis formelle fejl; tværtimod fremgik det af undersøgelsen af nævningesager i Birmingham, at der i de tilfælde, hvor der kunne være tvivl om domfældelsens materielle rigtighed, ikke

havde været noget at udsætte på formalia, f.eks. retsbelæringen.[50] Et kassationssystem medfører skamridning af inferiorer formregler jfr. Elsebeth Rasmussens oversigt over - overvejende håbløse - formalitetsanker til Højesteret, hvilket hun, utvivlsomt med rette, snarere tager som udtryk for, at domfældte i nævningesager har vanskeligt ved at affinde sig med, at skyldspørgsmålet kun kan prøves i een instans.[51] Den uforholdsmæssig voldsomme andel af nævningesager i klagerettens virksomhed[52] hænger utvivlsomt også sammen hermed;[53] ingen vil vel modsige mig i, at genoptagelse er det ringest tænkelige ordinære retsmiddel. Bevisanke i forbindelse med en håndfast behandling af formalitetsklager som i rpl. § 946 stk. 1 og § 963 stk. 3 medfører en hurtigere og normalt definitiv afslutning af sagen, medens ophævelse og hjemvisning kræver en ny proces med risiko for nye fejl - jeg har set tyske domme, som efter to eller endog tre gange »Revision« var blevet rigtig gamle. I et lille land som

<127>

Danmark er ulejligheden for parter og vidner ved fornyet fremmøde for appelretten ofte beskeden, og appelrettens dommere kan skønne, hvornår en svækket forklaring skyldes tidens tand og hvornår manipulation eller simpel beregning. Endelig synes adgang til bevisanke at stemme bedst med den umiddelbart folkelige retsopfattelse, i hvert fald for så vidt angår lægdommerne selv; Wilhelms undersøgelse viser hos adspurgte nævninger flertal for, at både fældende og frifindende kendelser bør kunne ankes.[54]

Sammenfattende finder jeg derfor som formentlig de fleste, at bevisanke er en klart bedre, frem for alt mere praktisk løsning end et kassationssystem. Og under alle omstændigheder er det totalt irrationelt, at der er fri eller næsten fri adgang til bevisanke i så godt som alle straffesager - dette er ikke stedet til en debat om ankebegrænsning i bagatelsager - undtagen de få nævningesager, hvor de længste straffe idømmes og den største usikkerhed er indbygget i sagsbehandlingen. Jeg finder ikke, at dobbeltgarantien kan erstatte den manglende bevisanke. Slet ikke i dens udformning i dag, hvor den ikke begrundes, men selv efter den foreslåede reform med en begrundelsespligt for fagdommerne har dobbeltgarantien den svaghed, at der ikke foretages ny bevisførelse[55] og for den sags skyld ny procedure med mulighed for imødegåelse af præmisserne for den første afgørelse.

Påberøelse af menneskerettighederne til støtte for et krav om ret til bevisanke er legitim som en løsere sammenfatning af almene idealer, en appel til retsfuldsen, eventuelt de lege ferando ad FN-konventionen jfr. nedenfor, men er direkte fejlagtig de lege lata.

Den europæiske Menneskerettighedskonventions syvende tillægsprotokol hjemler ret for den domfældte til prøvelse af »skyldspørgsmålet eller strafudmålingen« (min kursivering) ved en højere domstol, således at udøvelsen af retten fastsættes »ved lov«. Danmark har ved tiltrædelsen taget forbehold for visse politisager, men ikke i øvrigt. Indtil den 9. september 1992 kunne der være raison i at hævde, at »eller« skaber valget for klageren og ikke for den nationale regering, om end en sådan læsemåde efter min opfattelse er lidet naturlig. Men den anførte dag afgjorde Den europæiske Menneskeretskommission[56] en klage fra domfældte i sagen UfR 1991.570 H, som ved nævningeting for overtrædelse af straffelovens § 244 og § 266 - de juridiske dommere havde forkastet en fældende nævningekendelse om forsøg på manddrab - var idømt forvaring, stadfæstet af Højesteret. Klageren gjorde gældende, at valgretten mellem skyld- og sanktionsspørgsmålet burde tilkomme ham. Kommissionen tog sit udgangspunkt i henvisningen til nationale regler, »ved lov«, nævnte kort de forskelligartede løsninger i europæiske retssystemer - fri bevisanke, anke efter bevillingssystem, tysk »Revision«, fransk »cassation« - og gennemgik de danske ankegrunde, incl. den udøvede ret til udmålingsanke. Det danske system betegnedes herefter som et typisk kassationssystem og anerkendtes som stemmende med konventionen, hvorefter klagen afvist som åbenbart ugrundet.

Der kan således ikke længere argumenteres ved en henvisning til den europæiske konvention.[57]

For norsk rets vedkommende har Erik Møse allerede inden denne afgørelse udførligt og overbevisende fastslået, at en manglende ret til bevisanke i nævningesager ikke strider imod konventionen,[58] og i den grundige argumentation for en ankeordning i disse sager har To-instansudvalget og senere justisdepartementet udtalt, at lovændringen ikke nødvendiggøres af denne.[59]

Anderledes stiller det sig med FN-konventionen om borgerlige og politiske rettigheder, hvis art. 13 stk. 5 hjemler ret til anke af skyld- og strafspørgsmålet. Danmark og Norge har taget udtrykkeligt forbehold om nævningesager, således at der ikke opstår noget juridisk spørgsmål. Noget andet er, at forbeholdet kan anses for politisk uheldigt, og at ønsket om at kunne frafalde det kan indgå i baggrunden for en ankeordning, hvilket stærkt fremhævedes i Stortinget.[60]

Det er nemmere at udtrykke et generelt fromt ønske om at indføre en adgang til bevisanke i nævningesager end at anvise den nærmere fremgangsmåde, særlig da nævningesager lige siden 1919 foretages i landsret og lægdommere ikke medvirker i den i forhold hertil naturlige ankeinstans, Højesteret. I Wilhelms materiale har da også de adspurgte lægdommere suppleret en tilslutning til bevisanke med et ønske om lægdommermedvirkning i Højesteret.

Dette forslag skaber flere problemer end det løser, og en klart bedre løsning må være en inddragelse af byretterne, således at den nu kendte nævningesager i landsretten bliver en ankebehandling. Idéen er født i Dommerforeningen og fulgt op af von Eyben,[61] der dog har afvist ikke blot fællesvotering, men også domsmændsbehandling i byretten og nævninger alene i anken, idet tiltalte har krav på nævningesag allerede i første instans. Som en logisk konsekvens foreslås nævningesager med en dommer og 6 nævninger med fri appel til nævningelandsret med 3 dommere og 12 (eller færre) nævninger. Det fulde apparat forudsættes anvendt også ved en begrænset

<128>

anke trods den praktiske besværlighed; jeg ser ærlig talt ikke nødvendigheden herved, og dette er i øvrigt undgået i den nylige norske reform.

Der er ikke udadtil taget skridt til indførelse af ankeordning, hverken som foreslået af von Eyben eller på anden måde.

2. I Norge er nu gennemført en meget væsentlig reform af ankeordningen.

Tidligere gjaldt et unikt og kompliceret system med direkte anke på skriftligt grundlag fra herreds- og byrett til Højesteret med overspringelse af melleminstansen, lagmannsretten, med hensyn til subsumption, sagsbehandling og strafudmåling. Bevisanke eller »fornyset behandling« medførte indtil for få år siden jurybehandling fuldstændig som i førsteinstanssager, dog at juryen havde det solide grundlag, som førsteinstansdommen med præmisser udgjorde. Uanset jurybehandlingens andre kvaliteter ville fri anke i f.eks. mindre færdselssager være lammende for systemet, så fornyet behandling har til stadighed krævet samtykke fra Høyesteretts kærremsudvalg. Oprindeligt var adgangen fri, når ubetinget frihedsstraf var idømt, medens samtykke krævedes i mindre sager, men successive er reglerne skærpede, og siden 1983 kræves samtykke i samtlige sager. I 1989 erstattedes juryen af »stor meddomsrett« ved fornyet behandling, særlig af hensyn til de store økonomiske straffesager.

Den foreliggende statistik[62] viser betydelig strengthed. I 1991, det mest liberale år, tillodes fornyet behandling 114 gange af 789 sager, i 1984, det mest restriktive, kun 24 af 653. To-instansudvalgets kommissorium omfattede både problemet om den manglende adgang til overprøvelse af skyldspørgsmålet i juriesager og ankeordningen i øvrigt. Den valgte løsning var henlæggelse af alle sager til herreds- eller byrett (dommer og to domsmænd) i første instans. Retsformanden kan dog skønsmæssigt - ingen kæreadgang - beslutte tilkaldelse af en yderligere fagdommer og en yderligere domsmand, hvor maksimum overstiger

6 år, altså den gamle jurygrænse, og derhos sagen er særlig omfattende eller andre særlige grunde foreligger, og i så tilfælde kan sagen fortsætte selv efter een dommers og een domsmænds forfald. Overskridelse af nævningegrænsen er således en nødvendig, men ikke tilstrækkelig forudsætning for en styrket sammensætning af retten i første instans. En dommerfuldmægtig må ikke beklæde retten i sager med maksimum over 6 år, ej heller som andendommer i udvidet ret.

Alle, også jurytilhængerne, tiltrådte denne løsning af behandlingen i første instans, og slaget om fortsat jury gjaldt alene anken. Den sluttede valgte løsning betød jurybehandling ved anke af skyldspørgsmålet (min kursivering) i de tidligere nævningesager, d.v.s. maksimum over 6 år og fortsat med udelukkelse af spionagesager og visse sager om mindreårige under 18 år; ingen økonomiske forbrydelser medfører et maksimum over 6 år, så udtrykkelig undtagelse af disse var overflødig. Begrænset anke - udmåling, subsumption, rettergangsfejl - i disse sager samt anke i alle andre sager foregår for stor domsmændsret med 3 dommere og 4 domsmænd. Afgørelse af skyldspørgsmålet til skade for tiltalte kræver 5 af 7 stemmer (i juriesager 7 af 10). I sager med maksimum over 6 år er anken fri for tiltalte, men kan nægtes for anklagemyndigheden efter et bagatelsynspunkt. I andre sager med påstand om frihedsstraf er anken fri for begge parter, men kan nægtes fremmet, når ankeinstansen finder det klart, at anken ikke »vil føre frem«, samt efter et bagatelsynspunkt. Sager med påstand alene om bøde og konfiskation kan kun ankes med tilladelse, hvilket kræver særlige grunde. Høyesteret er generelt udskilt af systemet. Flere udtalelser i komitébetænkningen og i Stortinget viser stor tilfredshed med det konsekvente to-instanssystem og udvidelsen af ankeadgangen. Som tidligere nævnt er ikrafttræden endnu ikke besluttet.

Efter min opfattelse taler meget for at gøre nævningetinget til en ankedomstol efter domsmændsbehandling i første instans ad modum den norske reform. I lighed med det norske udvalg[63] ser jeg ingen betænkelighed ved, at en begrundet dom i første instans kan blive omstødt af et nævningeting uden begrundelse; snarere kan den indankede doms præmisser være til hjælp for nævningerne under voteringen. Modsat von Eyben finder jeg, at tiltalte ikke har krav på nævningebehandling i første instans; anklagemyndigheden vil jo under en to-instansordning kunne anke en frifindelse, og så er tiltalte lige vidt. Det afgørende må være, at tiltalte har mulighed for en definitiv frifindelse i nævningeting. Endvidere bør nævningebehandling indskrænkes til sager med bevisanke. Nævningerne voterer alligevel aldrig alene om sanktionsspørgsmålet, og så forekommer en direkte votering om udmåling i et femtenmandsforum alt for tungt.

Såfremt vi bibeholder konkret straf som afgrænsningskriterium for nævningesager, vil mit forslag indebære, at bevisankesager, hvor tiltalte i første instans er idømt fængsel i mindst 4 år, eller hvor anklagemyndigheden under anken påstår sådan straf (eller anbringelse), behandles for nævningeting i anden instans.

Som en meget væsentlig fordel vil jeg pege på, at sager, hvor tiltalte i første instans er frifundet eller alene idømt mindre straf, ikke kræver nævningebehandling, medmindre anklagemyndigheden anker og gentager påstanden. Hvis tiltalte f.eks. frifindes i første instans for drab, men idømmes fængsel i 3 år for grov vold, medfører bevisanke ikke nævningebehandling, hvis anklagemyndigheden nu begrænser

<129>

sin påstand til fængsel i under 4 år. Procesøkonomisk må det foretrakkes, at sager, som alligevel ikke bør falde ud til fældende dom, standses uden udfoldelse af det helt store apparat.

Den eneste mangel, jeg umiddelbart kan se ved mit forslag, er de blandede sager. Hvis tiltalte i første instans for indviklet økonomisk kriminalitet og et væbnet røveri, begået i desperation for at inddække mankoen, er idømt fængsel i 4 år eller mere, må udgangspunktet under anken være samlet nævningebehandling jfr. UFR 1986.518 H. Da dette kan være meget upraktisk, særlig hvis domsforhandling over mange

retsdage må befrygtes, bør ved passende præcisering af rpl. § 706 skabes hjemmel til opsplitning.

I Norge, som jo fortsat har strafferammekriteriet, søges dette spørgsmål løst ved adgang til udskillelse af forhold, som kan behandles med fagkyndige domsmænd, der netop anvendes i komplicerede økonomiske straffesager. I øvrigt skulle ankesager for nævningeting behandles fuldstændig som nævningsesager i dag. I lighed med von Eyben finder jeg, at antallet 12 nævninger måske kan begrænses, f.eks. til 9, fortsat med krav om to tredjedele majoritet ved afgørelse af skyldspørgsmålet til ugunst for tiltalte.

En ankeordning kan naturligvis indføres, hvad enten nævningebehandlingen reformeres ved indførelse af fællesvotering eller ej.

IV. Forholdet til Grundloven

Nævningedebatten kompliceres af Grundlovens § 65, stk. 2:

»I strafferetsplejen skal lægmænd medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke.«

Det er spørgsmålet, i hvor høj grad denne regel hindrer en ændring eller en ophævelse af nævningeinstitutionen.

Baggrunden for bestemmelsen er, at grundlovene af 1849, 1866 og 1915 alle indeholdt en løfteparagraf om indførelse, ikke af »lægdømmere«, men af »nævninger«, lidt inkonsekvent gentaget ordret ved grundlovsrevisionen af 1920, selvom løftet nu var opfyldt. Da domsmandsinstitutionen drøftedes seriøst fra omkring 1930, og utilfredsheden med nævningeinstitutionen bredte sig i hvert fald blandt fagjurister, rejstes spørgsmålet, om den gamle løfteparagraf umuliggjorde en senere ophævelse af en mislykket institution. Hurwitz[64] fandt grundlovsbestemmelsen bindende, men fortolkede »nævninger« derhen, at ordningen kunne omdannes til en ren domsmandsinstitution uden grundlovsbrud, hvorved han henviste til nævningeordningens udvanding bl.a. ved indførelsen i 1937 af fællesvotering om sanktionsspørgsmålet og til ordets sproglige ubestemthed.

Grundlovsfædrene af 1953 kendte naturligvis den juridiske debat og forsøgte med bestemmelsens nye udformning at fastholde eksistensen af nævninger jfr. de kortfattede bemærkninger til forslaget:[65]

»Stk. 2, der er affattet i samarbejde med justitsministeren, opretholder den gældende grundlovs henvisning til nævnings medvirken i strafferetsplejen. . . Efter kommissionens opfattelse forpligter bestemmelsen i stk. 2, 2. pkt., til at bevare nævnings medvirken i strafferetsplejen.«

Som det ses, siges intet, hverken i loven eller motiverne, om det nærmere omfang af nævningeområdet, og der er ingen tvivl om grundlovs-mæssigheden af indskrænkningerne i 1962 (dokumentfalsk) og 1981 (voldtægt, brandstiftelse og røveri), selvom der naturligvis må være en grænse; jeg ville mene, at straffelovens § 237 og de politiske overtrædelser er det absolut mindste kerneområde. Men, nok så vigtigt, der siges ej heller noget om det nærmere indhold af nævningeinstitutionen, bortset fra at det vel kan udlæses af teksten, at Hurwitz' tidligere tanke om foreneligheden af en total omdannelse til domsmandsordning med Grundloven ikke (længere) er holdbar.

De første kommentarer gik meget naturligt ud fra, at udviklingen nu var fastlåst, således F. Lucas[66] trods hans modvilje mod reglen (»vore efterkommere . . . umyndiggjort af nutiden«), Poul Andersen,[67] »bindende forudsat . . . i et vist omfang«, og Hurwitz'[68] 3. udgave af Den danske Strafferetspleje,[68] dog modsagt af Th. Petersen,[69] som pegede på, at resultatet ikke fremtrådte direkte af Grundloven, hvorfor han alene fandt lægdommersystemet, men ikke nævningerne som sådanne, grundlovsbeskyttet.

Blandt de senere statsretsforfattere er Ross mere forbeholden[70] og peger på, at en tilsvarende vending i Grundlovens § 29 om mulighed for fortabelse af valgret for straffede og modtagere af fattighjælp ikke har hindret valgloven i at fjerne sådanne begrænsninger. Herimod kan anføres, at forarbejderne til § 29[71] er mindre klare, men atter herover-

for kan indvendes, at det er lidet tilfredsstillende, at fortolkningen af netop Grundloven skal afhænge af ordlyden af en kommissionsbetænkning. Hvis nævningeinstitutionen er beskyttet, vil Ross hverken

<130>

binde lovgivningsmagten til det klassiske nævningebegreb, som allerede er ændret, eller til den i 1953 eksisterende ordning, men alene til en kerne, som formentlig er, at »nævningerne som kollektivt organ afgør spørgsmålet om tiltaltes skyld«. Usikkerheden om holdbarheden på længere sigt øges med tiden. Max Sørensen[72] påpeger 1953-grundlovens svagere formulering i forhold til de tidligere grundlove og bemærker ad 1953-betænkningen, at pligten til at beholde institutionen vanskeligt vil kunne håndhæves, hvis et folketingsflertal måtte ønske at afskaffe den. Senest har Zahle[73] fundet det »nok tvivlsomt, om denne binding, der ikke har fundet noget udtryk i teksten, fortsat vil blive respekteret«.

Processualisterne synes noget mere tilbøjelige til at anse forudsætningen for bindende og til at fortolke den som også forhindre en ændring til fællesvotering, hvad enten de er kritisk eller sympatisk indstillet over for nævningeinstitutionen eller ej, således Gammeltoft-Hansen, Eva Smith, von Eyben og O. Unmack Larsen, modsat Gomard, Krog og 1977-betænkningen, medens Justitsministeriet ikke har berørt spørgsmålet.

Selv finder jeg i lighed med den nyeste statsretlige litteratur, at den nu 40 år gamle forudsætning, som alene fremtræder i kommissionsbetænkningen inden Grundloven, men ikke med sikkerhed i Grundlovens tekst, næppe vil kunne hindre lovgivningsmagten i at modificere nævningeinstitutionen ved indførelse af fællesvotering, også selvom man fortsat antager en pligt til opretholdelse af en eller anden form for »nævninger«, hvad jeg bestemt ikke anser for oplagt. Ud over det tidligere nævnte kan anføres, at den sidste valgretsindskrænkning i Grundlovens § 29 om de umyndiggjorte inden for en overskuelig fremtid må forventes næsten ophævet efter fremkomsten af den nylige betænkning om værgemål,[74] hvis forf. konkluderer, at Grundloven ikke hindrer gennemgribende reformer, hvorefter værgebesiddelse kun i et fåtal af tilfælde medfører tab af valgret; efter de foreløbige politiske tilkendegivelser vil lovforslag svarende til betænkningen blive fremsat inden længe. Jeg kan ikke anerkende, at forudsætningen ad § 65 skulle være så meget stærkere end ad § 29; Grundlovens kap. VIII (og VII) om frihedsrettighederne kan måske tolkes som indeholdende stærkere bindinger for lovgivningsmagten, men § 65, stk. 2, 2. pkt., er mere en henvisning til organisatoriske regler.

For det andet vil jeg henvise til, at ordet »nævninger« efterhånden kan betyde mange forskellige slags lægdommere, særlig når blikket falder på udlandet. Ganske vist er de fleste tilbøjelige til at tænke på det engelsk-amerikanske system ved ordet »nævninger«, som vi kender så godt fra kriminalromaner og film. Engelsk er snart det eneste generelt beherskede fremmedsprog, og - mere seriøst - kun i det angelsaksiske retssystem består det klassiske nævningeinstitut fortsat fuldt ud. Men også dette system udviser store forskelle i forhold til det danske: Der er kun een juridisk dommer mod 3 i Danmark, og allerede dette gør fællesvotering unaturlig. Bortset fra sager med påstand om dødsdom i U.S.A. deltager nævningerne ikke i udmålingen. Både domfældelse og frifindelse kræver eenstemmighed (i England dog nu med mulighed for majoritetsafgørelse, men også i så fald ens i begge retninger) og ikke blot utilstrækkelig majoritet for domfældelse. I U.S.A. kan en tiltalt fravælge nævningebehandling uden nødvendigvis at erkende sig skyldig, en reform vi kunne overveje at indføre i Danmark de jure, når man betænker, at den allerede er delvis opstået de facto. Endelig gør det fremmedartede evidence system enhver sammenligning tvivlsom.

Men 1849-grundlovens og retsplejereformens fædre havde snarere end England Frankrig i tankerne,[75] senere også Tyskland og Norge. Frankrig havde igennem det 19. århundrede et klassisk nævningesystem. Fællesvotering indførtes om sanktionsspørgsmålet i 1932 og om

skyldspørgsmålet i 1941, hvor nævningernes antal samtidig nedsattes fra 12 til 6. Uagtet den sidste ændring var gennemført af Vichy-régimet, opretholdtes den efter befrielsen, dog at nævningernes antal successive er hævet til 9 og afstemningsreglerne som tidligere nævnt favoriserer det læge element. Benævnelsen »jurés« dvs. edsvorne eller nævninger, består den dag i dag.

Tyskland[76] indførte 1877 »Schwurgerichte«, dvs. edsvorneretter eller nævningeting, med 3 dommere og 12 nævninger og nøje gennemført adskillelse mellem factum og jus. To tredjedele majoritet krævedes til en fældende kendelse. Også i Tyskland var nævningeinstitutionen heftig omstridt. 1923 kunne rigsdagen ikke enes om dens afskaffelse, men ved årets slutning vedtoges under den grasserende finansnød en generel bemyndigelseslov med vidtgående fuldmagter for regeringen. Den dådkraftige justitsminister Emminger, en tidligere statsadvokat, udnyttede hjemlen i 1924 til betydelige reformer i retsplejen, herunder ved omdannelse af »Schwurgerichte« til en ret med fællesvotering mellem 3 fag- og 6 lægdommere, i øvrigt med bibeholdelse af navnene »Schwurgericht« og »Geschworene«. Trods hidtige protester blev reformen stående. Da de nye Lndder efter 1945 ville gøre op med den nationalsocialistiske lovgivning, gjorde Bayern endnu et skridt tilbage i fortiden og genindførte 1948 de klassiske nævningeting, som dog kort

<131>

efter afskaffedes på ny; siden har jeg ikke set seriøse forslag om genindførelse. Benævnelsen »Geschworene« ændredes 1972 til »Schvffen« (domsmænd) i forbindelse med generel forenkling af dommertitlerne, men »Schwurgericht«, nu med 3 dommere og 2 »Schvffen«, er fortsat navnet på den domstol, hvor de alvorligste forbrydelser, først og fremmest drab, behandles.

Resumé

På baggrund af dansk og udenlandsk debat, erfaringer, undersøgelser om nævninger - og med særligt henblik på nylig norsk reformlovgivning - foreslås fællesvotering om skyldspørgsmålet i nævningesager med begrundelsespligt samt ret til behandling af skyldspørgsmålet i to instanser ved omdannelse af nævningetinget til en ankeinstans efter domsmændsbehandling i byretten. Der argumenteres for, at de foreslåede reformer er i overensstemmelse med Grundlovens § 65.

- *. For materiale takker jeg Folketingets medlemsservice, Det danske Center for Menneskerettigheder og ganske særlig førstekonsulent Jenny Pedersen. Der er også norske jusus- og politidepartementet.
1. Kriminalstatistik 1991. Politiets årsberetninger har gennemgående større tal, men det skyldes, at disse opregner personer, ikke sager.
 2. Krog: Nogle tanker om nævningeinstitutionen, UfR 1988 B, p. 353 ff., Eva Smith: Lægdommere i strafferetsplejen, UfR 1989 B, p. 113 ff., Wilhelm: Nævningesager 1973-88, UfR 1990 B, p. 121 ff., von Eyben: Reform af nævningssystemet. Nævningebyrerter - Nævningelandsretter, UfR 1991 B, p. 313 ff.
 3. Vestergaard: Nævningeordningen bliver kun rationel med radikale ændringer, Lov og Ret, 1992/1, p. 7 ff.
 4. 19.-25. november 1993.
 5. Waaben: Det danske lægdommersystem og de politiske partier; i Rett og retssal, et festskrift til Rolv Ryssdal, Oslo 1984, p. 379 ff.
 6. Aanund Hylland: Redusert bruk av jury i lagmannsretten. Om saksbehandlingen i en viktig sak. Nytt norsk Tidsskrift 1990, p. 315 ff. v.p. 320.
 7. Baldwin & McConville: Jury Trials, Oxford 1979, særlig p. 46. Desuden Sarah McCabe: Is Jury Research Dead?; The Jury under Attack, ed. Findlay og Duff, London og Sydney 1988, p. 27 ff. v.p. 34 f.
 8. Her modsat Sir Robert Mark (tidl. chef for Scotland Yard), som i Minority Verdict, The Dimpleby Lecture 1973, kraftigt angreb strafferetsplejen med særligt eftertryk på »criminal lawyers«.
 9. Kalven & Zeisel: The American Jury, Boston 1966. Kort resumeret hos McCabe, op.cit. (note 7), p. 30. ff.
 10. Jfr. også Ruby: Domsmænds rekruttering, Juristen 1971, p. 329 ff. Positiv udvælgelse gennem en grundliste findes også i Norge jfr. - med understregning af forskellen til Amerika - Finn Racker: Det amerikanske og det norske juryssystem (som note 5), p. 218 ff., særlig p. 285 ff., og i Tyskland jfr. - kritisk - Klaus Volk: Der Laie als Strafrichter, i Festskrift til Dünnebiel, Berlin 1982, p. 373 ff. med, som altid i tyske fremstillinger, kolossale henvisninger.
 11. Om »jury research business« som næringsvej jfr. Byrne: Jury Reform and the Future, i The Jury under Attack (v. note 7), p. 190 ff. v.p. 195.
 12. Ibidem, bidrag af Freiberg, Blake og redaktørerne, alle kritiske over for praksis.
 13. Jørgen Jacobsen: Udskydelsesretten - nyt indhold - eller helt afskaffes? Lov og Ret, 1993/5 p. 21 f. Om nøjagtig tilsvarende taktiske overvejelser i Norge jfr. Gjengedal: Lever jussen i et vacuum? i Forsvareren Alf Nordhus 70 år, et debattskrift, Oslo 1989, p. 83 ff., og i England jfr. Andrews: The Morris Report on Juries, Criminal Law Review 1965 p. 337 ff., v.p. 339, i begge tilfælde om forsvareres sædvane med at udskyde formodet regnskabskyndige i økonomiske straffesager.
 14. Jfr. P. Rørdam: Dobbeltgarantien i nævningesager, Juristen 1991, p. 107 ff. med henvisninger til tidligere afvigende opfattelse.
 15. Jfr. Andenæs: Norsk Straffeprosess I, 1984, p. 409 f., samt Bjerke & Keiserud, Straffeprosessloven med kommentarer II, 1986, p. 244.
 16. Berlingske Tidende 26. november 1993, jfr. Wilhelm, op.cit. (note 2), p. 127.
 17. Jfr. den gamle debat om forsvarerens fortolkningsret, Hurwitz: Den danske Strafferetspleje, 3. udg., 1959, p. 165 med henvisning.

18. Op.cit. (note 13) p. 85 ff. I samme værk endvidere Apenes: Verdimangfold og retsenhet, p. 243 ff. v.p. 252, hvorefter retsordenen gennem sådanne frifindelser accepterer, at utålelige fædre m.v. »hcnrettes« af slægtinge, hvis liv den dræbte havde gjort til en lang pinefuld lidelse, og Backer: Trenger vi juryen? p. 177 ff., v.p. 191 med henvisning til også amerikansk praksis.
19. Andenæs og Hauge: Uaktsomt drab, NTfK 1966 p. 1 ff., og Garde: Farlig kørsel - med en exkurs om uagtsomt drab, Juristen 1994 p. 39 ff. v.p. 48.
20. I så henseende er jeg enig med Eva Smith, op.cit. (note 2) p. 114.
21. Studier i den danske straffeprocess, 1976, p. 429.
22. Betænkning nr. 825/1977 om retternes kompetence og arbejdsform i straffesager, p. 44 ff.
23. Juristen 1978, p. 77 ff. v.p. 80 f.
24. Domsrådene og nævninge (red. Hans Erik Munk-Petersen), 1982, p. 94 f.
25. Strafferetspleje I, 1991, p. 124, ligeså tidligere udg. med Koktvedgaard.
26. Betænkning nr. 994/1983 om lægdommerordningen i straffesager m.v., p. 73 ff.
27. Retsudvalgets betænkning, lovforslag L 79 i 1983-84 (2. samling). Duus og Elmer i Juristen 1984, p. 349.
28. Garde: Erfaringer ved håndtering af Kronbanksagen, NTfK 1990, p. 73 ff. v.p. 77 f.
29. Ifølge Wilhelm: Folkevalgte dommere, lægdommerundersøgelse 1987, p. 64 ff., går påvirkning og overtalelsesforsøg begge veje, og i øvrigt vurderer 90% af de spurgte samarbejdet med de juridiske dommere som »godt« eller »meget fint«, hvad jeg glædede mig over, da min retskreds indgik i materialet.
30. Stefani, Levasseur, Bouloc: Procédure pénale (Précis Dalloz), 13. udg., 1987, afsn. 85 ff. og 372 ff.
31. Op.cit. (note 2) p. 115 f., ligeledes Vestergaard, op.cit. (note 3) p. 10. Modsat Wilhelm, op.cit. (note 29) pp. 80 f. og 193 f. i tilslutning til de spurgtes egen opfattelse, samt von Eyben, op.cit. (note 2) p. 316 f., som peger på muligheden for hjælp fra retsformanden til formuleringen.
32. I samme retning Elsebeth Rasmussen, Lov og Ret 1992/11, p. 21 f.
33. Op.cit. (note 29) pp. 81 f. og 216.
34. W. von Eyben: Ikke-juristers vurdering af retsplejen, i Retsplejeloven 50 år, 1969 p. 349 ff. v.p. 380.
35. Trygve Leyvestad i NTfK 1952 pp. 317 ff. og 417 ff.
36. Bratholm & Hauge i Lov og Rett 1971, p. 74 ff.
37. De samme, ibidem, p. 385 ff.
38. Hartmann i Lov og Rett 1990, p. 121 ff.
39. Fyldigt resumé i kommissionsbetænkningen NOU 1992:28. To-instansbetænkning, anke og juryordning i straffesager, p. 93 ff., om den ældre debat særlig Innstilling om Rettergangsmåten i straffesager fra straffeprocesslovkomitéen (Andenæs formand) 1969, p. 74 ff. Debatten har bølget særlig livligt i tidsskriftet Lov og Rett lige fra dets grundlæggelse i 1962.
40. Oprøret efter en intern strid i den norske advokatforening i 1977 efter en polemik mellem rigsadvokaten og radikale forsvarere jfr. Høyesterettsadvokat Bjørn Pettersen: Den hete sommeren 1977, i Forsvareren . . . (note 13), p. 95 ff. Jfr. også NOU 1992:28 p. 97 og Hestenes: Kamp i sort kappe, 1990, en forsvarers mémoires og kraftige forsvar for juryen.
41. Syn og segn 1970, p. 402 ff.
42. Tanker omkring ny norsk straffeprocesslov, i Festskrift till Hans Thornstedt, Stockholm 1983, p. 21 ff. v.p. 28.
43. Oversigt i NOU 1992:28 p. 86 ff. Backer, op.cit. (note 13) p. 180 ff.
44. Ot prop nr. 35 (1978-79), henholdsvis Ot prop nr. 78 (1992-93) og Stortingsforhandlinger 1992-93 p. 951 ff. med kun een taler imod.
45. Andenæs, op.cit. (note 42) med henvisninger. Om ligefrem uenighed mellem to højere embedsmænd om lovens sprogform har været afgørende for forsinkelsen som antaget af Bratholm i Lov og Rett 1980, p. 577, er måske mere dubiøst efter departementsråd K. Blochs dementi i Lov og Rett 1981, p. 105 f., om end rygten støttes af, at sprogformen faktisk undergik flere ændringer inden den definitive, for danske særdeles let læselige version.
46. Ot prop nr. 35 (1978-79) pp. 27 f. og 33. Backer, op.cit. (note 13) p. 184.
47. Backer, ibidem p. 182. NOU 1992:28 p. 193: 1989-91 tilsidesættelse af 9 frifindende og 2 fældende kendelser (af 1.068).
48. Om lovens tilblivelse - kritisk - Hylland, op.cit. (note 6).
49. Goldammers Archiv für Strafrecht 1967, p. 161 ff. v.p. 171.
50. Baldwin & McConville, op.cit. (note 7), p. 85 f.
51. Meddelelser fra Landsforningen af beskikkede advokater nr. 44/1992.
52. Von Eyben: Klagerettens virksomhed 1969-79, UfR 1980 B p. 181. v.p. 182.
53. Samme: Klageretten 50 år, UfR 1989 B p. 249 ff. v.p. 251.
54. Op.cit. (note 29), pp. 82 ff., 192, 216.
55. F. Lucas: Erfaringer og Betragtninger vedrørende Lægdommere, UfR 1944 B. p. 1 ff. v.p. 18, samme: Grundlovsforslagets bestemmelse om nævninger, Juristen 1953 p. 71 ff. v.p. 72. I samme retning Gomard, op.cit. (note 21), p. 428 og Krog, op.cit. (note 2) p. 357.
56. Sag nr. 19028/91.
57. Bemærkningen i J.A. Andersen & E. Werlauff: Dansk Retspleje i Hovedtræk, 1993, p. 438, om dansk ret som »problematiske« i forhold til konventionen, er således fejlagtig.
58. NOU 1992: 28 p. 180 ff., samme i Lov og Rett 1990, p. 176 f.
59. NOU 1992: 28 p. 24 og Ot prop nr. 78 (1992-93) p. 12 f.
60. Stortingets justiskomité's innstilling O. nr. 137 (1992-93) p. 3. og Stortingsforhandlinger 1992-93 pp. 952, 957, 960, »en lite smigrende særstilling«.
61. Op.cit. (note 2) v.pp. 314 f. og 317.
62. NOU 1992:28 p. 39.
63. Ibidem p. 111.
64. Den danske Strafferetspleje, 2. udg. 1949, p. 87 f. med henvisninger.
65. Betænkning afgivet af Forfatningskommissionen af 1946, 1953, p. 39.
66. Op.cit. 1953 (note 55) p. 73.
67. Dansk Statsforfatningsret, 1954, p. 586.
68. 1959, p. 65.
69. Juristen 1960, p. 43 ff.
70. Dansk Statsforfatningsret II, 2. udg., 1966, p. 553 f.
71. Betænkning (note 65) p. 34.
72. Statsforfatningsret, 1973, p. 161.
73. Dansk Forfatningsret I, 1989, p. 218.
74. Betænkning nr. 1247/1993 om værgemål p. 151 ff.
75. Henrik Tamm: Idéer og personer bag reformen, i Retsplejeloven 50 år, 1969, p. 9 ff. v.p. 77 ff.
76. Eduard Kern: Geschichte des Gerichtsverfassungsrechts, München 1954, pp. 114 ff., 159 ff., 289, 304.

HALVTFJERDS ÅR FOR RAKEL – OM REFORMER I NÆVNINGESYSTEMET*

AF DOMMER PETER GARDE

*This article was delivered as the keynote speech at the latest annual meeting of the Danish Criminalists' Association, where its presentation was followed by a brisk debate. The author reviews suggested reforms of the Danish jury system – today largely constructed on lines corresponding to the Anglo-Saxon system. The proposed reforms encompass deliberation in a common premium, which allows for, but does not require, the cooperation of court and jury for the whole case and the introduction of an appeal on facts. Such cases would proceed either with a jury in both instances or with a mixed court followed by appeal to a court with jury; the latter preferred by the author. Juries are currently excluded in cases concerning white-collar crime. The author proposes that juries also be excluded in drug cases, and that mixed cases – involving counts for which juries generally are and are not included – be reformed. ***

Jakob tjente syv år for Rakel, og de syv år var ham som få dage, fordi han elskede hende, men halvtjreds år varede det og følte utvivlsomt lige så længe, nærmest som israeliernes ørkenvandring, inden den ved Grundloven af 1849 lovede retsreform gennemførtes i 1919 med indførelse af offentlighed og mundtlighed, selvstændig anklagenyndighed og sidst, men ikke mindst, indførelse af lægdommere i form af nævninger i straffesager. En anden reform har været overvejet og med mellemrum heftigt debatteret i et snart lige så langt tidsrum. Efter indførelsen af domsmænd i 1937 i et meget stort antal af de større og mellemstore straffesager foreslog *Hurwitz* i skiftende udgaver af Den danske Straffelovs første gang i 1940, et enhedssystem for lægdommere ved indførelse af domsmænd i de få nævningesager, idet han udtalte: "Dette Dobbeltssystem [Både domsmænd og nævninger] ... bærer paa iøjnefaldende Maade Præg af at være et i og for sig irrationelt Overgangssystem" (1. udgave, 1940, p. 86 f.). Siden domsmændenes indførelse er hengået omtrent 66 år, og jeg håber, at vi, når halvfjerdsåret oprinder, kan hilse en ny reform velkommen.

I 1998 kom reformbestrelserne så tæt på som ingsindende før, nemlig ved Retsplejerådets betænkning nr. 1352/1998 om behandling af nævningesager. Udover en del nyttige småændringer foreslodes på to afgørende punkter reformer, for det første ved indførelse af fællesvotering mellem nævninger og juridiske dommere i forbindelse med en opgivelse af spørgsmålsystemet, hvilket

Halvtjreds år for Rakel – om reformer i nævningesystemet

93

automatisk ville indføre begrænsede afværgelser, for det andet ved indførelse af appelsystem og så for skyldspørgsmålets vedkommende, også et gammelt ønskemål. Den på følgende debat blev noget sparsom – jeg erindrer kun to større indlæg, min egen i slutning til forslaget hovedpunkter kombineret med en vis kritik af enkeltheden (Et godt forslag – men det kan forbedres, UFR 1998 B p. 215-22) samt *Eva Jønns* temperamentsfulde afvisning af fællesvoteringen (Et juridisk skoleridt. (UFR 1998 B p. 470-75) først og fremmest på grund af en frygt for fagdommernes påvirkning af lægdommernes.

Høringssvarene var hovedsagelig velvillige. Kun Advokatrådet og Landsforeningen af beskikede Advokater og tildels Det danske Center for Menneskerettigheder gik af sine grunde som Eva Smith imod, alle andre anbefalede den foreslåede reform. Justitsministeren bebudede lovforslag i folketingssamlingen 1998-99, men bestilte derefter af udskyde reformen, ikke på grund af principielle betænkeligheder, men fordi den var blevet knyttet sammen med overvejelserne om domstolenes, særligt byretternes struktur. Den foreslåede nævningereform opererede nemlig med et system af nævningebehandling i to instanser, to dommere og seks nævninger i byret efterfulgt af tre dommere og ni nævninger i landsret, hvilket skabte problemer ved byretsbehandlingen, idet flertallet af de 82 danske retskretse kun har én udnævnt dommer. Strukturkommissionens betænkning nr. 1349/2001 foreslog sammenlægning til kun 25 retskredse med et minimum af 6 dommere i hver, i høj grad af hensyn til den borgerlige retspleje – det kommer jeg ikke videre ind på her – hvorved der uden vanskelighed kunne afses to dommere til nævningesagerne. En nævningereform venter herefter på løsningen af strukturspørgsmålet, men denne trækker muligvis ud yderligere en del år. For det første er den foreslåede ændring politisk omstridt, især fordi mange kommuner protesterer imod at miste deres selvstændige dommere med det deraf følgende tab af et lokalt juridisk miljø, og for det andet er der nu rejst spørgsmål om ændring af rigets kommunale inddeling, herunder ved en sammenlægning af de eksisterende 277 kommuner til højst hundrede, måske helt ned til 50 kommuner. Da det har været et aksiom, at en kommune ikke må deles mellem flere retskredse, er det uundgåeligt, at en ændring af retskredsenes afværgelse af kommunesammenlægningerne. Altså: da kommuneinddelingen betinger retskredsinddelingen og denne betinger nævningereformen, er sidstnævnte meget muligvis udslettet i to led. I sin tid tog det 12-15 år fra de første overvejelser om ændring af den kommunale inddeling indtil den store reform af 1973, og jeg tror ikke på, at det vil gå meget hurtigere denne gang.

Det er derfor ikke uden interesse at overveje, om nævningespørgsmålet kan frigøres fra retskredsinddelingen, og lidt mindre ambitiøst, men måske mere realistisk, om der er behov og praktisk mulighed for at gennemføre partielle reformer kombineret med en udskydelse af den store gennemgribende reform indtil vi kender retskredsstrukturen. Jeg har i en nylig artikel (Slamesiske tvilinger. UFR 2002 II p. 315-23) slået til lyd for, at lovgiver nu hvæsser operati-

* Indledningsforedrag ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde d. 5. februar 2003.

** Title in English: *Reforms of the Danish Jury System. Original in Danish.*

onskriven og adskiller de siamesiske tvillinger, og jeg er taknemlig for at have fået denne lejlighed til at redegøre nærmere herfor i denne kreds.

Det er i øvrigt ikke første gang, lægdommere har været hovedemnet ved et årsmøde i Dansk Kriminalistforening. Ved det fireogtyvende årsmøde i februar 1931 indledte foreningens senere formand, professor *Oluf Krabbe*, om emnet *Domsmand og den nye Straflov*. Mødet blev et af de mere stormfulde i foreningen.

Seks punkter vil jeg omtale i det følgende: Er en reform overhovedet ønskelig? Er en reform påkrævet nu? Hvordan bør nævningesager organiseres i første instans? Hvordan bør de føres i anken? Bør nævningebehandling ophæves i enkelte saggrupper? Kan og bør der indføres mindre delreformer på det i dag eksisterende grundlag?

Et enkelt punkt vil jeg kun nævne her og i det følgende forbigå: Jeg er aldeles sikker på, at de af Retsplejerådet foreslåede reformer er grundlovs-mæssige, og peger på, at dette var opfattelsen hos det samlede Retsplejeråd, også de to advokatrepræsentanter, som af andre grunde dissenterede imod forslaget.

Reformens ønskelighed

Måske kunne jeg nøjes med at sige ja og overgå til det næste punkt, da svaret på dette spørgsmål for mange er en trossag, hvor standpunktet ikke kan røkkes ved kølig argumentering. Jeg véd godt, at jeg aldrig kan overbevise Eva Smith eller de forsvare, som kender og elsker de eksisterende nævningesager, men jeg håber på at overbevise både Justitsministeret og dergennem flertallet i Folketinget og vil derfor alligevel sige lidt om også dette punkt.

Lad mig straks pointere, at jeg ikke ønsker at nedvurdere danske nævninger og ikke er af den opfattelse, at nævningetingenes afgørelser er "forkerte" – i min skriftlige version af dette indlæg har jeg sat ordet i anførelsestegn, da vi jo aldrig kan sige med fuldstændig sikkerhed, om en, skal vi sige uventet afgørelse, er rigtig eller forkert. Danske lægdommere er dygtige og interesserede; jeg kender dem ganske vist kun som domsmænd – min egen kortvarige erfaring med nævninger ligger mere end tyve år tilbage fra min konstitution i Østre Landstret – men landstretens lægdommere, som jeg kender derved, at de ofte skifter mellem by- og landstret, er jo både domsmænd og nævninger, og der er ingen grund til at tro, at de er mindre seriøse som nævninger end som domsmænd. Måske endog tværtimod! Min positive holdning til lægdommere i det hele taget er den væsentligste forskel på min opfattelse og bl.a. Krabbes i 1931. Krabbes ord, at af samfundsopgaver krævede kun f.eks. snekastning på landet de enkelte borgers personlige medvirken, men ikke dommervirksomhed, gør jeg til mine.

At det går så godt, skyldes efter min opfattelse, at lægdommere udpeges, ja vælges, men ikke udtages ved lodtrækning eller efter andre tilfældighedskriterier. De kommunale grundlovsudvalg, som udpeger dem, foretager ganske simpelt en positiv udvælgning, og jeg håber meget, at alle tendenser i retning af

lodtrækning eller anden tilfældighedsudtagning manes i jorden igen, men det er en anden historie.

Når jeg alligevel er en helhjertet tilhænger af en ændret ordning, hvorved fællesvotering mellem juridiske og læge dommere – som vi i dag kender den i domsmandstretten – også indføres i nævningetingene, skyldes det således ikke en nedvurdering af lægdommerne. Den separate votering medfører derimod alvorlige skavanker. Man kan ikke afkræve lægdommere en begrundelse for deres resultat, og selv om der kan lappes på det ved at afkræve de juridiske dommere, som jo vote'r samtidig og særskilt, en begrundelse for deres votum, ændrer det ikke ved, at nævningerne kun kan svare "ja" og "nej" på specifikt stillede spørgsmål. Der kan være tale om mange spørgsmål og mange gradueringer, nævningebetænkningen af 1998 opstiller en række på 10 tillægs spørgsmål til samme hovedspørgsmål om forsætligt drab. Risiko for misforståelse kan ikke altid undvikkes; den klassiske fejlkilde er, at nævningerne svarer ja og dermed mener, at tiltalte faktisk er gerningsmand, medens det ikke er spor sikkert, at nævningerne også fandt et straffbart forsæt bevis. Ved en fællesvotering ville retsformanden straks kunne få misforståelsen opklaret. Spørgsmålssystemet medfører også, at ganske vitale faktiske spørgsmål aldrig besvares, særlig om sådanne faktiske omstændigheder, som ikke er en del af selve forbyrdelsen, men alligevel afgørende for forbyrdelsens strafværdighed. Om den dræbte i en drabs sag groft har været morderen kort inden drabet, betager ikke drabsmanden hans skyld, men kan alligevel være af stor betydning for strafudmålingen. Nævningernes ja, ser ikke, om de har fundet forudgående provokation beviset eller ej, og de juridiske dommere, som jo deltager i strafudmålingen, kan være i tvivl om, hvilket faktiske hændelsesforløb der er lagt til grund.

Det gældende system medfører andre vanskeligheder. Særlig foregår en skamrindning af både formalia og af genoptagelsesinstansen. I ingen saggruppe ses så mange luftige juridiske formalitetsindsigelser og i ingen en tilsvarende kolossal frekvens af genoptagelsesbegæringer. Jeg nævner dog kun dette argument *en passant*, for indførelse af en ankeordning, som jo godt kan forenes med separat votering, vil alligevel afhjælpe nogle af disse svagheder.

Det bedste, ja det eneste argument for en bibeholdelse af den separate votering, som fortjener en grundig overvejelse, er frygten for, at del(n) juridiske dommer(e) sætter sig på lægdommerne, så at disses egen vilje bøjrer sig under dommerens vilje. Særlig forsvareddeltagere i debatten fremfører dette argument; synspunktet er lidt groft sagt og karikeret formuleret, at folkelige lægdommere med ubestemte sympatier for *the underdog* – ad modum Henry Fonda i filmen *Tolv vrede Mænd* – ville have frit fundet, hvis de havde fået lov til at afgøre sagen selv, men tromles ned af dommere udpegede fra en kreds af gamle anklagere. Hvis det virkelig var tilfældet, burde vi straks omdanne alle vore domsmandsretter til nævningeting. Sandheden er jo, at vi har 10-12.000 domsmandsager pr. år med fællesvotering nærmest uden kritik, medens separat votering anvendes

des i mindre end 100 nævningesager hvert år. Der er altså ikke tale om en radikal omdannelse og svækkelse af lægdommersystemet, men om at få den sidste procent ind på linie med resten af sagerne.

Det er også overtro, at juridiske, udnævnte dommere under dagens samfundsmæssige forhold kan "sætte sig på" lægdommerne. Hvis jeg forsøgte det, ville det give totalt bagslag. Enten ville domsmændene, som jo er to mod én, øjeblikkeligt rebellere og stemme mig ned, eller også, mere sandsynligt, ville de bøj sig nu, men derefter nære et sådant ressentiment, at alt tillidsfuldt, af gensidig sympati og respekt præget samarbejde ville være aldeles ødelagt i resten af den fireårsperiode, hvor denne dommer skal samvirke med disse domsmænd. Modne, erfarne domsmænd lader sig ikke tyre, hverken af en gammel dommer eller en yngre dommerfuldmægtig.

Dette betyder selvfølgelig ikke, at dommeren skal være passiv og blot lade sig styre ud fra en tåget respekt for de folkevalgte dommere. Dommeren har sit eget votum; han har normalt langt større erfaring end lægdommerne, og han har modsat disse – bør i det mindste have – de juridiske kundskaber, som er nødvendige til at løse de lejlighedsvis reilige spørgsmål. Jeg husker sager, hvor det var nødvendigt nøje at forklare domsmændene den ganske intrikate forskel mellem trusselsbegrebet i straffelovens § 123 og § 266. I den sidstnævnte bestemmelse kræves meget for at antage en objektiv overtrædelse, men til gengæld er alle trusler strafbare uanset formålet og motivationen; i den førstnævnte inddrages også de i sig selv mindre alvorlige trusler, men til gengæld kræves en kausal eller motivisk forbindelse mellem truslen og en forklaring til retten eller politiet. Det er ikke nemt stof, men det kan forklares, og det er nu engang lettere at gøre det, når spørgsmålet opstår direkte, end i en lang rejseløbet som i de klassiske nævningesager. Når vi når strafudmålingen, kender dommeren praksis og ved, hvad man plejer at gøre. Det udelukker ikke afvigelser op eller ned, men i det mindste skal man kende praksis, også hvis man ønsker at fravige den. Selvfølgelig giver dommerens større viden og erfaring et forspring ved overvejelserne, men det ser jeg intet forkert ved.

Ret beset sker det i øvrigt lige så hyppigt, at domsmændene påvirker, ja overbeviser dommeren, som den modsatte vej rundt, eller måske bedre, det resultat, som dommer og domsmænd når i fællesskab, er normalt bedre end de tre medvirkendes separate vota lagt sammen. Formålet med kollegial behandling, hvad enten det sker i et rent juridisk eller et blandedt kollegium, er nu en gang ikke dissens, men konsensus på et højere plan.

Reform nu

Dette punkt kan gøres kortere. I 1999 havde jeg forståelse for, at Justitsministeriet satte reformen i bero på strukturovervejelserne. Når vi havde ventet så længe, kunne vi godt vente de yderligere år, og som før omtalt går det jo i det store og hele ganske godt.

Men nu trænger reformen sig mere på, først og fremmest på grund af kombinationen af tre nye elementer: For det første er det min erkendt løselige opfattelse, at medens den gamle domsmændes system er stagnerende eller endog faldende, er der en stigning i den alvorligste fortrydelse, som kan gå i nævningeting. For det andet er tilbøjeligheden til at tilstå og få sagen fremmet efter rpl. § 925, undskyld § 922, mindretallet nu end før. Dette er ikke et indlæg om udlændinge som gerningsmænd, og jeg har ingen statistisk støtte for min opfattelse, men det er min opformening om nævningesager, at jeg har ingen statistisk støtte for min opfattelse, men det er min opmindelse end da sk tilstår mindre og i højere grad håber på helhed. Jeg over også pelsen ved at sige, at en mere aktiv, til tider aggressiv forsvarerstil medfører, at færre storretssager kan fremmes som tilståelsessager. For det tredje og mest akut tilslutter den reilige skærpelev nr. 380 af 6. juni 2002 så betydelige skærper i strafudmålingen særlig i sager om vold og voldtrægt, at der stadig oftere vil opstå sager, hvor klagenyndigheden må overveje, om der bør kræves straf på fængsel i 4 år eller mere, og om nævningebehandling af denne grund bliver indiceret. Når standardtraffen for ét forhold af overfaldsvoldtægt hæves fra halvdet års fængsel til halvtræde år, skal der ikke meget yderligere til, før statsadvokaten skal overveje, om sagen skal rejses ved domsmandret eller nævningeting.

I mangel af en hurtig reform risikerer vi en måske betragtelig udvidelse af antallet af nævningesager, også fordi det må forventes, at statsadvokaterne i selvfølgelig loyalitet mod intentionerne bag den store skærpelev vil afprøve demnes rækkevidde, hvilket forudsætter, at retterne ikke bindes af et straffaktsmum på 3 år 11 måneder, hvilket atter medfører, at den indtil nu kendte praksis, hvorved sager med let teoretisk strafniveau på op til måske 5 år af procesakonomiske grunde rejses for byret, vil blive opgivet. En sådan ændret tiltalepraksis vil blive belastende for landsretterne. Den gennemsnitlige varighed pr. nævningesag ligger i førti; Anklagemyndighedens Årsberetning mellem fire og fem dage, hvor en dommandssag om det samme forhold urvisomt vil kunne gennemføres på højst to dage, måske en enkelt dag. Berømmelserne vil trække ud med særlig længere fængselsperioder til følge etc.

Sammenfattet så, så er dette punkt er det min opfattelse, at en reform trænger sig mere på nu end for blot et par år siden.

Sagernes behandling i første instans

Dette er et af de vigtigste punkter og det, hvor min uenighed med betænkningen af 1998 er størst. Retsplejerådet havde to hovedmodeller at vælge imellem, nemlig domsmandsbehandling i byretten, således at nævningebehandling kun skulle finde sted i tilkænsningen, og nævningebehandling i begge instanser. Den første løsning er inført i Norge ved den såkaldte "to-instansreform" med virkning fra 1. juli 1993; den anden løsning svarer til et forslag fra von Eyben i 1991, men er vist ikke kendt i praksis i noget retssystem, en sådan reform blev dog foreslået i Frankrig i 1995-97, men blev atter opgivet efter et regeringsskifte i 1997, delvis af finansielle grunde.

Retsplejerådet valgte efter en urimelig kortfattet omtale af den norske ordning og med en næsten lakonisk argumentation ordningen med nævningebehandling i begge instanser. Det afgørende argument var, at allerede første instans burde behandle sagen optimalt, hvorved man kunne håbe på, at flest mulige sager afgjordes endeligt i byretten, eller sager på en anden måde, man befrygtede en ankefrekvens på opimod 100%, hvis der først var mulighed for nævningebehandling i anken, men håbede på, at i hvert fald nogle ville opgives at gå videre, hvis nævninger medvirkede allerede i første instans.

Jeg anser dette argument som lovligt fortænk og har vanskeligt ved at forestille mig, at den tiltalte, som just er idømt en meget langvarig fængselsstraf, vil undlade at appellere efter en overvejelse om graden af den processuelle betyngelse ved nævningebehandling snarere end domsmandsbehandling. Efter min opfattelse vil ankeprocenten, hvis tiltalte dømmes trods benægtelse, altid være meget høj uanset arten af procesform. Men i øvrigt viser de norske erfaringer efter nyordningen, at ankefrekvensen ikke er voldsomt høj i sager med strafmaksimum over 6 år – det norske nævningekriterium – og fuldstændig anke til jury, i størstedelen af perioden efter 1995 er ankeprocenten omkring 40 og kun i 2001 lige over 50. Tallene er ufuldstændige – særligt har jeg ikke fået oplyst, hvor mange tilståelsesager der skjuler sig i materialet – men det er i det mindste nærliggende for den danske lovgiver at studere de norske erfaringer nøjere, inden man låser sig fast på den tungere procesform.

Snarere vil jeg anbefale domsmandsret i første instans med mulighed for stærket besætning i de allerstørste sager efter et konkret skøn, d.v.s. 2 fagdommere og 3 domsmænd i stedet for 1 + 2. Langt fra alle sager med en sanktionspåstand på fængsel på 4 år eller mere eller anbringelse er så indviklede, at de kræver forstærket besætning af retten; f.eks. vil luftfavnssagerne med et større kvantum heroin i kufferten, hvor det eneste mulige forsvar er et anbringende om god tro, eller oplagte drabsager med anbringelse i sindssygehospital som den eneste realistiske sanktion sagtens kunne behandles af en ordinær domsmandsret i første, måske eneste instans. Sager af et omfang som i sin tid Blekingegade-sagen kræver derimod oplagt en forstærket sammensætning af retten, men ikke nødvendigvis nævningebehandling.

Jeg er klar over, at Retsplejerådet nødvendigvis måtte arbejde i blinde under forberedelsen af betænkningen af 1998, idet den norske nyordning da var så frisk, at der ikke var nogen erfaringer at domme efter. Men nu er den norske ordning så indarbejdet, at der må ligge et fyldigt materiale, og jeg må meget anbefale, at Justitsministeriet, inden der udarbejdes lovforslag og tages endelig stilling, sender nogen til Norge med en anbefalingskrivelse til Det Kgl. Justitsdepartement og/eller indhenter et responsum fra f.eks. høvsteretsdommer Magnus Mathingsdal, som har skrevet den gængse fremstilling om den nye ankeordning. Dette arbejde kan sagtens igangsættes straks uden afventning af en løsning af strukturproblemet, og skulle overvejelserne resultere i valg af den

enklerе domsmandsretsløsning, ville reformen kunne iværksættes straks og frigjort fra strukturovervejelserne.

Inden jeg forlader dette punkt, vil jeg blot nævne, at min egen forening, Den danske Dommerforening, anbefaler domsmandsbehandling i første instans.

Sagernes behandling i anken

Under alle omstændigheder må nævningebehandling fastholdes i anden instans. Jeg er ikke så urimelig, at jeg under den givne retspolitiske virkelighed vil foreslå en total afhævelse af nævningeinstitutionen, hvilket i øvrigt meget muligt ville være i rundlovssridigt. Med Retsplejerådet er jeg også enig om den foreslåede hovedreform, fællesvotering med ophævelse af spørgsmålsystemet. Det vigtigste, ja det afgørende udbytte ved en sådan reform vil være, at vi endelig opnår mulighed for begrundede afgørelser af skyldspørgsmål. Den reform har været urimelig længe om at bane sig vej.

Det er derimod min opfattelse, at Retsplejerådet ikke i tilstrækkelig grad er gået ud i krogene ved den nærmere udformning af de foreslåede regler. Området for nævningebehandling må være afgørelsen af skyldspørgsmålet i sager, hvor der opstår spørgsmål om straf af fængsel i 4 år eller mere, og videre bør grænserne ikke drages. Jeg kan umiddelbart påpege to situationer, hvor Retsplejerådets forslag ikke løber overflødig nævningebehandling. I den første situation er tiltalte i byretten frifundet for drabsforsøg – typisk straf fængsel i 6 år – og for grov vold idømt fængsel i 3 år. Under anken påstår tiltalte frifindelse, medens anklagen i retsindigheden påstår stadfæstelse af skyldspørgsmålet og straf under 4 år. Her må nævningebehandling være overlødig, også selvom nævningerne måtte have medvirket i første instans. Den anden situation er endnu klarere, nemlig begrænset anke, som ikke omfatter skyldspørgsmålet. Det kan umulig være påkrævet, at nævningeting skal afgøre, om den rette straf skal være 2 år strengere eller mindre, hvis skyldspørgsmålet er afgørelse ikke anfægtes. Her må domsmandsbehandling være tilstrækkelig, svarende til anke i § 922-sager og i øvrigt til norsk ret.

Jeg skal ikke følge dette punkt nærmere her, men opfordre til, at Justitsministeriet, når lovforslag engang skal udarbejdes, ikke blot kalkulerer 1998-betænkningens forslag af, men foretager selvstændige overvejelser, og det er ikke kun forfærgelighed, som besjæler mig, når jeg udtrykker håb om, at min artikel fra 1998 irriterer i materialet.

Ophævelse af nævningebehandling i enkelte sagsgrupper

En betydelig nemmere måde at "reformere" nævningeinstitutionen på ville være at ophæve nævningebehandling i enkelte sagsgrupper. I Danmark var lige fra indførelsen af straffesanktionskriteriet i 1932 sagerne efter straffelovens § 286 stk. 2 undtagne, og i 1962 ophævedes nævningebehandling i sager om dokumentfalsk. Ved indførelsen af det nye kriterium for nævningebehandling i 1984,

strafpåstand i 4 år eller derover, undtages også grov skattesvig, strfl. § 289.

I 1974 og påny i 1975, hvor strafferammen for de groveste narkotikaforbrydelser forhøjedes fra 6 til 10 år, d.v.s. udover den daværende nævningegræns på 8 år efter strafferammekriteriet, foreslog Justitsministeriet alle narkotikasager undtagne fra nævningebehandling, idet de efter deres ofte meget specielle karakter fandtes mindre egnede hertil, men Folketingets retsudvalgs flertal fastholdt uden nærmere begrundelse de generelle regler. Spørgsmålet blev ikke rejst igen ved ændringen af nævningekriteriet i 1984, d.v.s. at de større narkotikasager fortsat behandles for nævninger, hvis de ikke kan fremmes efter reglerne i § 922.

Under høringen i anledning af 1998-betænkningen fremhævede politidirektøren, at et nævningesystem i to instanser måtte forventes at blive mere ressourcetrævende end det eksisterende system, og foreslog til overvejelse, om kompetencerne burde ændres således at kun de mest alvorlige straffesager behandlede som nævningesager, enten ved forhøjelse af 4 årsgrænsen eller ved at undtage flere sager fra nævningebehandling, f.eks. narkotikasager, som ofte er meget komplicerede og ikke sjældent har mange tiltalte i samme sag.

Landsforeningen af beskikkede Advokater har gennem det gamle forslag om ophævelse af nævningebehandling i narkotikasager (Meddelelser fra Landsforeningen af beskikkede Advokater 11/2001, p. 289 ff.). Der henvises til sagernes ofte komplekse, tekniske og langstrakte karakter og til den ofte forekommende uklarehed med hensyn til kvantum og art af det relevante narkotiske stof og uklarehed om de nærmere omstændigheder omkring det kriminelle forhold, hvilket på grund af spørgsmålsystemet nødvendiggør en række subsidiære hovedspørgsmål, som kan gøre nævningernes opgave noget uoverskuelig. Erfaringerne fra de forløbne ca. 25 år efter nævningesystemets indførelse i de største narkotikasager viser, at disse sager egner sig bedst til domsmandsbehandling. Landsforeningen er på det rene med, at forslaget samlet set vil medføre en merbelastning af både byretter og landsretter, bl.a. fordi mange af sagerne må forventes ankede, når bevisanke nu muliggøres.

Jeg finder, at forslaget fra Landsforeningen fortjener betydelig opmærksomhed, så meget desto mere som foreningen ikke i øvrigt ønsker reglerne om nævningebehandling ændrede, men foretrækker det gældende system opretholdt for de øvrige sager, altså først og fremmest drabsagerne.

Forslaget er åbenlyst velbegrunderet, også en inkameret kritiker af nævningesystemet i dens nuværende form må finde særlig en drabsag, hvor det afgørende tvistepunkt typisk vil være det ene store spørgsmål, om tiltaltes hånd var på det dræbende våben eller ej, klart mere egnet til nævningebehandling end narkotikasager og særlig bandesager. Desuden har forslaget den yderligere fordel, at det kan gennemføres, hvadenten retsstrukturen ændres eller ej, således at det ville kunne fremsettes og gennemføres hurtigt. Selvom strafsikringsloven i volds- og sædelighedssager måtte medføre flere nævningesager på disse felter,

ville der alligevel opstå et pusterum, inden den afgørende reform trænger sig på.

Under debatten oplyste landsdommer Niels Johan Petersen, Østre Landsret, at landsretten i 2002 gennemførte 51 nævningesager (4 yderligere sager bortfaldt), 12 eller 23,5% narkotikasager, 39 eller 76,5% andre sager. At narkotikasagerne var de mest byrdefulde, ses ved, at de 12 sager optog 93 dage af 248 eller 37,5%, de andre sager 155 dage eller 62,5%. Den seneste narkotikasag varede 34 dage og førtes mod 10 tiltalte med hver sin forsvarer og hver sin tolk, der var 140 spørgsmål; afspilning af aflyttede telefonsamtaler, det vigtigste bevis, varede flere dage, og nævningerne fik ca. 400 A4-sider udskrift af aflytningerne; nævningerne måtte ammode om læsepauser. Der var ikke retssale nok til de store sager med mange tiltalte. De lange sager medførte begæring om fritagelse fra de faglige nævninger, som ikke kunne afvises; nævningetingene måtte nødvendigvis fyldes af pensionister og efterlønsmødagere, de eneste som havde tid. Det var i øvrigt hans erfaring, at lægdommerne i København ikke længere valges ned omhu, men i vidt omfang udtoges gruppevis ved lodtrækning. Han troede ikke på, at fællessvotering var politisk gennemførlig, men pladerede indtrængende for deleformer, særlig ved ophævelse af nævningebehandling i narkotikasager samt de nye sager om menneskesmugning, som utvivlsomt ville medføre de samme vanskeligheder.

De blandede sager

Ifølge Rpl. § 688, pkt., tidligere § 690, kræves i straffesager med flere forhold nævningebehandling, "hvis sådan behandling efter reglerne i § 687 kræves med hensyn til en af overtrædelserne". Reglen fik sin nuværende udformning i 1979, hvor det tilsigtede og opnåedes, at hvis sagen omfattede et tilstået forhold, som, hvis det var benægtet, ville have medført nævningebehandling, og benægtede forhold, som ikke i sig selv medførte nævningebehandling, ville den samlede sag være undergivet domsmandsbehandling. Da betingelserne for nævningebehandling i 1984 ændredes ved, at det gamle kriterium, lovens strafferamme for hvert enkelt forhold i sig selv, afløstes af kriteriet påstået straf i den samlede sag, forblev reglen i § 690 desværre uændret, selvom den nok kunne have fortjent en grundig revision.

Problemet er som før de sager, som omfatter både overtrædelser, som er direkte undtagne fra nævningebehandling, og overtrædelser, som vil kunne medføre sådan behandling, hvis strafpåstanden er høj nok. Indtil 1984 var løsningen enkel og § 688 (§ 690) en god hjælp. Hvis intet forhold isoleret ville kræve nævningebehandling, var denne behandling også udelukket for den samlede sag. Men efter i 1984 kunne man komme i den paradoksale situation, at hvis sagen omfattede både uvaldelige fornuftforbrydelser, som ikke ville medføre nævningebehandling, og forhold, som kunne medføre sådan behandling, ville den samlede sag komme for nævningeting, hvis den samlede straf nåede 4 år eller mere, uanset om kun en mindre del af straffen skyldtes "nævningeforhol-

der". § 688 yder ingen fortolkningshjælp, idet den fortsat foreskriver nævningebehandling, hvis det kræves for "en af overtrædelserne". Men det er jo ikke tilfældet, hvis nævningebehandling alene er et resultat af den samlede strafpåstand.

I Hillerød kriminalret fremkom lige efter 1984-ændringen en sag, hvor overtrædelser af straffelovens § 191 kombineredes med betydelige tyverier. Tiltalte nægtede sig stort set skyldig. Var de to grupper af forhold rejst ved to separate anklageskrifter, ville tiltalte formentlig være idømt fængsel i 3 år i begge sager. Jeg ønskede de to sagskategorier hver for sig og antog, at nævningebehandling ikke krævedes for "en af overtrædelserne" jfr. princippet i § 690, hvorefter jeg med domsmænd idømte tiltalte fængsel i 6 år. Under anken påstod tiltalte frifindelse, men ikke henvisning til nævningeting. Landsretten og Højesteret ophævede dommen og henviste sagen til nævningebehandling, UFR 1986, 518 H, under hensyn til, at der efter anklagemyndighedens påstand blev spørgsmål om straf af fængsel i 4 år eller derover, samt til tiltaltes stilling til skyldspørgsmålet. Det hører med til historien, at ved upåanket nævningedom fandtes tiltalte skyldig i stort set samme overtrædelser og idømtes den samme straf af fængsel i 6 år.

UFR 1986, 518 H har fastlagt grænserne *de lege lata*, men den valgte løsning – jeg er ikke overbevist og finder fortsat, at udfaldet ikke var oplagt, men at Højesteret lige så godt kunne have kaldt lyst min løsning – er aldeles upraktisk. Forbrydere opfører sig ikke altid så hensynsfuldt, at de holder sig til den samme paragraf i straffeloven. Lidt paradoksalt kan man sige, at de uvoldelige forbrydere stilles ringere end domsmændene. En nylig afsluttet celeber dokumentfalsk sag fremmedes som domsmandsag i begge instanser med straffe på 6 år og 4 år, altså over nævningegrænsen, hvis nævningebehandling ikke havde været udelukket. Som hele riget blev vidne til, skældte de to tiltalte hinanden hæder og ære fra for fuld offentlighed, men heldigvis for sagens behandling havde de det kun i munden, havde en af dem tildeelt den anden et forsvartligt krymmæsvslag, burde anklagemyndigheden fornuftigvis undlade tiltale for vold eller rejse den ene sag separat. Hvis blot et forhold efter strfl. § 244 var krævet ind i sagen, ville enten den samlede sag have været nævningesag eller domsmandsretten være udelukket fra at udmåle en strengere straf end fængsel i 3 år 11 måneder. At "nævningeforholder" ikke ville have medført en dags strengere straf, ville være uden betydning. Som jeg læser § 688 i lysset af UFR 1986, 518 H, vil enhver kombination indholdende "nævningeforhold" kræve nævningesag, også selv om strafferammen for dette forhold ikke når 4 år, hvis blot straffen herfor indgår i den samlede straf, og denne når 4 år. Højest ville benægtede rene bødeforhold kunne inkluderes i tiltalen for de forhold, hvor nævningebehandling er udtrykkeligt udelukket, men ikke engang det er jeg sikker på.

Paradokset har vist sig med særlig tydelighed i en nylig sag fra Slagelse, afgjort i anken ved Østre Landsrets dom af 19. december 2002 (11. afd. a.s. S-

2984-01). Hovedretten domtes for hele 471 bedragerier eller forsøg derpå og 35 forhold af dokumentfalsk eller forsøg til en samlet sum af over 9 mill. kr., normalt i den forudsætning, at han og medgerningsmand formåede usolide personer til at optage lån i finansieringsselskaber og forreminger med henblik på varekøb og/eller udbetalinger af kontantbeløb, videregivelse af disse lånefinansierede indkøbte varer m.v., og havde tiltalen alene omfattet disse forhold, var straffen utvivlsomt blevet ikke så lidt højere end fængsel i 4 år. Men det var hans held, at han derudover var tiltalt – og blev dømt – for vold eller forsøg derpå i 11 tilfælde, ligesom han var tiltalt for overtrædelser af straffelovens narkotikabestemmelser.

Anklagemyndigheden påstod ved sagens rejsning en meget høj straf med udnyttelse af hele strafferammen til 8 år, måske mere, idet der henvises til strfl. § 88 stk. 1, 2. pkt. men henimod slutningen af domsforhandlingen for byretten, hvor der ikke længere kunne være mulighed for omgørelse af tiltalen, gik den ubehagelige sanhed op for anklagemyndigheden, som nu "præciserede" – dommens formulering – strafpåstanden til en straf så tæt på 4 år som muligt, idet man erklærede sig enig i, at straffen skulle være under 4 år, jfr. § 687 og § 688. Hovedmanden idømtes herefter fængsel i 3 år 8 måneder og de medskyldige iet lavere straffe. Landsretten, som dømte i videre omfang, skærpede straffen til 3 år 11 måneder og bemærkede udtrykkeligt, at som følge af tiltalerejsningen ved byretten kunne straffen alene fastsættes til et tidsrum mindre end 4 års fængsel.

I en verserende sag ved Holbæk kriminalret om bedrageri i kolossalt omfang har anklagemyndigheden belært af de uheldige erfaringer i sagen fra Slagelse udmensket alle forhold, som ikke udtrykkeligt ved loven er udelukkede fra nævningebehandling. Forsigtigheden, som jeg bifalder, går så vidt, at man ikke engang medtager accessoriske overtrædelser, f.eks. strfl. § 165 om falsk anmeldelse i forhold til assurancepæsvig.

At dette er en alment irrationel retstilstand, kan der ikke være to meninger om. Hvis lovgiver på undtagen flere sagsgrupper fra nævningebehandling, særlig narkotikasager, bl. a. er risikoen for blandede sager endnu større og behovet for en praktisk løsning endnu mere akut. Naturligvis kan man undgå fortolkningstvivel ved helt at ophæve § 688 som foreslået af Retsplejerådet i 1998-betænkningen, tillige med en præcisering af, at blandede sager kræver nævningebehandling, hvis betingelserne herfor er opfyldte efter anklagemyndighedens strafpåstand, men det løser ikke det praktiske problem om den fornuftigste processuelle behandling af blandede sager, hvor de overtrædelser, som ikke er undtaget fra nævningebehandling, kun har en ringe betydning for sagen, særlig for strafudmålingen. En bedre vej ud af moradset ville være en bibeholdelse af hovedprincippet i § 688 tillige med en ændring, som skaber overensstemmelse med det siden 1984 rådende kriterium for nævningebehandling. Jeg har i min slamsiske artikel foreslået følgende formulering af § 688, 1. pkt. (2. pkt. er uden betyd-

ning): "Straffesager, som både omfatter overtrædelse af de i rpl. § 687 stk. 3, nr. 1, nævnte bestemmelser og andre overtrædelser, behandles ved landsret under medvirken af nævninger, hvis sådan behandling efter reglerne i § 687 ville være påkrævet med hensyn til de overtrædelser, som ikke er undtaget fra nævningebehandling."

Det er min opfattelse, at i næsten alle sager, hvor problemet ville opstå, ville den hypotetiske beregning af den forventede straf for "nævningeforholdene" være let, og under alle omstændigheder bør i samtlige blandede sager dommen angive med klarhed, hvilken vægt der er tillagt de to grupper af forhold under sagen, hvis titale er rejst ved domsmandsret.

Også som en enkeltstående reform ville en ændring i denne retning løse det akutte problem om de blandede sager, men desuden ville den lette en yderligere reform, hvorved nye saggrupper, særlig narkotikasager, undtages fra nævningebehandling. I hvert fald bør de blandede sager reformeres omgående, også selv om nævningeprocessen ikke i øvrigt reformeres, og uden afventning af strukturovervejelserne.

Eplæg

Nogle af de af mig foreslåede ændringer kan og bør gennemføres nærmest omgående, andre først efter nøje overvejelse. Men i det mindste bør reformen trækkes ud af mælposen og de stamessiske tvillinger nævningereform og strukturovervejelser adskilles operativt.

Jeg håber, at jeg, ligesom Jakob fik sin Raket, kommer til at opleve en nævningereform, og at jeg ikke som en anden Moses ved afslutningen af vandringen gennem ørkenen må nøjes med at se ind i det forgrædte land uden selv at komme ind i det, sådan som det gik Dansk Kriminalistforenings første formand Carl Torp, der døde i 1929 på tærsklen til gennemførelsen af den nye Borgerlige Straffelov, som han havde kæmpet for i hele sin trediveårige formandstid.

Adresse: Kriminalretten i Hillerød

Kannikegade 1

DK-3400 Hillerød

Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2003

NYHEDSFORMIDLING OG FRYGT FOR KRIMINALITET I REYKJAVIK: ÆNDRING I TRYGHED I 2001

AF PROFESSOR PH.D. HELGI GUNNLAUGSSON, OG SOCIOLOG, M.A. RANVEIG ÞÓRSDÓTTIR

*This article examines perceptions of safety in the downtown area of Reykjavik based on two public surveys conducted during the summer and fall of 2001. The sense of safety reported by respondents increased markedly over this time. In the summer, less than one-third of the respondents felt "rather" or "very safe" while walking alone late at night in the downtown area. Yet by the fall, the percentage of respondents reporting low fear level had increased to more than forty percent. To help shed light on this change, press reports on the downtown area were analysed during these two time periods. Based on a content analysis of news headlines in the largest local daily, it appears that reports in the fall were much more positive than in the summer. While there may be other explanations for the change in perceived safety, we argue that the focus of the mass media may be at least in some cases, influence the public's perception of crime.**

I de sidste årtiers kriminologi har undersøgelser af frygt eller angst for kriminalitet og af oplevelsen af tryghed i lokalsamfundet været fremtrædende. Sådanne undersøgelser er i meget vigtige, bl.a. fordi de har påvist, at frygt for kriminalitet er betydeligt mere udbredt end den reelle risiko for at blive offer for en forbrydelse (Zedner, 1997). Undersøgelserne har vist, at det er meget mere og ander end forekomsten af kriminalitet, der har indflydelse på den enkeltes tryghedsfølelse, og det er derfor ikke altid tilstrækkeligt at mindske kriminalitetsniveauet for at mindske frykten for kriminalitet (se bl.a. Balvig, 1990). Tilsvarende kan også miljøer, der især præges af forsømmelighed og social opløsning, øge beboernes frygt (Lewis og Salern, 1986).

Mediernes nyhedsformidling om forbrydelser har formentlig også indflydelse på befolkningens frygt og bekymring for kriminalitet, især hvis der på dramatisk måde fokuseres på enkelte meget grove tilfælde, hvor almindelige borgere indblandes i forbrydelsen uden nogen synlig grund (Gunnlaugsson, 1996; Rosenbaum og Heish, 1990).

Frygt for kriminalitet viser sig at variere betydeligt mellem forskellige befolkningsgrupper. Undersøgelser tyder på, at frygt for kriminalitet først og

* Title in English: *Mass Media and Fear of Crime in Reykjavik: Changes in Perceived Safety During 2001*. Original in Danish.

Siamesiske tvillinger*

Af dommer Peter Garde, Hillerød Kriminalret

Artiklen gør gældende, at de nu indførte straffskærper i sager om bl.a. grov vold og voldtægt taler for at fremskynde en reform af nævningeinstitutionen, og foreslår, at denne reform frigøres fra overvejelserne om en ændring af retskredsstrukturen, og – på grundlag af oplysninger om ankefrekvensen i norsk praksis – at nævningebetænkningens forslag om indførelse af nævningebehandling i to instanser erstattes af domsmandsbehandling i byret og nævningebehandling alene i anken. Ligeledes anbefales ophævelse af nævningebehandling i narkotikasager og i forbindelse hermed en løsning af problemet om de blandede sager.

Når siamesiske tvillinger er sammenvoksede, uden at der forsøges foretaget et operativt indgreb for at fjerne dem fra hinanden, kan det risikeres, at begge dør, hvor en adskillelse kunne have frelst i hvert fald den ene. En sådan symbiose, om ikke i den fysiske, så i den juridiske verden, er opstået mellem en reform af nævningeinstitutionen og ændring af hele retsvæsenets struktur, særlig ved en vidtgående sammenlægning af retskredse fra de nuværende 82 til 25.

Symbiosen har ikke altid eksisteret. En reform af nævningeinstitutionen har været overvejet i mange år, og endnu ved fremkomsten af betænkning nr. 1352/1998 om behandling af nævningesager[1] var der ingen tvivl om, at det givne grundlag for sagernes behandling i første instans var 82 byretskredse. I betænkningen foreslog Retsplejerådet nævningebehandling i to instanser og sagerne i første instans koncentreret i 15 nævningebyretskredse, placerede i de nuværende bittingssteder for landsretterne med tillæg af Retten i Roskilde.

Betænkningen blev i hovedsagen modtaget påent Bortset fra Advokatrådet og Landsforeningen af beskikkede Advokater var høringssvarene velvillige.[2] Med hensyn til nævningebyretter deltes opfattelserne således, at Den danske Dommerforening og Dommerfuldmægtigforeningen gik imod dem, hvorimod de præsidentledede retter, anklagemyndigheden og politiet enten anbefalede dem eller ikke kommenterede spørgsmålet nærmere. Særlig opmærksomhed fortjener høringssvaret fra Retten i Aarhus, som i direkte polemik med Dommerforeningens høringssvar talte imod at lade samtlige byretter behandle nævningesager, men selv principalt foreslog nævningesagerne koncentreret »ved

de store byretter, hvor også de lokalemæssige forudsætninger er til stede», og subsidiært tilsluttede sig betænkningens forslag.

Den daværende justitsminister Frank Jensen udsendte straks ved modtagelsen af betænkningen en pressemeddelelse af 31. marts 1998, hvorefter lovforslag »kan ... fremsættes ... i den kommende folketingssamling«, altså 1998-99, men intet skete, og den 7. oktober 1999 kunne Berlingske Tidende (fra Ritzaus Bureau) meddele under overskriften »Stor retsreform er atter blevet udsat,« at ministeren havde besluttet at udskyde reformen i flere år.

I den følgende tid pågik arbejdet i Domstolens Strukturkommission, nedsat i april 1998, og i dennes betænkning nr. 1398/2001, udmundende i et forslag om sammenlægning af de eksisterende 82 retskredse til 25 retskredse, opstilledes blandt »Kravene til fremtidens byret«[3] først, at byretterne skal være den almindelige første instans i civile sager, og dernæst, at nævningesager skal kunne behandles ved byret som første instans.

De nye byretskredse bør kunne behandle mere end én stor sag med kollegial besætning samtidig og derudover have dommere til de sædvanlige sager, hvorved nås et idealtal på 6-8 dommere pr. retskreds. Naturligvis er den foreslåede overførsel af sager fra landsret til byret langt størst for de borgerlige sagers vedkommende – betænkningen citerer Retsplejerådet, hvorefter 1.200-1.300 sager kan forventes overført, og 750-800 sager efter et løseligt skøn kan forventes undergivet kollegial behandling i byretten – end for nævningesagernes vedkommende, hvor tallet i mange år har ligget under 100 pr. år.

Det har været naturligt og forståeligt, at lovgiveren har stillet nævningereformen i bero på overvejelserne om strukturændringen, da det er åbenbart, at der i retskredse med 6-8 dommere uden vanskelighed kan

* Min bedste tak til afdelingsdirektør Toril Øie og første konsulent Elin Johnsen Widsteen, Det kongelige Justis- og Politidepartement, samt dommer Poul Egan, Retten i Slagelse.

1. Kommenteret af Garde: Et godt forslag – men det kan forbedres, UFR 1998 B p. 215-22, og Eva Smith: Et juridisk skoleridt, UFR 1998 B p. 470-75.
2. Justitsministeriet har stillet høringssvarene til rådighed for mig, hvorfor jeg takker.

3. Betænkningens kap. 9, p. 189 ff., særlig p. 200 ff., samt p. 262.

behandles nævningesager med 2 dommere. Selv den mest ømskindede inhabilitetspraksis må efterlade mindst 2 dommere, som ikke har så meget som rørt ved sagen. Det ville have været irrationelt først at gennemføre en reform på grundlag af 1998-betænkningens forslag byggende på den eksisterende struktur og derefter lave det hele om efter en strukturændring. En af de foreslåede nævningebyretter (Holbæk) er ikke engang foreslået som hovedsæde for en retskreds i 2001-betænkningen.

Men medens sammenkædningen mellem nævningereformen og strukturændringen har været nærmest selvfølgelig, er det langt fra sikkert, at den fortsat vil være det. Ganske vist var der ingen dissenser af betydning i 2001-betænkningen,[4] men det er ingen hemmelighed, at der blandt både dommere og - især? - advokater[5] er en ikke ringe modvilje mod drastiske sammenlægninger, at mange mindre og mellemstore byer vil protestere kraftigt imod at miste »deres« dommer,[6] og at fremtrædende retspolitikere fra de partier, som står bag den nuværende regering, tidligere har udtalt sig imod sammenlægningerne. Uanset hvordan man stiller sig til strukturspørgsmålet, må man derfor se i øjnene, at strukturændringens skæbne må betegnes som usikker. Det kan vel ej heller udelukkes, at gennemførelsen af en strukturændring vil strække sig over en del år, hvad enten det skyldes politisk tvist eller tekniske og økonomiske problemer, især de meget betydelige byggearbejder til de planlagte store retskredse.

Kan nævningereformen tåle at vente på det? Indtil nu har skaden været til at overse. Også kritikere af nævningeinstitutionen erkender villigt, at nævningetingene, som de virker i dag, som oftest når fornuftige resultater, og selvom fællesvotering og mulighed for bevisanke vil være ønskværdige reformer, kan systemet godt leve med den nuværende ordning. Men en væsentlig forudsætning for, at systemet virker tåleligt, er det lave antal nævningesager. Stiger tallet væsentligt, vil

landsretterne, især Østre Landsret, blive belastet betragteligt.[7]

I denne tid, hvor regeringens krav om besparelser også vil ramme domstolene - der har været talt om afskedigelse af helt op til en tredjedel af retternes kontorpersonale over de kommende fire år - er et af de bedste argumenter imod nedskæringer, at domstolene ikke kan sige nej til de dem pålagte opgaver. Jeg bestemmer, om jeg vil dømme eller frifinde, fængsle eller løslade, men anklagemyndigheden bestemmer, om jeg skal behandle sagen eller ej, hvordan den skal behandles, og i hvilket regie den skal føres. Tilstår den for drab sigtede vold med døden til følge, men nægter forsættligt drab, er statsadvokatens afgørelse af tiltalespørgsmålet bestemmende for, om sagen skal behandles for byretten som § 922-sag med en forventet varighed af domsforhandlingen af en kvart dag eller i nævningeting over flere dage. En sag imod en benægter for fire bankrøverier medfører, hvis han kendes skyldig, fængsel over 4 år og vil blive anlagt ved nævningeting; ét bankrøveri ligger under nævningegrænsen, men hvad med to eller tre? Ikke domstolene, men statsadvokaten bestemmer, hvor sagen skal føres. Sådan skal det selvfølgelig også være i et retssystem med en ordentlig kompetenceafgrænsning mellem ret og anklagemyndighed.

Det er almindeligt kendt - jeg forventer ingen vrede breve fra statsadvokater efter denne artikel - at anklagemyndigheden foretrækker at rejse tiltale for byret, hvis den »rigtige« straf ligger lige over nævningegrænsen, dvs. på 4 år eller 4 år 6 måneder. Sager om drabsforsøg, typisk det ikke dræbende skud, medfører efter sædvanlig strafudmåling fængsel i 6 år, eventuelt 5 år,[8] og rejses rutinemæssigt for nævningeting. Derimod følges selv meget grove voldsforbrydelser for domsmændsret med påstand om fængsel lige under 4 år, senest UFR 2001.1055 H, skud med et oversættelsesgevær mod dørmænd, som ramtes af 57 hagl i skulderen. Straffen udmåltes i begge instanser efter straffelovens § 245, jf. § 247, stk. 2, til fængsel i 3 år.[9]

4. Amtsrådsforeningen foreslog endog et lavere antal retskredse for at opnå, at ingen retskreds skulle ligge i to amter.
5. Advokatrådets formand har tilkendegivet, at rådet kan tiltræde strukturkommissionens forslag, *Jon Stokholm: Om Kredens kvadratur*, Advokaten 2/2001 p. 25 f., ligeledes *Michael Rekling* (Advokatrådets repræsentant i kommissionen), Advokaten 6/2001 p. 137 f., herimod *Poul Erik Petersen* (advokat i Helsingør, hvilken retskreds foreslås nedlagt), ibidem p. 134-36. Landsforeningen af beskikkede Advokater har vendt sig imod forslaget, Meddelelser fra Landsforeningen af beskikkede Advokater, hæfte nr. 11 af december 2001, p. 297-301.
6. Ifølge dagspressen fremkom meget tidligt en samlet protest fra de af Vordingborg Retskreds omfattede kommuner imod nedlæggelse af denne retskreds. Borgmestrene i begge kommuner i Helsingør Retskreds har protesteret. Flere eksempler findes formentlig.

7. År 2000 domsforhandlede 74 nævningesager over i alt 351 retsdage, dvs. 4,74 dage pr. sag (Anklagemyndighedens Årsberetning for 2000 p. 59). 2001 domsforhandlede 79 sager over i alt 358 retsdage, 4,53 dage pr. dag (oplyst af statsadvokat Lars Stevnsborg, Rigsadvokaturen). Dette svarer til tallene for perioden 1. januar 1997 - 18. maj 1999, 4,35 dage pr. sag i Østre Landsret, 5 i Vestre Landsret, Betænkning nr. 1398/2001 p. 203.
8. Senest UFR 2001.536 H (6 år) og UFR 2001.1650 H (6 år, i anken nedsat til 5 år på grund af formildende omstændigheder, jalousihandling).
9. Der var dissens for 3 år 6 måneder i første instans, men anklagemyndigheden påstod alene stadfæstelse i anken.

I ganske enkelte sager med domfældelse efter § 246 – også uden døden til følge[10] – ses dog straffe over nævningegrænsen, således TfK 2000.587, straffe på 5, 6 og 5 år for slag og spark imod to mænd, hvoraf den ene påførtes svær hjerneskade og varigt mén.[11]

I sædelighedssager ses sjældent nævningebehandling, stort set kun i de groveste blodskamssager, således fængsel i 5 år for samleje og anden kønslig forbindelse med to døtre og en søn,[12] hvorimod sager om voldtægt kun synes at blive behandlet for nævninger, når der er spørgsmål om anbringelse, herunder anbringelse i forvaring.[13]

I røverisager ses kun nævningebehandling ved de groveste sager, f.eks. UfR 2000.671 H, to forsøg på røveri i forbindelse med frihedsberøvelse igennem 3 døgn, fængsel i 7 og 6 år, eller for flere forhold af røveri, f.eks. UfR 2000.1687 H, tiltale for fem bankrøverier under anvendelse af pistol, domfældelse i to forhold, fængsel i 4 år – havde sagen oprindelig kun omfattet disse to forhold, var tiltale formentlig rejst for domsmandsret.

Den generelle sagsstatistik viser det samme billede: Af 74 afgjorte nævningesager i år 2000 (79 i 2001) omhandlede 39 manddrab eller forsøg derpå (36 i 2001), 19 (23) overtrædelse af straffelovens § 19, 6 (5) overtrædelse af strfl. § 246, 4 (8) røveri og 6 (7) andet, herunder brandstiftelse og sædelighedsforbrydelser.[14]

I flere nyere voldssager er henvist til skærpelsen af strafniveaue i forbindelse med lov nr. 350 af 23. maj 1997, der tilsigtede en forhøjelse af straffen med gennemgående 1 år i sager efter §§ 245 og 246, hvor der ved tidspunktet for lovforslagets fremsættelse idømtes fængsel i over 1 år, hvilken forhøjelse forventedes at omfatte ca. 40 sager om året, ligeligt fordelt på de groveste sager efter § 245 og stort set alle sager efter § 246.[15]

1997-loven blev ikke den sidste skærpe lov. I skrivende stund er gennemført lov nr. 380 af 6. juni 2002, som medfører udvidelser af strafferammerne opadtil, således for voldtægt og sædelighedsforbrydelser mod børn 8 år som normalramme og 12 år ved skærpende omstændigheder mod tidligere 6 og 10 år, for vold, jf. §§ 244-246, 3, 6 og 10 år mod tidligere 1 år 6 måneder, 4 år og 8 år samt for uagtsomt drab, uagtsom alvorlig legemsbeskadigelse og grov fareforvoldelse 8 år mod tidligere 4 år, ligesom der er indsat en ny § 262 a om menneskehandel med strafferamme indtil 8 år, og strafferammen for menneskesmugling er udvidet til 8 år under skærpende omstændigheder mod tidligere 2 år. Lovens for-

arbejder forventer eller forudsætter konkret skærpelse af straffen for voldtægt med 1 år i forhold til hidtidig praksis[16] og for vold, bortset fra restaurationsvold, med omkring en tredjedel.[17] I de gængse sager for disse forbrydelser vil der stadig være pludselig op til nævningegrænsen, men der skal ikke tilføjes mange skærpende omstændigheder eller flere forhold under samme sag, før anklagemyndigheden må gøre sig alvorlige overvejelser om rette forum. Det er frihåndstegning fra min side, men jeg kan ikke bortse fra muligheden for, at statsadvokaterne fremtidig vil vælge tiltale for nævningeting i flere sager omkring grænsen for ikke at modvirke lovgivers intentioner om strengere strafudmåling ved at binde retterne til en straf under 4 år.

Lovforslaget kommer ikke ind på spørgsmålet. Der redegøres for, at de skærpede strafferammer åbner mulighed for videre anvendelse af processuelle tvangsindgreb som fængsling, retshåndhævelsesarrest og indgreb i meddelelshemmeligheder,[18] men nævningegrænsen nævnes kun *en passant* under omtale af højesteretspraksis i voldtægtssager,[19] og afsnittet om lovforslagets økonomiske og administrative konsekvenser nævner alene de forventede betydelige meromkostninger for kriminalforsorgen.[20]

Lovens ikrafttræden dagen efter offentliggørelsen i Lovtidende, altså den 8. juni 2002, giver os lidt tid at løbe på, da de skærpede rammer først gælder for forbrydelser begåede efter ikrafttrædelsen, jf. straffelovens § 3, stk. 1. Men det må ønskes, at lovgiver snarest genoptager overvejelserne om den fremtidige indretning af nævningesagerne i lyset af de nye skærpede strafferammer frem for at overlade alt til anklagemyndighedens tiltalepraksis.

Jeg vil i resten af artiklen gennemgå tre muligheder:

1° vil jeg genoptage drøftelsen om den rette behandling af nævningesager i første instans med særligt henblik på de norske erfaringer, hvor erfaringsgrundlaget er bedre i dag, fire år efter.

2° vil jeg med udgangspunkt i et nyligt forslag fra Advokatrådet drøfte ophævelse af nævningebehandling i enkelte saggrupper, særlig narkotikasager.

3° vil jeg, delvis som en konsekvens af 2°, påpege nødvendigheden af en reform af behandlingen af de blandede sager.

Nævningesagernes behandling i første instans

Da justitsministeren den 9. juni 1995 anmodede Retsplejerådet om at overveje behandlingen af nævningesa-

10. Ved vold med døden til følge er nævningebehandling mere sædvanlig, se f.eks. UfR 2001.536 Ø, fængsel i 5 år.
11. Om afgrænsningen mellem § 245 og § 246 se *Flemming Jensen* i UfR 1997 B p. 342-351.
12. TfK 1990.156 V.
13. UfR 1997.154 H og UfR 1997.1686 H, se også UfR 1996.1326 H, hvor landsretten med nævninger idømte forvaring, Højesteret derimod fængsel i 3 år 6 måneder.
14. Jf. note 7.
15. Lovforslag L 145/1996-97, bemærkningerne, p. 10.

16. Lovforslag L 118/2001-02 (2. samling), bemærkningerne, p. 7.
17. Op.cit. p. 10.
18. Op.cit. pp. 14, 16 f., 22.
19. Op.cit. p. 48.
20. Op.cit. p. 28 ff.

ger, var den centrale del af kommissoriet[21] en anmodning om at overveje at ændre systemet, »navnlig således at skyldspørgsmålet kan prøves i to instanser«. Endvidere fremhævedes spørgsmålet om fælles vøring mellem nævninger og dommere, udformning af en begrundelse for nævningetingets afgørelse og mulige grundlovmæssige aspekter af en nyordning.

Derimod indeholdt kommissoriet ingen tanker om udformningen af den nye første instans for nævningesager. Her stod Retsplejerådet frit. Som bekendt valgte rådet den tungere løsning, nævningebehandling i to instanser, efter en meget kortfattet redegørelse for den norske ordning, domsmændsbehandling i første instans og nævningebehandling, »jury,« i anken og en lige så kortfattet argumentation.[22] Det væsentligste argument var et ønske om særlig kvalificeret behandling i begge instanser og »at sikre, at flest mulige sager finder deres endelige afgørelse i 1. instans«. Bag den sidste kryptiske bemærkning gemmer sig en frygt for, at domsmændsbehandling i første instans næsten undtagelsesfrit ville medføre bevisanke til ankeinstansens nævningeting – således i hvert fald Retsplejerådets formand mundtligt til mig ved en tilfældig samtale i Københavns Juridiske Forening.

Jeg er noget skeptisk over for denne forventning. Vil man ikke acceptere en fældende dom i første instans, vil man da anke, hvordan end retten er organiseret i de to instanser. Mindretallet, de to advokatrepræsentanter, i Retsplejerådet, som afviser både anke af skyldspørgs-

målet og fællesvøring, forudsiger,[23] at mere end halvdelen af alle sager afgjort af byretten i første instans vil blive anket, NB selvom nævninger virker også i første instans. Jeg har vanskeligt ved at forestille mig sager, hvor den domfældte anker, fordi første instans alene behandlede sagen med domsmænd, men ville have acquiesceret ved dommen, fordi nævninger medvirkede.

Det er nærliggende at undersøge de norske erfaringer, særlig om ankefrekvensen. Da Retsplejerådet udformede betænkningen, manglede statistiske data for den ny norske ordning, der først trådte i kraft 1. august 1995, altså efter modtagelsen af kommissoriet. Betænkningen er færdiggjort engang i 1997, jf. at kun danske nævningesager i 1996 indgår i materialerne. En udenforstående kan undre sig over, at Retsplejerådet ikke foretog et studiebesøg i Norge eller blot indhentede de allerede foreliggende oplysninger for 1996, det første hele år efter nyordningen, der måske kunne have givet rådet anledning til at nuancere den affærdigende omtale af den norske ordning. Den siden forløbne tid giver betydelig bedre muligheder for at kaste et kritisk lys over Retsplejerådets hovedargument, at en domsmændsordning i første instans vil blive opfattet som en i så høj grad andenklasset procesform, at (bevis)ankefrekvensen vil nærme sig 100%.

Det norske Justisdepartement[24] har meddelt følgende statistiske oplysninger (de tilsvarende tal for danske nævningesager anføres til sammenligning[25]):

År	Indkomne sager med strafmaksimum over 6 år	Sager med strafmaksimum over 6 år og fuldstændig anke til jury	Danske nævningesager (nye sager)
1990	348		73
1991	426		70
1992	424		76
1993	413		85
1994	350		73
1995	163 (2)	237	87
1996	487 (14)	177	81
1997	465 (16)	219	71
1998	524 (14)	221	96
1999	504 (15)	232	66
2000	546 (8)	243	83
2001	595 (9)	303	78

21. Betænkning nr. 1352/1998 p. 9.

22. Op.cit. pp. 25 f. og 59. Garde, op.cit. (note 1), særlig p. 217 f.

23. Betænkning nr. 1352/1998 p. 55.

24. Breve til forf. af 27. marts 2001 og 27. februar 2002.

25. Anklagemyndighedens årsberetninger til år 2000 inkl. for 2001 brev fra statsadvokat Lars Stevnsborg. Tallene angiver nyjournaliserede sager, som afviger let fra afgjorte sager.

De første fem år 1990-1994, hvor den gamle ordning endnu var i kraft, omfatter egentlige jurysager behandlet i første instans for lagmannsrett (landsret), nøjagtig svarende til danske nævningesager. For 1995 er der kun oplyst sager med det samme høje strafmaksimum behandlet ved by- og herredsret som første instans efter nyordningens ikrafttræden pr. 1 august, altså for årets sidste fem måneder. Fra og med 1996 foreligger normal helårsstatistik nu for sager for by- og herredsret med det høje strafmaksimum.

De små tal i parentes ud for årene 1995-2000 i venstre spalte angiver anvendelse af forstærket ret i sager, hvor retten med hjemmel i straffeprocessloven § 276, 2. led, 1. pkt., sættes med to fagdommere og tre meddommere (domsmænd). Bestemmelsens område er »sager om forbrydelser som efter loven kan medføre fængsel i mere enn 6 år og som er særlig omfattende eller hvor andre særlige grunner foreligger«. Som det ses, er betingelserne delvis kumulative, og forudsætningen under lovens tilblivelse om, at reglen om forstærket ret er ment som en snæver undtagelsesregel,[26] er klart opfyldt.

Næste kolonne angiver sager, som efter den nye ordning er ført for domsmandsret i første instans og anket til jury som fuldstændig anke (begrænsede anker om subsumption, andre retsspørgsmål og strafudmåling behandles uden jury og forbigås her). Da mange sager passerer mindst ét årsskifte mellem modtagelse i retten i første instans og anken, kan tallene ikke sammenlignes direkte år for år, men som tendens er tallene oplysende. Der er ca. 500 sager pr. år med stigende tendens i de seneste år, og lidt under halvdelen appelleres bortset fra det sidste år; ankeprocenten var højest i 2001 (50,9%), lavest i 1996 (36,3%). De ved første øjekast uforståelige tal for 1995 skyldes en fejl i offentlig oplysning overgangen pr. 1. august, hvor venstre spalte som nævnt kun viser domsmandssager efter 1. august, medens højre spalte viser jurysager for hele året, altså under begge ordninger.

Så længe nævningeordningen har eksisteret, har de norske tal ligget langt over de danske, også inden de danske lovændringer i 1981, hvor størstedelen af sager om brandstiftelse, voldtægt og røveri fjernedes fra nævningeområdet, og 1984, hvor kriteriet for nævningesager ændredes fra det enkelte forholds strafmaksimum til det konkrete straffekrav i den samlede sag, reformer uden sidestykke i Norge. I ikke ringe grad skyldes det opbygningen af de relevante bestemmelser i den norske straffelov, som hyppigst medfører nævningebehandling, narkotikaforbrydelser og visse sædelighedsforbry-

delser.[27] Norsk Straffelovs § 162 om narkotikaforbrydelser har strafferamme indtil 2 år for grunddeliktet, men 10 år eller mere, hvis forbrydelsen er grov, og efter retspraksis ligger grænsen mellem grov og ikke-grov lavere end den tilsvarende danske grænse mellem området for straffelovens § 191 og lov om euforiserende stoffer.[28] Da strafferammen for voldtægt samt for utugtig omgang med et barn under 14 år er fængsel indtil 10 år, norsk strl. §§ 192 og 195, uden en særlig strafferamme for skærpene omstændigheder som i dansk ret, genereres en stor gruppe jurysager på et område, hvor vi i Danmark næsten ikke har nogen nævningesager.

De norske erfaringer viser, at netop i sager om voldtægt kan fristelsen til at anke fra en fældende dom i domsmandsret til nævningeting være nærliggende, idet noget taler for, at bevisvurderingen i dette forum er anderledes i disse sager end i domsmandsretter eller rene juristkollegier med en højere frifindelsesprocent i anken til følge. Andetsteds[29] har jeg og førsteamanuensis Asbjørn Strandbakken, Bergen, omtalt den langt fra enestående situation, at tiltalte ved domsmandsret findes skyldig i en sædelighedsforbrydelse, medens han ved anke under jurybehandling frifindes for straf ved juryens kendelse, men samtidig ved de juridiske dommers afgørelse findes erstatningsansvarlig, idet retten antager klar sandsynlighedsovervægt for skyld. Alene i 1998 afgjordes 10 sager på denne måde. Alle eller næsten alle disse sager fremmes efter dansk ret uden brug af nævninger.

I det hele synes juryens tiltro til anklagemyndighedens bevisekæde at være mere præget af tvivl end førstinstansens dommere, lærde som læge. I 1998 på daværende tidspunkt blev der af 10 sager, hvor domsmandsret i første instans, hvoraf 82 indbragt af tiltalte og 3 af anklagemyndigheden. Medens anklagemyndigheden »vandt» alle sine 3 anker, fik tiltalte medhold i 38 til-

27. Der findes ikke officiel norsk statistik for fordeling af jurysager på de enkelte overtrædelser, men førstelagmann Nils Erik Lie, Borgarting lagmannsret, oplyser, at tyngden i jurysager ved Borgarting, som omfatter Oslo, udgøres af narkotikasager, hvorefter følger sædelighedssager, derefter groft røveri, forsættligt drab og legemsbeskadigelse med død eller betydelig skade til følge. De andre lagmannsretter har relativt flere sager om sædelighedsforbrydelser og færre narkotikasager end Borgarting.

28. Rt. (Norsk Retstidende) 1991.275, køb af 30 gram amfetamin henført under stk. 2. Rt. 1986.870, »ikke tvilsomt«, at medvirkning til afhentning og opbevaring af 3,9 kg hash måtte henføres under stk. 2.

29. Garde og Strandbakken: Simpson i Tvillingergerne, TfR 1999 p. 421-453 (p. 442 ff.).

26. Ot prp nr. 78 (1992-93) p. 79.

fælde eller 46% af de sager, hvor han havde anket.[30] I samme artikel antoges, at ankefrekvensen lå omkring en tredjedel.[31] Denne del af beregningen er mindre sikker, men tendensen er formentlig rigtig, jf. ovenstående tabeller.

Min pointe er, at selvom juryen frembyder en større frifindelsesmulighed end domsmandsretten, anker højst ca. halvdelen af alle, der dømmes mod deres benægtelse i første instans, til juryen. Når hertil kommer, at disse anker omfatter et ikke ringe antal sager, hvor nævningebehandling er så godt som ukendt i Danmark, de gængse sædelighedssager, især voldtægtssagerne, hvor tilskyndelsen til anke er særlig stor, ses det, at det danske retsplejeråds forventning om, at behandling for domsmandsret i første instans uvægerligt, ja undtagelsesfrit, vil medføre anke, er uholdbar.

Måske risikeres den største ankeprocent ved den mest upraktisk tænkelige løsning, toinstansordning med traditionel nævningebehandling i begge instanser uden fællesvotering som foreslået i høringssvaret fra Det danske Center for Menneskerettigheder, som af forfatningsmæssige grunde støttede advokaternes modstand imod fællesvotering mellem dommere og nævninger, men af hensyn til menneskeretskonventionerne anbefalede en toinstansordning med nævninger i begge omgange, her modsat advokaterne.

I lighed med Den danske Dommerforenings høringsvar til betænkningen af 1998 skal jeg derfor foreslå, at Retsplejerådet og lovgiveren endnu en gang overvejer indretningen af førsteinstanssagerne ved en nyordning af nævningetingene og herunder underkaster de norske erfaringer en grundigere undersøgelse end tidligere sket. Også den norske ordning om anvendelse af forstærket ret i første instans med 2 dommere og 3 domsmænd i et lille antal af meget omfattende sager kunne være interessant at undersøge, idet mange sager oprindelig er i tankerne.

Jeg tilføjer *ex tunc*, at andre aspekter ved den norske nævningeinstitution ikke bør efterlignes. Et særlig dårligt indtryk skabes af de sager, hvor en med begrundelse forsynet dom i domsmandsret er ændret i anken efter en nævningekendelse uden begrundelse; fællesvotering er

jo ikke indført i Norge. Hvad enten en domfældelse med udførlig begrundelse efterfølges af juryens blotte »nej« til skyldspørgsmålet – som f.eks. »Karmøy«-sagen om voldtægt og mord[32] – eller, endnu værre, omend uhyre sjældent forekommende, en frifindelse i første instans ændres til en domfældelse uden begrundelse i anken, er situationen ulykkelig. Det sidste sås i den opsigtsvækkende »Orderud«-sag om tredobbelt mord med udspring i en familiestrid om retten til en landbrugsejendom, hvor et omtvistet bevisspørgsmål var, om en af de fire tiltalte, som havde overladt de andre en revolver, som med sikkerhed anvendtes ved forbrydelsen, kendte formålet med anskaffelsen af våbnet og havde deltaget i planlægningen. Domsmandsretten i første instans idømte denne tiltalte alene fængsel i 2 år 6 måneder for uagtsom medvirken til drab med udførlig begrundelse for, hvorfor retten ikke fandt videregående deltagelse bevist, hvorimod han af juryen – nødvendigvis uden begrundelse – fandtes skyldig i medvirken til overlagt drab med skærpelse af straffen til fængsel i 18 år som konsekvens.[33] Denne retstilstand er ikke lykkelig.

I Frankrig kendes nævningeting, *Cour d'Assises*, bestående af 3 dommere og 9 nævninger, *jurés*. Siden 1941 er der fællesvotering, men spørgsmålssystemet er bevaret. Retten skal ikke begrunde sin afgørelse; med en berømt formulering er nævningernes *intime conviction* om skyld eller uskyld tilstrækkelig. 8 stemmer kræves til afgørelse af skyldspørgsmålet mod tiltalte. Hverken skyldspørgsmålet eller strafudmåling kan appelleres, men retsspørgsmål kan appelleres til *Cour de Cassation*. Justitsminister eller *Garde des Sceaux Jacques Toubon* i den borgerlige regering 1995-97 foreslog oprettelse af en ny førsteinstans, *Tribunal d'Assises départemental*, bestående af 3 dommere og 5 nævninger, med samme procedure som de nuværende *Assises* med den væsentlige forskel, at retten skulle begrunde sin afgørelse. Den foreslåede ordning blev afvist af folketingsforsamlingen, således at det sikredes, at mindst én fagdommer var enig med nævningerne. De nuværende *Cours d'Assises* skulle herefter være appelretter.

Reformen var omstridt. Dels ville den være dyr, man talte om nyansættelse af mindst 100 dommere og 45 retsskrivere. Dels var der modstand imod pligten til at begrunde afgørelsen, idet kritikerne frygtede, at afstemningen ikke kunne forblive hemmelig som efter den nuværende ordning, ligesom det var

30. Hans Petter Lundgaard (lagmann i Borgarting): Fire års erfaring med jurysystemet under to-instansordningen – sett fra dommersetet, i: *Den norske Advokatforening* (red.): *Juryordningen*, Oslo 1999, p. 38-45 (p. 41).

31. *Ibidem*. Ræsonnementet er, at Oslo byrett i 1998 som første instans behandlede 154 sager med strafferamme over 6 år, altså potentielle jurysager, hvorefter forf. ud fra almindelige erfaringer, hvorefter ca. 60% af Borgarting lagmannsretts straffesager er pådømt af Oslo byrett i første instans, når et samlet tal af potentielle jurysager for hele rettens område på ca. 215 sager, som alle ville have været jurysager efter den gamle procesordning, 85 aktuelle jurysager betyder således en (bevis)ankefrekvens på ca. en tredjedel.

32. Gulating lagmannsretts dom af 18. juni 1998 i straffesag nr. 98-00260. Høyesterett har senere godkendt med stemmerne 3-2, at de juridiske dommere trods frifindelsen dømte tiltalte til at udrede erstatning, Rt. 1999.1363, hvilket spørgsmål er indbragt for Den Europæiske Domstol for Menneskerettigheder i Strasbourg. Om denne problemstilling se *Garde* og *Strandbakken*, op.cit. (note 29) med henv.

33. Eidsivating lagmannsretts dom af 5. april 2002 i straffesag nr. 01-00666 M (Romerike lagsogn). Sagen behandlede for forstærket ret i første instans. Dommen er appelleret til Høyesterett, der – som i Danmark – ikke kan prøve skyldspørgsmålet.

urimeligt at kræve begrundelse for nævningernes *intime conviction*. Nogle pegede derhos på umuligheden ved at formulere begrundelsen samtidig med hovedvoteringen og det upraktiske ved fornyet tilsigelse af lægdommerne til godkendelse af den efterfølgende skrevne begrundelse. Reformen vedtoges dog i Nationalforsamlingen og ville formentlig være blevet gennemført, hvis ikke præsident Chirac uventet havde udskrevet nyvalg i 1997, og regeringen var faldet. Den nye socialistiske justitsminister *Elisabeth Guigou* lod sagen falde.[34]

Ophævelse af nævningebehandling i enkelte saggrupper

En betydelig nemmere måde at »reformere« nævningeinstitutionen på ville være at ophæve nævningebehandling i enkelte saggrupper. I Danmark var lige fra indførelsen af strafferammekriteriet i 1932 sagerne efter straffelovens § 286, stk. 2, undtagne, og i 1962 ophævedes nævningebehandling i sager om dokumentfalsk. Ved indførelsen af det nye kriterium for nævningebehandling i 1984, strafpåstand i 4 år eller derover, undtoges også grov skattesvig, strfl. § 289. Flytningen af hælribestemmelsen fra strfl. § 284 til en ny § 290 har medført indsættelse af den nye regel blandt undtagelserne fra nævningebehandling, jf. rpl. § 687, stk. 3, nr. 1, men uden realitetsændring.

I 1974 og på ny i 1975, hvor strafferammen for de groveste narkotikaforbrydelser forhøjedes fra 6 til 10 år, dvs. ud over den daværende nævningegrænse på 8 år efter strafferammekriteriet, foreslog Justitsministeriet alle narkotikasager undtagne fra nævningebehandling, idet de efter deres ofte meget specielle karakter fandtes mindre egnede hertil,[35] men Folketingets retsudvalgs flertal fastholdt de generelle regler uden at begrunde denne stillingtagen nærmere. Spørgsmålet blev ikke rejst igen ved ændringen af nævningekriteriet i 1984, dvs. at de større narkotikasager behandles for nævninger, hvis de ikke kan fremmes efter reglerne i § 922.

Under høringen i anledning af 1998-betænkningen fremhævede politidirektøren i København, at et nævningesystem i to instanser måtte forventes at blive mere ressourcetrækvende i forhold til det eksisterende system, og foreslog til overvejelse, om kompetencereglerne burde ændres, således at kun de mest alvorlige straffesager behandlede som nævningesager. En sådan ændring kunne ske enten ved forhøjelse af 4-års-grænsen eller ved udtrykkeligt at undtage flere overtrædelser fra nævningebehandling, f.eks. narkotikasager, som ofte er

meget komplicerede og ikke sjældent har mange tiltalte i samme sag.

Landsforeningen af beskikkede Advokater har i en udførlig skrivelse[36] gentaget det gamle forslag om ophævelse af nævningebehandling i narkotikasager. Der henvises til sagerne ofte komplekse, tekniske og langstrakte karakter og til den ofte forekommende uklarhed med hensyn til kvantum og art af det relevante narkotiske stof og uklarhed om de nærmere omstændigheder omkring det kriminelle forhold, hvilket på grund af spørgsmålssystemet nødvendiggør en række subsidære hovedspørgsmål, som kan gøre nævningernes opgave noget uoverskuelig. Erfaringerne fra de forløbene ca. 25 år efter nævningesystemets indførelse i de største narkotikasager viser, at disse sager egner sig bedst til domsmandsbehandling.

Et tilfældigt valgt, helt frisk eksempel på kompleksiteten ved det nuværende system er UfR 2001.1699 H. 4 tiltalte, 31 hovedspørgsmål, heraf 4 subsidære hovedspørgsmål. 3 hovedspørgsmål vedrørende 2 forhold udgik til eventuel ny domsforhandling på grund af »den dobbelte garanti«. Et indviklet processuelt spørgsmål om overensstemmelse mellem tiltalen og et af hovedspørgsmålene var det væsentligste tvistepunkt for Højesteret. I min konstitutionsperiode i Østre Landsret var jeg tredjedommer i sagen UfR 1980.499 H, også en narkotikasag; da tiltalte både smuglede *en gros* og selv solgte *en détail*, var der 80 hovedspørgsmål.

Landsforeningen er på det rene med, at forslaget samlet set vil medføre en merbelastning af både byretter og landsretter, bl.a. fordi mange af sagerne må forventes anket, når bevisanke nu muliggøres.

Jeg finder, at forslaget fra Landsforeningen fortjener betydelig opmærksomhed, så meget desto mere som foreningen ikke i øvrigt ønsker reglerne om nævningebehandling ændrede, men foretrækker det gældende system opretholdt for de øvrige sager, altså først og fremmest drabssagerne.

Forslaget er åbenlyst velbegrundet; også en inkarneret kritiker af nævningesystemet i dets nuværende form må finde særlig en drabssag, hvor det afgørende tvistepunkt typisk vil være det ene store spørgsmål, om tiltaltes hånd var på det dræbende våben eller ej, klart mere egnet til nævningebehandling end narkotikasager og særlig bandesager. Desuden har forslaget den yderligere fordel, at det kan gennemføres, hvad enten retskredsstrukturen ændres eller ej, således at det ville kunne fremsættes og gennemføres hurtigt. Selvom strafskærpelsen i volds- og sædelighedssager måtte medføre flere nævningesager på disse felter, ville der alligevel

34. *Michael Bonniou*: The Presumption of Innocence and the Cour d'Assises. Is France ready for Adversarial Procedure. *Revue Internationale de Droit Pénal*, 72e année, 1er et 2e trimestres 2001, p. 559-577 (p. 574 f.), dag- og fagpressen, f.eks. *La Libération*, 27. oktober 1998.

35. Betænkning nr. 994/1983 om lægdommerordningen i straffesager m.v. p. 24 med henv.

36. Meddelelser fra Landsforeningen af beskikkede Advokater, hæfte nr. 11 af december 2001, p. 289 ff. Forslaget gentages i høringssvaret ad strukturforslaget, jf. ovenfor (note 5).

blive skabt et pusterum, inden den afgørende reform trænger sig på.

De blandede sager.

Ifølge rpl. § 688, 1. pkt., kræves i straffesager med flere forhold nævningebehandling, »hvis sådan behandling efter reglerne i § 687 kræves med hensyn til en af overtrædelserne«. Reglen – tidligere placeret som § 690 – fik sin nuværende udformning i 1979 ved lov nr. 260 af 8. juni 1979, hvor det tilsigtedes og opnåedes, at hvis sagen omfattede et tilstået forhold, som, hvis det var benægtet, ville have medført nævningebehandling, og benægtede forhold, som ikke i sig selv ville have medført nævningebehandling, ville den kombinerede sag være undergivet domsmændsbehandling.[37] Ved ændringen i 1984 af betingelserne for nævningebehandling fra kriteriet strafferammen for hvert enkelt forhold for sig til kriteriet konkret straf i den samlede sag forblev reglen desværre uændret, selvom den nok kunne have fortjent en grundig revision. Den forudgående betænkning fra Retsplejerådet nævnedes ikke spørgsmålet.

Problemet er som før de sager, som omfatter både overtrædelser, som er direkte undtagne fra nævningebehandling, og overtrædelser, som vil kunne medføre sådan behandling, hvis strafpåstanden er høj nok. Indtil 1984 var løsningen enkel og § 688 (§ 690) en god hjælp: Hvis intet forhold *per se* ville kræve nævningebehandling, var denne behandling også udelukket for den samlede sag. Men efter 1984 kunne man komme i den paradoksale situation, at hvis sagen omfattede både uvoldelige formueforbrydelser, som ikke ville medføre nævningebehandling, og forhold, som kunne medføre sådan behandling, ville den samlede sag komme for nævningeting, hvis den samlede straf nåede 4 år eller mere, mens omvendt ville være tilfældet, hvis domsmændsretten af straffen skyldtes formueforbrydelserne og kun en ringe del »nævningeforholdet«. § 688 yder ingen fortolkningshjælp, idet den fortsat foreskriver nævningebehandling, hvis dette kræves for »en af overtrædelserne«. Men det er jo ikke tilfældet, hvis ingen af overtrædelserne isoleret set nødvendiggør nævningebehandling, men denne alene er et resultat af den samlede strafpåstand.

I Hillerød Kriminalret fremkom straks efter 1984-ændringen en sag, hvor overtrædelser af straffelovens § 191 kombineredes med betydelige tyverier. Tiltalte nægtede sig stort set skyldig. Var de to grupper af forhold rejst ved to separate anklageskrifter, ville tiltalte formentlig være idømt fængsel i 3 år i begge sager. Jeg anskuede de to sagskategorier hver for sig og antog, at nævningebehandling ikke krævedes for »en af over-

trædelserne«, jf. princippet i § 690, hvorefter jeg med domsmænd idømte tiltalte fængsel i 6 år. Under anken påstod tiltalte frifindelse, men ikke henvisning til nævningeting. Landsretten og Højesteret ophævede dommen og henviste sagen til nævningebehandling, UFR 1986.518 H, under hensyn til, at der efter anklagemyndighedens påstand blev spørgsmål om straf af fængsel i 4 år eller derover, samt til tiltaltes stilling til skyldspørgsmålet. Det hører med til historien, at ved upåanket nævningedom fandtes tiltalte skyldig i stort set samme overtrædelser og idømtes den samme straf af fængsel i 6 år.

UFR 1986.518 H har fastlagt grænserne *de lege lata*, men den valgte løsning – jeg er ikke overbevist og finder fortsat, at udfaldet ikke var oplagt – er lidet praktisk. Forbrydere opfører sig ikke altid så hensynsfuldt, at de holder sig til den samme paragraf i straffeloven. Lidt paradoksalt kan man sige, at de uvoldelige forbrydere stilles ringere end voldsmændene. En nylig afsluttet celeber dokumentfalsksag fremmedes som domsmændssag i begge instanser med straffe på 6 år og 4 år, altså over nævningegrænsen, hvis nævningebehandling ikke havde været udelukket ved rpl. § 687, stk. 3, nr. 1. Som hele riget blev vidne til, skældte de to tiltalte hinanden hæder og ære fra for fuld offentlighed, men heldigvis for sagens behandling havde de det kun i munden; havde en af dem tildelt den anden et forsvarligt knytnæveslag, burde anklagemyndigheden fornuftigvis undlade tiltale for vold eller rejse denne sag separat. Hvis blot ét forhold efter strfl. § 244 var kravlet ind i sagen, ville enten den samlede sag have været nævningesag eller domsmændsretten være udelukket fra at udmåle en strengere straf end fængsel i 3 år 11 måneder. At »nævningeforholdet« ikke ville have medført en dags strengere straf, ville være uden betydning.

Selvom nævningeforholdet af sig selv ikke ville medføre nævningebehandling, kan det i kombination indeholdende »nævningeforhold« kræve nævningesag, også selvom strafferammen for dette forhold ikke når 4 år, hvis blot straffen herfor indgår i den samlede straf, og denne når 4 år. Højest ville benægtede rene bødeforhold kunne inkluderes i tiltalen for de forhold, hvor nævningebehandling er udtrykkeligt udelukket – f.eks. en bogføringsovertrædelse i en større bedragerisag – uden at medføre nævningesag, også selvom straffen når 4 år.

Paradokset har vist sig med særlig tydelighed i en nylig sag for Retten i Slagelse.[38] Hovedmanden dømmes for hele 446 bedragerier eller forsøg derpå og 34 forhold af dokumentfalsk eller forsøg herpå til en samlet sum af ca. 8,8 mill. kr., normalt i den form, at han og medgerningsmænd formåede usolide personer til at optage lån i finansieringsselskaber og forretninger med

37. Lov nr. 260 af 8. juni 1979. Betænkning nr. 825/1977 om retternes kompetence og arbejdsform i straffesager p. 43 f.

38. Dom af 18. juni 2001, SS 1033/2000. Sagen er under anke.

henblik på varekøb og/eller udbetaling af kontantbeløb, videresalg af disse lånefinansierede indkøbte varer m.v., og havde tiltalen alene omfattet disse forhold, var straffen utvivlsomt blevet ikke så lidt højere end fængsel i 4 år. Men det var hans held, at han derudover var tiltalt – og blev dømt – for vold eller forsøg derpå i 8 tilfælde, ligesom han var tiltalt, men i vidt omfang blev frifundet for overtrædelse af straffelovens narkotikabestemmelser.

Anklagemyndigheden påstod ved sagens rejsning en meget høj straf med udnyttelse af hele strafferammen til 8 år, måske mere, idet der henvistes til strfl. § 88, stk. 1, 2. pkt., men hen imod slutningen af domsforhandlingen, hvor der ikke længere kunne være mulighed for omgørelse af tiltalen, gik den ubehagelige sandhed op for anklagemyndigheden, som nu »præciserede« – dommens formulering – strafpåstanden til en straf så tæt på 4 år som muligt, idet man erklærede sig enig i, at straffen skulle være under 4 år, »jf. § 687 og § 688«. Hovedmanden idømtes herefter fængsel i 3 år 8 måneder og de medskyldige let lavere straffe.

Anklagemyndigheden kunne have fastholdt den fulde strafpåstand ikke blot ved i tide at udrense alle andre forhold end de fra nævningebehandling undtagne fra tiltalen, ikke blot ved at fratage forholdene – her er løsningen utvivlsomt – men formentlig også ved at tage forbehold om senere tiltalerejsning. Hvorvidt man kunne have ført bevis for hovedmandens angiveligt voldelige adfærd over for andre implicerede uden at rejse tiltale for vold, men alene for at godtgøre skærpende omstændigheder for bedrageriforholdene, er en anden sag. Formentlig ville det være muligt.

At dette er en uønskværdig, ja rent ud irrationel retstilstand, har der ikke været tvivl om. Såfremt lovgiveren undtager flere saggrupper fra nævningebehandling, særlig narkotikasager, bliver risikoen for blandede sager endnu større og behovet for en praktisk løsning endnu mere akut. Naturligvis kan man undgå fortolkningstvivel ved helt at ophæve § 688 som foreslået af Retsplejerådet i 1998-betænkningen tillige med

en præcisering af, at blandede sager kræver nævningebehandling, hvis betingelserne herfor er opfyldt efter anklagemyndighedens strafpåstand,^[39] men det løser ikke det praktiske problem om den fornuftigste processuelle behandling af blandede sager, hvor de overtrædelser, som ikke er undtaget fra nævningebehandling, kun har en ringe betydning for sagen, særlig for strafudmålingen. En bedre vej ud af moradset ville være en bibeholdelse af hovedprincippet i § 688 tillige med en ændring, som skaber overensstemmelse med det siden 1984 rådende kriterium for nævningebehandling. Jeg foreslår følgende formulering af § 688, 1. pkt.:

»Straffesager, som både omfatter overtrædelse af de i rpl. § 687, stk. 3, nr. 1, nævnte bestemmelser og andre overtrædelser, behandles ved landsret under medvirken af nævninger, hvis sådan behandling efter reglerne i § 687 ville være påkrævet med hensyn til de overtrædelser, som ikke er undtaget fra nævningebehandling.«

Det er min opfattelse, at i næsten alle sager, hvor problemet ville opstå, ville den hypotetiske beregning af den forventede straf for »nævningeforholdene« være let, og under alle omstændigheder bør i samtlige blandede sager dommen angive med klarhed, hvilken vægt der er tillagt de to grupper af forhold under sagen, hvis tiltale er rejst ved domsmandsret.

Jeg undlader at foreslå ændring af § 688, 2. pkt., hvor det ikke foreligger et tilsvarende praktisk behov.

Også som en enkeltstående reform ville en ændring i denne retning løse det akutte problem om de blandede sager, men desuden ville den lette en yderligere reform, hvorved nye saggrupper, særlig narkotikasager, undtages fra nævningebehandling. Under alle omstændigheder bør de blandede sager reformeres, også selvom nævningeprocessen ikke i sig selv reformeres.

Det er på høje tid at hvæsse operationskniven og adskille de siamesiske tvillinger ved en genoptagelse af reformprocessen, frigjort for strukturovervejelserne.

39. Betænkning nr. 1352/1998 pp. 84 f., 119, 121.